

Torsdagen den
16 december 1976

Torsdagen den 16 december

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr andre vice talmannen.

*Om höjning av
bidragen vid
arbetsmarknadsut-
bildning*

§ 1 Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

§ 2 Om höjning av bidragen vid arbetsmarknadsutbildning

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK erhöll ordet för att besvara herr *Lorentzons* i Kramfors (vpk) den 7 december anmälda fråga, 1976/77:140, och anförde:

Herr talman! Herr *Lorentzon* i Kramfors har frågat mig om jag avser att nu vidta åtgärder för en höjning av utbildningsbidragen vid arbetsmarknadsutbildning.

Utbildningsbidragen är konstruerade på så sätt att de alltid är förmånligare än den ersättning man får vid arbetslöshet. Det ankommer på regeringen att anpassa utbildningsbidragen när ersättningsbeloppen vid arbetslöshet höjs.

Riksdagen har tidigare i höst beslutat, på förslag från regeringen, att arbetslöshetskassorna skall få inrätta tre nya dagpenningklasser med ersättningar på 140, 150 och 160 kr. per dag. I tisdags beslöt riksdagen – också på förslag från regeringen – att det kontanta arbetsmarknadsstödet för dem som inte är försäkrade skall höjas från 45 till 55 kr. per dag.

Författningsändringarna träder i kraft vid årsskiftet. Utbildningsbidraget för ungdomar som inte är arbetslöshetsförsäkrade höjs då från 55 till 65 kr. per dag. Utbildningsbidragen för övriga elever kommer att höjas med utgångspunkt i arbetslöshetskassornas kommande beslut om att tillämpa höjda dagpenningklasser. En ändring kan träda i kraft tidigast den 1 januari 1977.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Jag vill tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga.

Eleverna i arbetsmarknadsutbildningen och deras bidrag har varit föremål för behandling i riksdagen vid åtskilliga tillfällen. Vänsterpartiet kommunisterna har som enda parti år efter år motionerat om att det måste bli en förändring till det bättre för dessa elever. Ett stort uppbåd uppvaktade som bekant den 2 december både regering och riksdag, och det känner arbetsmarknadsministern mycket väl till, om en höjning av utbildningsbidraget till 125 kr. Man sade: "Den situation vi befinner oss i beror inte på arbetsleda, utan på att vi inte har någon möjlighet

Torsdagen den
16 december 1976

*Om höjning av
bidragen vid
arbetsmarknadsut-
bildning*

att få arbete utan denna utbildning. Vi har helt enkelt inte något annat alternativ att leva av.”

I den intervju – kort före riksdagsvalet – som AMU-elevernas tidning gjorde med representanter för de partier som nu sitter i regeringsställning var dessa tre partier mycket positivt inställda till en höjning av bidraget. Folkpartiets representant, nuvarande statssekreteraren i arbetsmarknadsdepartementet, svarade att den frågan skall vi ta upp i höst. Ingenting hördes dock från dessa borgerliga partier. Inte ett ord har sagts. Därför ställde AMU-eleverna frågan om en höjning till 125 kr. om dagen.

Då kände de tydligen inte till att riksdagen hade beslutat om en höjning av ersättningsbeloppen inom arbetslöshetsförsäkringen. Det är till denna höjning av bidragen som arbetsmarknadsministern hänvisar i sitt svar. Det är riktigt i det avseendet att bidragen kommer att bli reglerade, i varje fall för dem som tillhör arbetslöshetsförsäkringen och som arbetar inom AMU-center. Då är frågan: Hur kommer bidragen att bli i övrigt? Det högsta bidraget höjs till 160 kr. Läger man till stimulans-tian blir det 170 kr. Det var vad AMU-eleverna begärde vid sin kongress nyligen.

Men det finns tre grupper till, bl. a. de som – om jag inte minns fel – har 100 kr. per dag totalt. Vad kommer beloppet att bli för dessa? Kommer det att höjas på samma sätt som gäller för dem som tillhör arbetslöshetsförsäkringen? Det skulle vara rätt intressant att få klart besked i det här sammanhanget. Kommer även de AMU-elever som är anslutna till arbetslöshetsförsäkringen att få åtnjuta stimulans-tian i fortsättningen så att deras bidrag blir 170 kr.? Det skulle jag gärna vilja ha svar på från arbetsmarknadsministern.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som herr Lorentzon i Kramfors säger att vi har uttryckt en positiv inställning till en höjning. Det kommer också att bli en höjning av utbildningsbidragen. Riksdagen har beslutat att de skall vara anknutna till ersättningen vid arbetslöshet och den grundprincipen står fast. Den högsta dagpenning som man i dag får betala ut vid arbetslöshetskassorna är 130 kr. Sedan har man stimulansbidraget, och det blir alltså hittills 140 kr. maximalt i utbildningsbidrag. Kassorna bestämmer själva sina dagpenningar.

Riksdagen har ju redan beslutat att man fr. o. m. den 1 januari 1977 skall kunna ge dagpenningar på upp till 160 kr. till de arbetslösa. Det riksdagsbeslutet överensstämde med önskemål som löntagarnas organisationer har fört fram. Riksdagen beslutade vidare i tisdags att det konstanta arbetsmarknadsstödet skall höjas från samma datum, vilket också leder till att utbildningsbidragen till ungdom skall höjas.

Av vad jag nu har sagt framgår att någon höjning av utbildningsbidragen inte kan ske *före* årsskiftet. Å andra sidan är det självfallet inte meningen att höjningen av bidragen till de vuxna AMU-eleverna skall behöva ske senare än motsvarande höjning av arbetslöshetskassornas dagpenningar. Arbetslöshetskassorna är nu i full färd med att

besluta vilka ersättningsnivåer de skall välja för sina medlemmar. Regeringen kommer inom kort att ta ställning till utbildningsbidragens storlek.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Jag fick inte direkt svar på den fråga jag ställde, som gällde mellangruppen.

De elever som tillhör arbetslöshetskassorna har tidigare haft 130 kr. Sedan tillkommer stimulans-tian, och det har gjort 140 kr. Nu höjs alltså det högsta kassabeloppet till 160 kr. Då är frågan: Skall den högsta gruppen få stimulans-tian även i fortsättningen och kunna utkvittera 170 kr. om dagen?

Sedan har vi mellangruppen som totalt haft bara 100 kr. om dagen men som inte tillhör arbetslöshetskassan. Hur kommer höjningen att bli för denna grupp? Det har däremot arbetsmarknadsministern inte svarat på.

Den tredje gruppen, de som är under 20 år, har tidigare haft 55 kr., och det beloppet skall enligt arbetsmarknadsministern höjas till 65 kr.

I övrigt har jag inte fått något svar.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Utbildningsbidragen är relaterade till den ersättning som man får vid arbetslöshet. I dag är det, precis som herr Lorentzon säger, så, att vuxna som inte är försäkrade i någon arbetslöshetskassa får 100 kr., alltså samma belopp som det lägsta som kan utgå till försäkrade.

Det är alldeles klart att det, när man ökar för andra grupper, måste ske en ökning också på den här punkten. Det exakta beloppet går det inte att ta ställning till i dag. Arbetslöshetskassorna är i full färd med att anpassa sina regler till riksdagsbeslutet, och regeringen kommer inom kort att ta ställning.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Menar då arbetsmarknadsministern att regeringen kommer att besluta så, att dessa elever kommer att få de höjda bidragen retroaktivt från den 1 januari? Man lär väl knappast hinna besluta i frågan före detta datum, men reglerna skall, om jag fattat det hela rätt, gälla efter den 1 januari.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det är alldeles självklart min ambition att höjningen av den här ersättningen skall kunna ske samtidigt som höjningen av arbetslöshetsersättningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 47

Torsdagen den
16 december 1976

*Om höjning av
bidragen vid
arbetsmarknadsut-
bildning*

Torsdagen den
16 december 1976

Om huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten

§ 3 Om huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK erhöll ordet för att besvara fru Nilssons i Sunne (s) den 8 december anmälda fråga, 1976/77:145, och anförde:

Herr talman! Fru Nilsson i Sunne har frågat mig om regeringen har för avsikt att komma med förslag till ny organisation för huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten.

Frågan om organisation och huvudmannaskap för de skilda formerna av skyddat arbete har ett nära samband med frågan om den yrkesinriktade rehabiliteringens organisation. De båda verksamheterna har utretts parallellt. Med hänsyn till att verksamheterna hör nära organisatoriskt samman i landstingen och i vissa fall i primärkommuner är ett samlat ställningstagande till de båda utredningarnas förslag önskvärt. Remissbehandlingen av förslagen från utredningen om den yrkesinriktade rehabiliteringen är ännu inte helt avslutad.

Jag har för avsikt att så snart det är möjligt redovisa regeringens ställningstagande i frågan.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga, även om jag kanske hade hoppats att det skulle vara något mer konkret.

Anledningen till att jag aktualiserade den här frågan var – som jag också motiverat i frågan – de olägenheter som det splittrade huvudmannaskapet för den skyddade verksamheten onekligen innebär. Till följd av att landstingen är huvudmän i en del av landet och kommunerna i andra regioner har verksamheten blivit mycket olika utbyggd i olika delar av landet. Och det kan variera väldigt mycket i tillgång på skyddade verkstäder från den ena kommunen till den andra.

Det är också en relativt dyr verksamhet för kommunerna på grund av att arbetstagarna numera – f. ö. helt riktigt, vill jag säga – har avtalsenliga löner. Ironiskt nog, kan man kanske tycka, är det också ofta glesbygdskommunerna och kommuner med ett svagt sysselsättningsutbud som har den största tillgången på skyddade arbetsplatser, detta beroende på att handikappade människor och i den öppna marknaden svårplacerad arbetskraft över huvud taget i dessa kommuner inte haft någon chans att få ett arbete. Konkurrensen om arbetstillfällen har varit för stor. Detta har medfört att verksamheten med skyddade verkstäder i många små kommuner utgör en mycket tung utgiftspost. Låt mig bara nämna som ett exempel Torsby kommun i norra Värmland, som har tre skyddade verkstäder med sammanlagt omkring 150 platser. Det är en kommun som har omkring 16 000 invånare och där kostnaden för verksamheten uppgår till drygt 1 kr. per skattekrona. Även i min hemkommun, Sunne, utgör den skyddade verksamheten en mycket stor utgiftspost. Det är därför i dessa kommuner liksom i många andra f. n.

en otålig väntan på att ett beslut skall komma om att staten tar över ansvaret för den här verksamheten enligt de intentioner som framgår av det återopade utredningsförslaget.

Min följdfråga till arbetsmarknadsministern skulle vara – förutom om tidpunkten kunde preciseras litet mer – om arbetsmarknadsministern är beredd att följa de riktlinjer som dragits upp i utredningen om ett statligt landstingskommunalt huvudmannaskap.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Jag delar fru Nilssons i Sunne uppfattning om att det här är en utomordentligt viktig fråga. Det är därför som dessa problem utretts i olika omgångar. Nu ligger det två utredningar på regeringens bord.

Den ena är förslaget från organisationskommittén för skyddat arbete, som överlämnade sitt betänkande på senhösten 1975 och som då uttalade att det var möjligt att en ny organisation skulle kunna träda i kraft den 1 januari 1978. Men en förutsättning för det var att den samtidigt tillsatta Utredningen om yrkesinriktad rehabilitering kunde hålla sin tidsplan. Det lyckades inte. Den utredningen överlämnade sitt betänkande på sensommaren i år. Remissbehandlingen är ännu inte helt avslutad. Vi väntar på Kommunförbundets yttrande.

Mellan de här båda utredningarna finns det flera inbördes samband. De nuvarande huvudmännen för verkstäderna för skyddat arbete, landsting och i vissa fall primärkommuner, är också huvudmän för den yrkesinriktade rehabilitering som bedrivs vid arbetsvårdsinstitut i form av arbetsprövning och arbetsträning. Och verksamheterna har en gemensam administration i landstingen, i många fall särskilda arbetsvårdsförvaltningar. Det är därför inte lämpligt att slutgiltigt ta ställning till frågan om organisation och huvudmannaskap förrän man har en uppfattning i frågan om den framtida organisationen för den yrkesinriktade rehabiliteringen.

Jag upprepar att jag har för avsikt att så snart det är möjligt redovisa regeringens ställningstagande i frågan.

Fru NILSSON i Sunne (s):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern ytterligare för de kompletterande uppgifterna.

Jag vill tillägga att förutom rättviseskälen för de närmast berörda kategorierna, som ju självklart bör ha tillgång till skyddade arbetsplatser oavsett i vilken kommun de bor och oavsett de ekonomiska aspekterna, finns det ytterligare en anledning att snabba på den här frågan. Det är den stagnation som f. n. föreligger när det gäller utbyggnaden av skyddade verkstäder ute i kommunerna. Man avvaktar helt enkelt ett ställningstagande i riksdagen om vem som egentligen skall ha huvudansvaret för denna verksamhet, och därför ligger den här sektorn praktiskt taget i träda f. n.

Til syvende og sidst är det onekligen staten som har ansvar för denna verksamhet. Jag vill alltså ytterligare vädja till arbetsmarknadsministern att om möjligt göra vad som går att göra för att snabba på denna fråga.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om den tandtekniska branschens problem

Herr socialministern GUSTAVSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Anderssons* i Örebro (fp) den 7 december anmälda fråga, 1976/77:143, dels herr *Ringabys* (m) den 9 december anmälda fråga, 1976/77:153, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta för att skyndsamt bidra till en lösning av den tandtekniska branschens problem och därmed till en bra och väl fungerande tandvård.

Herr Ringaby har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta med hänsyn till skillnaden mellan den taxesättning för de tandtekniska laboratorierna för år 1977 som riksförsäkringsverket föreslagit och den som redovisas som nödvändig i socialstyrelsens rapport nr 3.

Jag besvarar de två frågorna i ett sammanhang.

Tandvårdsförsäkringens arvodestaxa för tandtekniska arbeten höjdes senast den 1 april i år, då arvodesbeloppen höjdes med 8 %. En arbetsgrupp, knuten till socialstyrelsen, har i höst redovisat en rapport över vissa kostnads- och intäktundersökningar för tandtekniska arbeten. Rapporten, som visar på mycket stor spridning mellan olika laboratorier, har lett till olika bedömningar av det redovisade materialet.

På grundval av förslag från riksförsäkringsverket har regeringen beslutat om en ny höjning av ersättningstaxan för tandtekniska arbeten med 8 % fr. o. m. den 1 januari 1977. Giltighetstiden för den nya taxenivån kommer att begränsas till ett halvår, dvs. till den 1 juli 1977. Därmed kommer giltighetstiden för denna taxa att sammanfalla med vissa andra taxor.

Frågan om den tandtekniska branschens struktur och ekonomi kommer att behandlas i det fortsatta utredningsarbete som socialstyrelsen enligt tidigare uppdrag bedriver i samarbete med berörda myndigheter och organisationer. Jag räknar med att detta utredningsarbete skall kunna slutföras under våren 1977.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I det senaste numret av *Veckans Affärer* kan man läsa följande rubrik: "Tandvårdsreform födde Hexagons nya julgransföt." Då frågar man sig hur det kan komma sig att en tandvårdsreform kan ge idéer till att skapa en ny julgransföt som verkar bli en mycket stor exportartikel. Eftersom jag själv arbetar mycket för en ökning av inno-

vationer tycker jag att det är bra, men det var egentligen inte meningen med tandvårdsreformen att de som skall syssla med saker som gör att folk kan bita ifrån sig sysslar med att uppfinna julgransfötter. Nu visar det sig att den här teknikern inte kunde försörja sig på rimligt sätt med sin ordinarie syssla, så han fick knåpa med sådana här idéer. Idén med julgransfoten var verkligen bra när det gäller för vårt gamla Sverige att klara av handelsbalansen.

Den privata tandteknikersektorn har sedan 1973 varit utsatt för en successiv och medveten ekonomisk utarmning. Medel som använts för att åstadkomma denna utarmning har varit regeringens – även den tidigare regeringens – och riks försäkringsverkets förslag om fastställande av tandteknikertaxa. Nu säger statsrådet i sitt svar att de får ett påslag med 8 %. Inom socialstyrelsen tillsatte man en mycket sakkunnig utredning för att se över den här frågan, och den lade fram en kalkyl över vad man rimligtvis borde betala per timme. Såvitt jag förstår kommer emellertid inte expertgruppens förslag att följas. Statsrådet säger att det finns stora variabler mellan olika typer av laboratorier, men det är alldeles klart att 8 % inte kommer att täcka branschens kostnadsökningar.

Vad man är rädd för är att det nu kommer att bli svårare för branschen att behålla den personal som den enligt socialstyrelsens direktiv skall ha för att kunna bedriva sin verksamhet. Man blir tvungen att anlita mindre kvalificerad personal för att klara sina arbeten. Det kan alltså befaras att arbetena blir sämre, och det är ju inte meningen. Från tandläkarsidan har man också framfört starka farhågor för att det, om arvodet per timme inte räknas upp, kommer att få besvärande följder för hela tandvården.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret, även om jag inte är helt nöjd med det.

Vi skall komma ihåg att inte mindre än 90 % av alla tandtekniska arbeten här i landet görs i privata tandtekniska laboratorier. Om tandvården över huvud taget skall kunna fungera, måste också de här laboratorierna fungera. De är faktiskt lika viktiga som tandläkarna och tandsköterskorna. Vi kan alltså slå fast att vi måste se till, att de har ekonomisk möjlighet att fortsätta sin verksamhet.

Vi skall också komma ihåg att sedan 1973 har lönekostnaderna stigit med 73 %, medan tandteknikerarvudet har ökat med bara 22 %.

Det kan väl ses som en stor höjning att gå upp från 60 kr. per timme, som det är i dag, till 73 kr., som Tandteknikerförbundet vill ha. Jag har hört sägas att det skulle kunna bli löneledande, om man gick med på en så kraftig ökning, men jag vill påpeka att det här är fråga om egenföretag. Tandteknikertaxan på 60 kr. i timmen skall alltså täcka inte bara lönekostnader utan också sociala kostnader, hyror, transportkostnader, kostnader för förbrukningsmaterial osv. Självfallet blir det då inte någon höjning av tandteknikernas löner i motsvarande grad, om man

Torsdagen den
16 december 1976

*Om den tandtek-
niska branschens
problem*

skulle genomföra den föreslagna ökningen.

Det är också märkligt att riks försäkringsverket har lagt ett så lågt bud, eftersom socialstyrelsen har gjort en mycket seriös utredning, där verkligt kunniga människor inom branschen har varit med. Den utredningen har alltså kommit fram till en betydligt högre taxa än vad riks försäkringsverket har föreslagit.

Jag finner det bekymmersamt, om regeringen nu skall följa förslaget om 62 kr. i timmen. Det kommer inte att täcka kostnaderna för de tandtekniska laboratorierna, utan de kommer att få svårt att klara de uppgifter som tandläkarna lägger på dem. Därför skulle jag vilja vädja till socialministern att han tänker om i den här frågan.

Herr socialministern GUSTAVSSON:

Herr talman! Efter herr Ringabys avslutande vädjan vill jag än en gång påpeka att den nya taxans giltighet är begränsad till ett halvår, nämligen fram till den 1 juli nästa år. Det kommer att bli förhandlingar med tandläkare och läkare, och då kan vi anpassa de olika taxorna så att giltighetstiderna sammanfaller.

Regeringen har alltså gått på riks försäkringsverkets förslag. Jag vill påpeka för herr Ringaby och herr Andersson i Örebro att den utredning som verkställdes av socialstyrelsen sändes på remiss till riksrevisionsverket, och riksrevisionsverket justerade kostnadskalkylen med 5–6 kr. per timme.

Jag vill också rikta uppmärksamheten på att kostnader och intäkter för tandtekniska arbeten visar en betydande spridning, vilket också framgår av mitt svar.

Den tandtekniska branschen har expanderat kraftigt sedan tandvårdsförsäkringen infördes. Folk tandvården har förlorat tandteknisk personal; enligt uppgifter har den närmare 20 vakanser på sådana tjänster.

Till slut vill jag understryka att sedan 1974 har taxan höjts med 31,5 %, inberäknat den nya höjning som nu sker.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Man måste ändå beakta att tandvården har tillförts 329 000 nya patienter under de nio första månaderna 1976. Naturligtvis blir det ett ökat tryck, och det är då viktigt att vi har dentaltekniska laboratorier som på ett rimligt sätt kan hjälpa tandvården.

Även om det har blivit en viss uppräknings, är det alldeles klart – såvitt man kan förstå med utgångspunkt i de kostnadsökningar som har skett – att det lagda budet på 8 % är otillräckligt, även om det eventuellt blir en uppräknings om ett halvår; vad den ger vet man ju inte. Jag förutsätter verkligen att det blir ett rimligt timantal för dem som arbetar inom den dentaltekniska branschen. Det lagda budet svarar på intet sätt mot det resultat som den mycket sakkunniga utredningen inom socialstyrelsen kommit fram till. Det är förvånande därför att denna utredning har till sitt förfogande haft expertis som kunnat bedöma dessa frågor. Jag förutsätter

att man på socialdepartementet och i socialstyrelsen verkligen ser till att tandteknikerna får en rimlig timlön för sitt arbete.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Det är klart att det är en viss förbättring att taxan är satt att gälla ett halvt år. Det kommer alltså att finnas möjlighet att ompröva den efter ett halvt år. Men jag föreställer mig att det blir ett mycket besvärligt halvår för de tandtekniska laboratorierna fram till sommaren.

Det är riktigt som herr Andersson i Örebro säger att det har tillkommit nya patienter beroende på bestämmelsen att alla skall ha möjlighet till kontakt med en tandläkare inom sex månader. Det har t. ex. bara under augusti i år tillkommit 60 000 nya patienter.

Det är väldigt viktigt att de tandtekniska laboratorierna har ekonomisk bärighet. De arbetar ju med ett känsligt material, och det fordras ett verkligt konstantverk för att utföra dessa arbeten. Det finns risk för att kvaliteten på jobbet blir sämre, om lönsamheten tvingar laboratorierna till att göra ett sämre jobb. Jag känner faktiskt litet oro för de privata laboratorierna under halvåret framöver.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om information rörande alternativa förskolor

Herr socialministern GUSTAVSSON erhöll ordet för att besvara fru Tillanders (c) den 9 december anmälda fråga. 1976/77:151. och anförde:

Herr talman! Fru Tillander har frågat mig om jag är beredd att uppdraga åt socialstyrelsen att informera om kommunernas möjligheter att inordna alternativa förskolor i förskoleplanen enligt riksdagsbeslut och alltså låta dessa skolor få kommunen som huvudman och ändå bibehålla den speciella inriktningen.

Enligt barnomsorgslagen har verksamheten i den kommunala förskolan till syfte att i nära samarbete med hemmen främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos förskolebarn.

Enligt samma lag skall i kommunen finnas en av kommunfullmäktige antagen plan för barnomsorgen. I planen skall redovisas behovet av bl. a. förskolor inom kommunen samt på vilket sätt behovet skall tillgodoses.

Med utgångspunkt i att föräldrarna alltid skall ha rätt till plats i den kommunala allmänna förskolan för sina barn har riksdagen år 1976 i samband med behandlingen av propositionen om utbyggnad av barnomsorgen uttalat att något hinder inte föreligger för att även verksamhet i förskolor som drivs av andra huvudmän än kommunen, exempelvis församlingar i svenska kyrkan, fria samfund och ideella organisationer, tas upp i den kommunala barnomsorgsplanen.

Nr 47

Torsdagen den
16 december 1976

*Om information
rörande alternativa
förskolor*

Torsdagen den
16 december 1976

*Om återinförande
av affärstidslagen*

Jag har under hand inhämtat att socialstyrelsen i lämpligt sammanhang kommer att informera kommunerna om detta riksdagens uttalande.

Fru TILLANDER (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det klara och otve-tydiga svaret. Jag tar då särskilt fasta på de passusar där det sägs att i planen skall redovisas behovet av bl. a. förskolor inom kommunen samt på vilket sätt behovet skall tillgodoses och att inte något hinder föreligger för att även verksamhet vid förskolor som drivs av andra huvudmän än kommunen, exempelvis församlingar i svenska kyrkan, fria samfund och ideella organisationer, tas upp i den kommunala barnomsorgsplanen och att information om det skall utgå till kommunerna.

Det är ett angeläget svar i en angelägen fråga. Det är alltså inte av formella skäl som jag har ställt denna fråga vid flera tillfällen här i riksdagen utan därför att svaret skulle skapa klarhet ute i kommunerna på den här punkten.

Lika angeläget som att vi fått det positiva svar som socialministern har lämnat här i dag, lika angeläget är det att kommunerna blir informerade om de möjligheter som faktiskt står till buds genom av riksdagen sedan länge fattade beslut. På den punkten har det hittills brustit betänkligt, och det var närmast det som föranledde min fråga.

Jag tror att många som har känt till det faktiska innehållet i riksdagens beslut, nämligen när det gäller rätten för alternativa förskolor att finnas kvar och inordnas i den kommunala ramen med kommunen som huvudman, liksom de som har varit politiskt verksamma på det kommunala planet skulle kunna vittna om att de har fått kämpa en ojämn kamp mot okunnigheten på den här punkten.

Man kommer inte ifrån intrycket att någonstans i informationskedjan mellan riksdagens beslut och mottagarna har det funnits svaga länkar, varför innehållet har blivit ofullständigt.

Det är med stor tillfredsställelse som man avlyssnar socialministerns svar, speciellt som det också innehåller ett löfte om att klar information kommer att utgå.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om återinförande av affärstidslagen

Herr handelsministern BURENSTAM LINDER erhöll ordet för att besvara herr *Gustavssons* i Ängelholm (s) den 1 december anmälda fråga, 1976/77:123, och anförde:

Herr talman! Herr Gustavsson i Ängelholm har frågat mig om jag, efter det att 1975 års affärstidskommitté har slutfört sitt arbete, avser att snarast förelägga riksdagen förslag om återinförande av affärstidslagen och när detta i så fall beräknas kunna ske.

Affärstidskommittén tillsattes i juni 1975 med uppdrag att skyndsamt

utreda affärstidsfrågorna. Kommittén skall – om den finner att affärstiderna bör begränsas – utarbeta förslag till reglering.

Kommittén beräknas avlämna sitt betänkande under första halvåret 1977. Betänkandet kommer sedan att remissbehandlas. Dessförinnan kan jag av naturliga skäl inte uttala mig om vilken ställning regeringen kommer att ta.

Som svar på den andra delen av frågan vill jag säga att jag kommer att verka för en skyndsam behandling av affärstidsfrågan.

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret. Jag är särskilt tacksam för svaret på den andra delfrågan, som gällde när behandlingen skulle kunna ske, och för att handelsministern vill verka för en skyndsam behandling av frågan.

Beslutet att slopa den gamla affärstidslagen fattades den 15 december 1971. Det var motiverat av en alltför frikostig dispensgivning, vilken gjort att lagen urholkats. Men det sades också ifrån att det var fråga om ett slopande på prov.

Sedan har det, bl. a. efter en motion av mig, tillsatts en utredning. I dåvarande handelsministerns direktiv till den utredningen sades det att det skulle bli en skyndsam utredning. Handelsministern uttalade i en interpellationsdebatt i denna fråga här i kammaren bl. a.:

”Jag anser det vidare helt klart att utredningsarbetet kommer att kunna bedrivas med snabbhet.

För det första finns allt utredningsmaterial nu framtaget – jag anser inte att utredningen skall behöva göra några egna omfattande utredningar annat än i så fall undantagsvis.

För det andra avser jag att i direktiven framhålla att skyndsamhet är av nöden.”

Man får därför hoppas att utredningen snarast lägger fram sitt betänkande. Handelsministern har nu lovat att han för sin del, när så har skett, skyndsamt skall behandla frågan. Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1976/77:4 till skatteutskottet

1976/77:49 till försvarsutskottet

§ 8 Föredrogs men bordlades åter

konstitutionsutskottets betänkanden 1976/77:19–21

finansutskottets betänkande 1976/77:6

justitieutskottets betänkanden 1976/77:11 samt 13–16

arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1976/77:12 och 13

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:7 med anledning av propositionen 1975/76:211 om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik jämte motioner.

I propositionen 1975/76:211 (arbetsmarknadsdepartementet) – som avgivits under föregående riksmöte – hade regeringen efter föredragning av statsrådet Bengtsson föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad i propositionen uttalats om de allmänna riktlinjerna för sysselsättnings- och regionalpolitiken,

2. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om åtgärder som underlättade ungdomarnas övergång från skola till arbetsliv,

3. godkänna vad i propositionen anförts om arbetsförmedlingens medverkan i de s. k. lokala planeringsråd som skulle inrättas i varje kommun den 1 juli 1977,

4. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om fortsatt intensifierad arbetsförmedling för ungdom,

5. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om anordnandet av praktik som ett led i utbildning eller som arbetslivserfarenhet,

6. godkänna i propositionen förordade bidragsvillkor för halvskyddad sysselsättning,

7. godkänna det system för lokaliseringpåverkan som angetts i propositionen,

8. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om villkoren för sysselsättningsskapande åtgärder i form av beredskapsarbeten,

9. godkänna vad i propositionen förordats i fråga om ramar för planeringen av verksamheter i länen för tiden t. o. m. år 1985,

10. godkänna de ändringar i 1972 års Ortsplan som förordats i propositionen,

11. godkänna de principer som redovisats i propositionen när det gällde sysselsättningsplaneringens framtida utformning,

12. godkänna vad i propositionen anförts i fråga om inriktningen av den fortsatta länsplaneringen.

I propositionen bereddtes riksdagen vidare tillfälle att ta del av vad som anförts om inriktningen av forskningen på det regionalpolitiska och det arbetsmarknadspolitiska området.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Förslag läggs fram om ett nytt bidragssystem för halvskyddat arbete. Det nuvarande bidraget på 40 % av den direkta lönen ersätts med ett bidrag på 75 % på total lönekostnad under första anställningsåret. En avtrappning av bidraget sker därefter. Särskilda insatser föreslås för ungdomar med svåra handikapp. Bidrag kan lämnas under det första året med 90 % av den totala lönekostnaden och under följande år med 50 %.

Särskilda insatser bör göras för de ungdomar som möter svårigheter på arbetsmarknaden. Förändringar bör göras såväl inom utbildningen som i arbetslivet och i kontakten mellan skolan och arbetslivet. Utbildningens uppläggning och dimensionering föreslås förändrad så att ungdomarnas möjligheter på arbetsmarknaden förbättras. Fr. o. m. budgetåret 1977/78 tillkommer de s. k. planeringsråden, som har till uppgift bl. a. att följa situationen för de ungdomar som lämnar skolan. På initiativ av sysselsättningsutredningen bedrivs försöksverksamhet med intensifierad arbetsförmedling för ungdomar i 19 orter. På grundval av den nu pågående verksamheten bör metoder kunna utarbetas för arbetsförmedlingarnas verksamhet i hela landet. Starka skäl talar också för att arbetsförmedlingsinsatserna för ungdomar bör prioriteras. Syftet med åtgärderna är att alla ungdomar som slutar skolan skall erbjudas arbete, praktik eller utbildning.

Länsstyrelserna föreslås få i uppdrag att analysera brister i de lokala arbetsmarknaderna. Ett sådant underlag behövs såväl för trafikplaneringen som för en kommunal sysselsättningsplanering. Möjligheterna bör prövas att i byggnadslagstiftningen införa regler om att sysselsättningsfrågorna ägnas uppmärksamhet i bebyggelseplaneringen.

Resmöjligheterna mellan bostäder och arbete bör förbättras. De kollektiva transportererna bör spela en ökad roll för arbetsresorna. Jämställdhetsdelegationen överväger att initiera försöksverksamhet med förbättrade resmöjligheter till arbetsplatserna.

I propositionen redovisas åtgärder som syftar till att åstadkomma industriell expansion och tryggad sysselsättning. Det samspel som under senare år har vuxit fram mellan industri- och regionalpolitiken bör vidareutvecklas. De lokaliseringspolitiska medlen kommer att utredas.

I propositionen redovisas den överenskommelse som regeringen har träffat med Sveriges industriförbund om samråd i lokaliseringsfrågor. Syftet med samrådet skall vara att skapa förutsättningar för att regionalpolitiska synpunkter beaktas på ett tidigt stadium i industrins investeringsplanering. Systemet med lokaliseringspåverkan föreslås bli fullföljt på länsplanet.

Överläggningar kommer att tas upp med kooperationen om liknande överenskommelser.

Åtgärderna för att bekämpa arbetslöshet vid konjunkturavmattning har byggts ut under senare år. Tack vare dessa åtgärder har arbetslösheten på den svenska arbetsmarknaden kunnat hållas på en mycket låg nivå samtidigt som antalet sysselsatta kontinuerligt har kunnat ökas. De principer som därvid har prövats bör ligga fast och vidareutvecklas. Hög beredskap bör upprätthållas inför kommande konjunkturavmattningar.

För att behoven när det gäller sjuk- och hälsovård, social omvårdnad, utbildning m. m. skall kunna tillgodoses kommer det att krävas betydande resurser under de närmaste åren. Beslut om utbyggnad av samhällsservicen kommer fortlöpande att fattas av kommuner, landsting, regering och riksdag. Utgångspunkten är därvid de föreliggande verk-

samhetsplanerna. Strävan bör vara att vidga verksamheten i riktning mot att tillgodose de faktiskt föreliggande behoven. Angelägna reformer och standardförbättringar måste därvid förverkligas i den takt som de samlade resurserna medger.

Målet för serviceförsörjningen, som det formulerades år 1972, bör ligga fast. Särskilda stödjecpunkter för lokal service i kommuner inom inre stödområdet med stor yta bör utses. Ortsplanen kompletteras därför genom att 20 orter i inre stödområdet och två orter på Gotland utses till kommundelscentra. Vidare föreslås vissa förändringar i storstadsområdena. Avgränsningen av storstadsområdena i Ortsplanen avvecklas. Ny-näshamn och Södertälje i Stockholms län och Stenungsund i Göteborgs och Bohus län föreslås bli regionala centra.

Länsstyrelserna föreslås ägna ökad uppmärksamhet åt förhållandena i kommuner som ligger isolerat i förhållande till större och mera väl-differentierade arbetsmarknader.

Förslag till ramar i form av befolkningstal för planeringen av verksamheter i länen läggs fram för år 1985.

Särskilda anvisningar kommer att utarbetas när det gäller att fullfölja länsplaneringen.

Förslag läggs fram om en samordnad sysselsättningsplanering. Sysselsättningsutredningen kommer att få i uppdrag att bedriva försöks-verksamhet med lokal sysselsättningsplanering. Överläggningar kommer att tas upp med företrädare för kommunerna för att vidareutveckla det samarbete som redan har påbörjats kring kommunala insatser för sysselsättningen.

Förslag läggs också fram om länsplaneringens framtida utformning. Den bör i fortsättningen bedrivas så att en årlig översyn och aktualisering kan ske. Fullständiga länsplaneringsomgångar bör som hittills genom-föras ungefär vart femte år. En avstämning bör göras under planerings-perioden.

När det gäller sysselsättningsplaneringen på länsnivå anges ansvars- och samarbetsområden för länsstyrelser och länsarbetsnämnder.”

I detta sammanhang hade behandlats
dels de med anledning av propositionen väckta motionerna
1976/77:9 av herr Karlsson i Malung m. fl. (s),

1976/77:10 av herr Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen be-slutade anta de i motionen nämnda punkterna som riktlinjer för sys-selsättnings- och regionalpolitiken, innebärande bl. a. att

1. ett tidsbestämt mål sattes upp för sysselsättningspolitiken,
2. kvinnornas fullständiga ekonomiska frigörelse ingick i målsättning-en,
3. barn tillsynen utbyggdes för att täcka det fulla behovet,
4. en allmän investeringsplanering genomfördes,
5. förbud utfärdades för kapitalexport och industriutflyttning,

6. ett statligt industriprogram utarbetades,

7. ett program för utveckling av den kollektiva trafikapparaten utarbetades.

8. ett program för bekämpande av bristerna inom vård- och miljösektorerna utarbetades,

9. som målsättning ställdes att höja den svenska ekonomins förädlingsgrad och att gradvis minska rovdrift av energi och råvaror,

dels de under allmänna motionstiden vid 1975/76 års riksmöte väckta motionerna

1975/76:248 av herr Andersson i Lycksele m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om sysselsättningsfrämjande åtgärder i Vindelälvsområdet,

1975/76:250 av herr Sven Gustafson i Göteborg m. fl. (fp),

1975/76:283 av herr Olsson i Järvsö m. fl. (c),

1975/76:286 av herr Ångström (fp), vari yrkats att riksdagen beslutade att Bjurholms tätort i Vännäs kommun fick status som kommundelscentrum,

1975/76:335 av herr Björk i Gävle m. fl. (c),

1975/76:380 av herr Winberg (m) såvitt nu var i fråga,

1975/76:448 av herr Westberg i Ljusdal (fp),

1975/76:511 av herr Alftin (s) och fru Thunvall (s),

1975/76:514 av fru Jonäng m. fl. (c),

1975/76:655 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle föreslå att särskilda medel ställdes till förfogande för sysselsättningen i Vindelälvsområdet,

1975/76:657 av herr Olsson i Timrå m. fl. (s) såvitt nu var i fråga,

1975/76:660 av herr Wijkman m. fl. (m),

1975/76:662 av herr Ångström (fp), vari yrkats att riksdagen beslutade att ortsklassificeringen för Storuman ändrades så att Storuman skulle klassas som regionalt centrum och Tärnaby/Hemavan som kommundelscentrum,

1975/76:819 av herr Gustavsson i Nässjö m. fl. (s), vilken motion remitterats till jordbruksutskottet och sedermera överlämnats till inrikesutskottet (arbetsmarknadsutskottet),

1975/76:848 av herr Blomkvist m. fl. (s),

1975/76:853 av herrar Henmark (fp) och Enlund (fp), vari yrkats att riksdagen beslutade att Gotland fördes till det inre stödområdet.

1975/76:856 av herr Hjorth m. fl. (s),

1975/76:858 av herrar Nilsson i Visby (s) och Gustafsson i Stenkyrka (c), vari yrkats att riksdagen uttalade att Gotland då det gällde regionalpolitiska åtgärder tillfördes det inre stödområdet,

1975/76:859 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m) såvitt nu var i fråga (yrkandet 2).

1975/76:864 av herr Sellgren (fp),

1975/76:865 av herrar Sellgren (fp) och Nordin (c).

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

1975/76:1835 av herr Bergman i Nyköping (s),
1975/76:1836 av herr Blomkvist m. fl. (s),
1975/76:1839 av herr Carlström (fp),
1975/76:1842 av herrar Danell (m) och Schött (m), vari yrkats att riksdagen uttalade att Gotlands län borde ingå i det inre stödområdet,
1975/76:1843 av fröken Eliasson m. fl. (c) såvitt nu var i fråga (yrkandet 1),
1975/76:1851 av herr Granstedt m. fl. (c),
1975/76:1852 av herr Gösta Gustafsson i Göteborg m. fl. (s),
1975/76:1853 av herrar Gustafsson i Stenkyrka (c) och Nilsson i Visby (s),

1975/76:1859 av herrar Henmark (fp) och Ekinge (fp),
1975/76:1865 av herrar Jonsson i Mora (fp) och Eriksson i Arvika (fp),
1975/76:1868 av herr Kindbom m. fl. (c),
1975/76:1870 av herr Larsson i Öskevik m. fl. (c),
1975/76:1874 av herr Mattsson i Skee m. fl. (c),
1975/76:1881 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. (c), vari yrkats att riksdagen uttalade som sin mening att regeringen med beaktande av förslagen som framlades i "Åtgärdsprogram för Vindelälvsområdet" och i anledning av i motionen anförda synpunkter för riksdagen framlade förslag under våren 1976,

1975/76:1892 av herr Pettersson i Västerås (vpk), vari yrkats att riksdagen hemställde hos regeringen om skyndsam prövning av frågan om att till Eskilstuna-området lokalisera lämplig industri som säkrade sysselsättningen och bröt ensidigheten i den nuvarande industristrukturen,

1975/76:1897 av herr Rämgård m. fl. (c, m, fp),
1975/76:1900 av herr Strömberg i Botkyrka (fp),
1975/76:1907 av herr Ångström m. fl. (fp), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att anhålla att regeringen medverkade till att förverkliga ett åtgärdsprogram, som tagits fram av en samarbetskommitté för Vindelälvsområdet och som föreslagits i motionen,

2. att anvisa härför erforderliga medel.

1975/76:1909 av herr Åsling m. fl. (c, s),

1975/76:2032 av herr Bohman m. fl. (m),

1975/76:2109 av herr Stjernström m. fl. (c),

1975/76:2133 av herr Ekinge (fp),

1975/76:2141 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen deklarerade som en politisk målsättning att full sysselsättning och allas rätt till arbete skulle realiseras inom ramen för ett omfattande 15-årsprogram,

1975/76:2155 av herr Lidgard m. fl. (m) och

1975/76:2157 av herr Lorentzon i Kramfors (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen uttalade sig för ett åtgärdsprogram i syfte att till Västernorrland förlägga industrier och åstadkomma sysselsättningsstillfällen, varvid förutsattes inriktning på framtidsbetonade indu-

strier med insättandet av medel ur AP-fonderna och att åtgärderna borde avse bl. a.

- b) att flera statliga verk flyttades till Västernorrland,
- c) att Svenska träforskningsinstitutet förlades till Sundsvall.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:211 och med avslag på motionerna 1975/76:2141 och 1976/77:10 godkände vad utskottet uttalat om de allmänna riktlinjerna för sysselsättnings- och regionalpolitiken,

2. beträffande personalförstärkning hos de små arbetsförmedlingarna att motionen 1976/77:9, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

3. att riksdagen godkände vad föredraganden anfört i propositionen om åtgärder som underlättade ungdomarnas övergång från skola till arbetsliv,

4. att riksdagen godkände vad föredraganden anfört i propositionen i fråga om arbetsförmedlingens medverkan i de s. k. lokala planeringsråd som skulle inrättas i varje kommun den 1 juli 1977,

5. att riksdagen godkände vad föredraganden anfört i propositionen i fråga om fortsatt intensifierad arbetsförmedling för ungdom,

6. att riksdagen godkände vad föredraganden anfört i propositionen i fråga om anordnandet av praktik som ett led i utbildning eller som arbetslivserfarenhet,

7. att riksdagen med anledning av propositionen godkände vad utskottet anfört om bidragsvillkoren för halvskyddad sysselsättning,

8. beträffande utredning om formerna för det regionalpolitiska stödet att motionen 1975/76:1852, 1975/76:1870 samt 1975/76:2032, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

9. beträffande utvidgning av det allmänna stödområdet att motionerna 1975/76:335, 1975/76:448, 1975/76:856, 1975/76:1874 och 1975/76:1897, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

10. beträffande utvidgning av det inre stödområdet att motionerna 1975/76:380, yrkandet 2, 1975/76:853, 1975/76:858, 1975/76:865, 1975/76:1842 och 1975/76:1897, yrkandet 2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

11. beträffande lokaliseringsstöd till gruvhantering att motionen 1975/76:1865 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

12. att riksdagen med anledning av propositionen och med avslag på motionen 1975/76:2155, yrkandena 1 och 2, godkände vad utskottet anfört om ett system för lokaliseringspåverkan,

13. beträffande omlokalisering av jordbrukets föreningsrörelse till Jönköping att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:819,

14. beträffande utredning om nedläggningskontroll att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:9, yrkandet 2,

15. beträffande utredning om kostnadsmässiga och andra konsekven-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

- ser av omlokaliseringen att motionerna 1975/76:660, yrkandet 1, och 1975/76:2032, yrkandet 2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
16. beträffande upphävande av beslutet att omlokalisera FOA 3 och 4 att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:660, yrkandet 2,
17. beträffande spridning av statliga arbetsplatser inom Stockholmsområdet att motionerna 1975/76:1843, yrkandet 1, 1975/76:1851, yrkandet 2, 1975/76:1900 och 1975/76:2155, yrkandena 3 och 4, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
18. beträffande omprövning av lokalisering av arbetarskyddsstyrelsen att motionen 1975/76:1851, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,
19. att riksdagen godkände vad föredraganden anført i propositionen i fråga om villkoren för sysselsättningskapande åtgärder i form av beredskapsarbeten,
20. beträffande bildande av kommunala exploateringsbolag att riksdagen skulle avslå motionen 1976/77:9, yrkandet 3,
21. att riksdagen med anledning av propositionen godkände vad utskottet anført i fråga om ramar för planeringen av verksamheten i länen för tiden t. o. m. år 1985,
22. beträffande ortsplanen att riksdagen skulle dels godkänna de ändringar i 1972 års ortsplan som förordats i propositionen, dels lämna motionen 1975/76:662 i fråga om kommunaldelscentra utan åtgärd, dels ge regeringen till känna vad utskottet anført om utvärdering av ortsplan-systemet,
23. beträffande klassificering av Bjurholm som kommunaldelscentrum att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:286,
24. beträffande klassificering av Örnsköldsvik som primärt centrum, m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:380, yrkandena 1 och 4, och 1975/76:864,
25. beträffande klassificering av Storuman som regionalt centrum att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:662,
26. beträffande regional planering enligt den s. k. bandlandskapsmodellen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2133, yrkandet 1,
27. beträffande klassificering av Nyköping/Oxelösund som primärt centrum, m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:1835 och 1975/76:2133, yrkandet 2,
28. beträffande klassificering av Sölvesborg och Olofström som regionala centra att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1839,
29. beträffande klassificering av Visby som primärt centrum att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:1853 och 1975/76:1859,
30. att riksdagen med anledning av propositionen godkände vad utskottet anført om principerna för sysselsättningsplaneringens framtida utformning,
31. att riksdagen godkände vad i propositionen anförts i fråga om inriktningen av den fortsatta länsplaneringen,

32. beträffande samordning mellan den statliga sektorsplaneringen och den regionala planeringen, m. m. att motionen 1975/76:514 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

33. att riksdagen lade till handlingarna vad i propositionen anförts i fråga om inriktningen av forskningen på det regionalpolitiska och det arbetsmarknadspolitiska området,

34. beträffande regionalpolitiska insatser i Norrlands inland att motionen 1975/76:2109 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

35. beträffande regionalpolitiska insatser i Tornedalen att motionen 1975/76:859, yrkandet 2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

36. beträffande regionalpolitiska åtgärder i Vindelälvsområdet att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:248, 1975/76:655, 1975/76:1881 och 1975/76:1907 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anført,

37. beträffande regionalpolitiska insatser i Jämtlands län att motionen 1975/76:1909 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

38. beträffande regionalpolitiska insatser i Västernorrlands län att motionerna 1975/76:380, yrkandet 3 i denna del, 1975/76:657, i denna del, och 1975/76:2157, yrkandena b och c, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

39. beträffande regionalpolitiska insatser i Gävleborgs län att motionerna 1975/76:283 och 1975/76:511 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

40. beträffande regionalpolitiska insatser i Eskilstunaområdet att motionen 1975/76:1892 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

41. beträffande regionalpolitiska insatser i Västsverige att motionen 1975/76:1836 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

42. beträffande regionalpolitiska insatser i Göteborgsområdet att motionen 1975/76:250 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

43. beträffande regionalpolitiska insatser i Skaraborgs län att motionerna 1975/76:848 och 1975/76:1868 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Följande tolv reservationer hade avgivits av herrar Fagerlund, Inge-mund Bengtsson i Varberg och Nilsson i Östersund, fru Hörnlund, herr Nilsson i Kalmar samt fru Berglund och fru Leijon (samtliga s):

1. beträffande inledande synpunkter, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

2. beträffande riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken (mom. 1), vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:211 samt med avslag på motionerna 1975/76:2141 och 1976/77:10 godkände vad föredraganden anført om de allmänna riktlinjerna för sysselsättnings- och regionalpolitiken,

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

3. beträffande andra åtgärder för att undanröja förvärvshinder, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

4. beträffande stödområdesprincipen m. m. (mom. 8), vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

5. beträffande system för lokaliseringpåverkan (mom. 12), vari reservanterna ansett att utskottet under 12 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen samt med avslag på motionen 1975/76:2155, yrkandena 1 och 2, godkände vad föredraganden anförde om ett system för lokaliseringpåverkan,

6. beträffande industripolitisk planering, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

7. beträffande spridning av statliga arbetsplatser i Stockholmsområdet (mom. 17), vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

8. beträffande arbetsmarknadspolitikens balansskapande åtgärder, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

9. beträffande serviceförsörjningen i glesbygd, vari reservanterna ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av dem angiven lydelse,

10. beträffande planeringsramar för länen (mom. 21), vari reservanterna ansett att utskottet under 21 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen godkände vad föredraganden anförde i fråga om ramar för planeringen av verksamheten i länen för tiden t. o. m. år 1985,

11. beträffande ortsstrukturer (mom. 22), vari reservanterna ansett att utskottet under 22 bort hemställa

att riksdagen skulle

dels med bifall till propositionen godkänna däri förordade ändringar i 1972 års ortspan.

dels lämna motionen 1975/76:662 i fråga om kommundelscentra utan åtgärd,

12. beträffande principer för sysselsättningsplaneringens framtida utformning (mom. 30), vari reservanterna ansett att utskottet under 30 bort hemställa

att riksdagen med bifall till propositionen godkände däri redovisade principer för sysselsättningsplaneringens framtida utformning.

Till betänkandet hade reservanterna fogat ett särskilt yttrande beträffande sambandet mellan reservationerna.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Riksdagen skall i dag besluta om riktlinjerna för en samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik. Det är ett mycket viktigt ställningstagande. Jag anser dagens beslut lika betydelsefulla som de beslut riksdagen fattade 1964 om lokaliseringspolitiken, 1966 om arbetsmarknadspolitik och 1972 om regionalpolitiken.

Det är erfarenheterna av de åtgärder som då beslutades som ligger till grund för ställningstagandena. Men också medvetandet om att medborgarna ställer ökade krav på sysselsättning och service har påverkat utformningen av förslaget.

Till grund för vår debatt ligger proposition 211, som framlades av den socialdemokratiska regeringen, samt arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 7 och de reservationer vi socialdemokrater fogat till det betänkandet.

Eftersom jag har signerat regeringsförslaget vill jag kortfattat redogöra för innebörden av det.

Men låt mig först framhålla att bakom förslaget ligger ett omfattande arbete i kommuner, i länsorgan, i fackliga organisationer och i politiska partier, genom länsplaneringen och sysselsättningsutredningen. Jag räknar med att 50 000 människor genom länsplaneringen har varit med om att ta ställning till hur de vill ha sin kommun och sitt eget län ordnade. Vi har anledning att känna stor tacksamhet mot alla dem som har medverkat i detta arbete. Genom denna aktiva medverkan har det varit möjligt att lägga fram ett förslag som har mycket starkt stöd ute i kommunerna och länen.

Vi har i förslaget redovisat de viktigaste framstegen när det gäller sysselsättnings- och regionalpolitiken och utvecklingen på de områdena. Vi har i propositionen lagt fram förslag till mål och riktlinjer för sysselsättnings- och regionalpolitiken. Det är viktigt att påpeka att syftet med propositionen är att de här riktlinjerna skall vara vägledande för den praktiska politiken framöver, och det skall komma till uttryck i statens budget, i de propositioner och beslut som regeringen står för, i statliga verk och länsstyrelser. Men därutöver innehåller propositionen konkreta förslag till åtgärder när det gäller sysselsättning, service och samhällsplanering.

Låt mig som utgångspunkt för vår diskussion sammanfatta de viktigaste resultaten av sysselsättnings-, närings- och regionalpolitiken.

För det första har vi pressat tillbaka arbetslösheten. Vi har lyckats minska både den öppna och den dolda arbetslösheten. Och vi har gjort detta i en tid när världsekonomin har befunnit sig i en mycket allvarlig kris. Trots denna allvarliga kris ute i världen och trots att vi här hemma har fått känna av konjunkturdämpningen har det varit möjligt att halvera arbetslösheten här.

För det andra har vi ökat sysselsättningen mycket kraftigt. Mellan 1972 och 1976 har antalet jobb ökat med över 225 000. Med hjälp av en rad olika insatser har vi kunnat hävda sysselsättningen inom industrin. Samtidigt har vi byggt ut den gemensamma verksamheten, förbättrat servicen för medborgarna när det gäller utbildning, sjuk- och hälsovård, social service och omvårdnad.

För det tredje har vi lyckats vända den ogynnsamma regionala utveckling som vi hade under 1950- och 1960-talen – en utveckling som präglats av obalans mellan olika landsdelar. Under 1970-talet har vi klarat den första stora uppgiften för regionalpolitiken – vi har hejdat avfolkningen i skogslänen och vi har dämpat den kraftiga expansionen i storstadsområdena. Under de senaste två åren har samtliga skogslän haft en befolkningsökning, och utsikterna framöver ser gynnsamma ut. Men det förutsätter att staten också i fortsättningen driver en mycket aktiv närings- och regionalpolitik.

Vi har anledning att framhålla de resultat som vi har uppnått, men vi har lika stor anledning att diskutera de problem och uppgifter som vi står inför på arbetsmarknaden. Och att vi står inför stora och svåra problem har vi väl alla klart för oss. När vi tillsatte den stora sysselsättningsutredningen var det för att få fram förslag till hur vi skulle kunna klara sysselsättningen framöver. Även om sysselsättningen är hög och arbetslösheten låg, finns det fortfarande tiotusentals människor som inte kan få arbete i den omfattning som de själva önskar – det har sysselsättningsutredningen och länsplaneringen visat.

Många människor känner i dag ett ökat hot mot sysselsättning och trygghet. Det har sin grund i många faktorer. Den internationella lågkonjunkturen, strukturomvandlingen som särskilt drabbar vissa orter och regioner samt det faktum att det skett ett politiskt maktskifte hos oss har hos många människor ingett en känsla av osäkerhet för framtiden.

Vår utgångspunkt för förslaget om sysselsättningspolitiken är att det också framöver blir nödvändigt med en fortsatt snabb ökning av sysselsättningen. Det är nödvändigt av flera skäl: för att åstadkomma en jämnare och mer rättvis fördelning av inkomster och köpkraft, för att bryta diskrimineringen av kvinnorna på arbetsmarknaden, för att nå balans mellan olika delar av landet och för att underlätta för ungdomarna att få ett jobb. Men det är uppenbart att en allmänt utökad efterfrågan inte ger några garantier för att vi får en ökad sysselsättning.

Det är, herr talman, många hinder som spärrar vägen till arbetslivet för dem som står utanför. De kan av olika skäl vara bundna till den ort där de bor, många saknar lämplig utbildning eller erfarenhet från arbetslivet, och en del har fysiska och psykiska handikapp. Om vi vill att de skall få del av den välfärd som tillgång till ett jobb innebär, måste vi sätta in våra krafter inte bara på att skapa nya arbetstillfällen, utan också på att ge dessa en sådan utformning att arbetslivet verkligen öppnas för dem som står utanför.

Det här vet vi, och det är med detta som utgångspunkt vi angett hur vi vill bedriva vår sysselsättningspolitik framöver.

Vi har slagit fast att målet är arbete åt alla. För att ett sådant mål skall vara meningsfullt måste det ges ett konkret innehåll. Vi har därför preciserat målet i fyra huvudpunkter:

1. Vi vill skapa jämlikhet mellan män och kvinnor i arbetslivet. Det innebär att kvinnorna skall kunna arbeta i samma utsträckning som männen, men det måste också innebära att kvinnorna skall arbeta på samma villkor som männen.

2. Vi vill skapa regional balans. Det betyder fler jobb i skogslänen, som fortfarande har sämre arbetsmarknadsförhållande än landet i övrigt.

3. Vi vill göra det möjligt för var och en att delta i arbetslivet efter sin förmåga. Det innebär att vi ställer stora krav på att arbetsplatser och företag anpassas så att människor kan arbeta där, även om de har någon form av handikapp.

4. Vi vill värna om tryggheten i anställningen. Det betyder att vi med all kraft kommer att motarbeta dem som vill slå hål på trygghetslagarna och som på annat sätt vill minska samhällets ambitioner att klara sysselsättningen i besvärliga situationer.

Vi har haft en snabb ökning av sysselsättningen under senare år. Men visst kan vi fortsätta att öka antalet arbetstillfällen. Det finns många arbetsuppgifter som kräver insatser – det har vi fått klart dokumenterat från sysselsättningsutredningen. Det finns sådana uppgifter inom sjuk- och hälsovården, inom den sociala verksamheten och inom undervisningen. Det är fråga om tiotusentals nya jobb varje år bara för att upprätthålla en något så när hygglig standard inom dessa områden. Det är genom fler jobb som vi skall kunna förbättra vårdstandarden för de gamla och sjuka och ge barnen en bättre omsorg.

Men det är också fråga om aktiv näringspolitik för att klara jobben inom industrin och andra grenar av näringslivet och för att skapa de nya jobb som behövs. Vi möter en hård konkurrens från stora företag utomlands. Det är nödvändigt att vi inom landet samordnar våra strävanden, och det måste ske under samhällets ledning och med löntagarnas aktiva medverkan.

Att skaffa nya jobb inom näringsliv och offentlig verksamhet – det är den ena sidan av vår sysselsättningspolitik. Att undanröja den rad av hinder som finns på arbetsmarknaden för många människor och att göra det möjligt för dem som står utanför arbetslivet att ta de lediga jobben – det är den andra sidan av vår sysselsättningspolitik.

Det handlar om att ge utbildning och yrkeskunskaper, som svarar mot de krav som ställs, att underlätta övergången från skola till arbetsliv för de ungdomar som för första gången skall ut och förvärvsarbeta, att förbättra arbetsförmedlingens insatser, att anpassa arbetsplatserna så att de handikappade kan delta i arbetslivet efter förmåga, att förbättra resmöjligheterna mellan bostäder och arbetsplatser samt att ordna barn tillsynen så att båda föräldrarna kan få möjlighet att arbeta och samtidigt veta att man har en bra omsorg för barnen.

Vi hade föreställt oss att den breda förankring som propositionens förslag har i kommuner, landsting och fackföreningar skulle garantera en positiv

behandling i utskottet. Men det är alldeles tydligt att de nya majoritetsförhållandena kan komma att få allvarliga konsekvenser för sysselsättningspolitiken.

Vi från socialdemokratiskt håll har i våra reservationer angivit huvudpunkterna i vår kritik. Låt mig, herr talman, i korthet sammanfatta denna kritik mot den borgerliga majoriteten.

1. De borgerliga har skapat osäkerhet om målen för sysselsättnings- och regionalpolitiken. I det inledande avsnittet säger man sig godta riktlinjerna i de delar de inte strider mot utskottets synpunkter. Men ingenstans kan vi utläsa en klar anslutning till vårt krav att alla skall kunna få arbeta efter sin förmåga. Ingenstans finns det en klar uppbackning av kravet på trygghet i anställningen.

2. De borgerliga håller inte fast vid den samordning av sysselsättnings- och regionalpolitiken som är en av grundtankarna i propositionen. I det praktiska handlandet har detta tagit sig uttryck i att regionalpolitiken brutits loss från arbetsmarknadsdepartementet och att den samordning som vi eftersträvade nu försvåras. Min efterträdare, herr Ahlmark, skall snart erfaraviddens av den förlust han gjort genom att lämna ifrån sig lokaliserings- och regionalpolitiken – måhända har han redan upptäckt förlusten.

3. De borgerliga tycks inte ha kunnat ena sig om något kraftfullt stöd för tanken att vi med förbättrad yrkesutbildning, förbättrad barnomsorg, förbättrade resmöjligheter, förbättrad bebyggelseplanering m. m. måste söka avskaffa hindren för förvärsarbete. Hur kan jag påstå detta? Jo, man säger bara att det inte finns anledning för riksdagen att göra några uttalanden. Finns det verkligen inte någon som är beredd att säga att en förbättrad barnomsorg är en synnerligen viktig insats för att kvinnorna skall kunna förvärsarbeta på samma villkor som männen och att barnen skall kunna få en god omsorg? Finns det ingen på den borgerliga sidan som är beredd att säga att den praktiska politiken bör präglas av vad som sägs i propositionen på dessa områden?

4. Det råder full enighet om att alla ungdomar måste erbjudas arbete, praktik eller utbildning. Det är bra att vi nu uppnått enighet om detta. Men vad var egentligen innebörden i det som folkpartiet gjorde stort nummer av under valrörelsen, nämligen den s. k. ungdomsgarantin? Och vad har regeringen gjort för ungdomarna? Såvitt jag kan se har man förlängt de åtgärder som vi satte in, med en liten försämring, nämligen att statsbidraget till kommunerna har sänkts från 75 till 60 % för de särskilda ungdomsjobben.

5. De borgerliga har inte kunnat enas om att stödja kravet på en förbättrad industripolitisk planering. Vi menar att man måste bygga ut den industripolitiska planeringen, om det skall vara möjligt att nå målen för sysselsättnings- och regionalpolitiken. De borgerliga har bara lyckats enas om att man inte skall göra något uttalande.

6. Uttalandena om lokaliseringspolitiken har präglats av motsättningarna inom borgerligheten. För några år sedan var centern med om att här i kammaren och i offentliga utredningar verka för en etableringskontroll. Vi socialdemokrater införde i början av detta år ett system för insyn och för-

handlingar om företagslokalisering. Men vi sade redan då att om det inte kommer att fungera så som var avsett, då måste regering och riksdag och näringsliv vara inställda på att det blir fråga om en lagstiftning om etableringskontroll. Det verkar nu som om man närmast beklagar att vi har försökt skaffa litet bättre möjligheter att påverka företagens val av lokaliseringsort.

Jag har en fråga att ställa till utskottets talesman: Vad menar egentligen de borgerliga med att säga att en del orter inom allmänna stödområdet inte har varit i behov av lokaliseringsstöd? Får jag uppgift om orter som man har satsat på men som inte borde ha fått stöd, så är jag redo att diskutera detta. Jag vill framhålla att kommunalmännen inom stödområdet säkert är mycket nyfikna på vilka kommuner som vi har hjälpt för mycket och som inte borde ha fått något stöd.

7. Det mest anmärkningsvärda är kanske ändå den likgiltighet med vilken man behandlar alla de insatser som har gjorts för att motverka arbetslösheten under den internationella depressionen de senaste två åren.

I den offentliga debatten har man från delar av regeringen, främst den moderata delen med partiledaren Gösta Bohman i spetsen, på fundamentala punkter angripit denna sysselsättningspolitik. Liknande uttalanden har kommit från arbetsgivare inom den privata industrin. Kritikerna har egentligen hävdad att vi f. n. har för många anställda dels inom industrin, dels inom den offentliga verksamheten. De har egentligen hävdad att vi inte har råd att hålla full sysselsättning i ett läge när västlänerna befinner sig i en ekonomisk kris och efterfrågan på våra exportvaror är svag. Det hedrar arbetsmarknadsminister Ahlmark att han har tagit avstånd från sådana uttalanden, men det hade varit ännu bättre om han hade försökt övertala sina borgerliga vänner att ställa upp för den aktiva arbetsmarknadspolitiken.

8. De borgerliga är på väg att urholka ortsplänen. Planen syftar till att ge vägledning för hur samhällsservicen skall organiseras. Den ger en form av garantier för att den statliga servicen skall nå ut till de orter som anges i planen. Men nu håller alltså ortsplänen på att urholkas, och det är tydligt att centern här är på väg att fånga in de andra regeringspartierna och söker göra sig kvitt ortsplänen. Men då gör man sig också av med de garantier som ligger i själva ortsplanesystemet.

9. De borgerliga har även när det gäller befolkningsramarna – de ramar som man ute i länen skall planera verksamheten efter – tydligen varit på väg att svälja centerns tankar om ett fast befolkningstal. Den frågan diskuterades livligt för några år sedan – vi har det alla i friskt minne. Då skrev borgerliga tidningar att centerns riksplan med dess befolkningstal var rena "snömoset". Det är inte jag som säger det, utan jag citerar borgerliga tidningar. Men nu har detta snömos i det närmaste upphöjts till högsta visdom och fått sanktion av folkpartiet och moderaterna. Det är anmärkningsvärt, eftersom vi väl måste kunna vara överens om att det kommer att krävas en mycket hårdare central styrning av företag, förvaltning och bostadsbyggande om man skall förverkliga centerns tankar på fasta befolkningstal.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Herr talman! Jag har med detta endast kunnat ge en kort presentation av de kritiska synpunkter vi har på den borgerliga majoritetens förslag till betänkande. De socialdemokratiska ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet kommer i den fortsatta debatten att utveckla dessa synpunkter ytterligare.

För oss är sysselsättningen den viktigaste uppgiften. Denna proposition skulle vara grunden för höjda ambitioner, och det var vår tanke att riktlinjerna sedan skulle följas upp under de närmaste åren med kraftiga satsningar i budgeten och i andra propositioner. Vi ser nu som vår viktigaste uppgift att förhindra att man drar ner på ambitionerna inom sysselsättningspolitiken.

Jag vill därför med det anförda, herr talman, yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1–12 vid arbetsmarknadsutskottets betänkande 1976/77:7.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Propositionen om sysselsättningspolitiken och utskottets betänkande däröver är bland de märkligaste dokument som passerat riksdagen.

Bara ett enda omdöme är möjligt: Dessa dokument är helt meningslösa. Meningslösa även utifrån de politiska utgångspunkterna hos sina tillskyndare.

Varför? Skälen är många. Jag skall anföra några.

Sysselsättningen är den viktigaste sidan av ekonomin. På dokument som skall vara riktgivande för den framtida sysselsättningspolitiken måste man kunna ställa vissa grundläggande krav. Ett krav är att det skall finnas en målsättning. Man kan visserligen laborera med mer än en målsättning – dvs. alternativ – men då skall var och en av dem också vara någorlunda klart angiven.

Proposition och utskottsbetänkande saknar varje målsättning. När riksdagen i dag skriker till beslut, vet man efteråt inte vad som beslutats. Ingen vet grunden för sysselsättningspolitiken. Regering och utskott vet över huvud taget inte vad de vill.

För det första: man proklamerar full sysselsättning. Samtidigt proklameras att man skall säkra en sysselsättningsnivå som är förenlig med en acceptabel takt i inflationen. Detta betyder helt olika saker, bortsett från att inget av begreppen är definierade. I det ena fallet talar ekot av William Beveridges röst, den gamla fullsysselsättningsprofeten, i det andra hörs desto tydligare återklngen från nobelpristagaren Milton Friedman. Vad skall gälla? Skall alla som efterfrågar arbete också ha rätt härtill? Eller skall deras rätt bara gälla upp till en viss inflationstakt, och när den uppnåtts avlösas av en skyldighet att med arbetslösheten bidra till dämpning av inflationen? Om det senare är fallet: vid vilken takt i inflationen skall detta inträffa? Är den nuvarande takten acceptabel, eller kan ökad arbetslöshet vara ett medel att dämpa den?

Propositionen ger inget svar. Arbetsmarknadsutskottet ger inget svar.

För det andra: Vad menar man när man talar om full sysselsättning? Menar man att alla som efterfrågar ett arbete också skall ha ett sådant?

Eller menar man att också all dold arbetslöshet skall avskaffas? Menar man en sysselsättning motsvarande nuvarande förvärvsgrad? Eller en framtida högre förvärvsgrad? I så fall vilken?

Är begreppet full sysselsättning subjektivt eller objektivt? Är det privat eller samhälleligt? Som samhälleligt begrepp kan det omfatta även ett mål som kräver kamp mot sådana hinder eller subjektiva fördomar som håller tillbaka efterfrågan på arbete. Men som subjektivt begrepp kan det betyda att man accepterar att könsrollerna i viss utsträckning leder till att stora grupper kvinnor accepterar hemmafrutillvaron. Vad är det som skall gälla?

I propositionen finns ett avsnitt där man i den heliga valfrihetens namn ansluter sig till den subjektivt grundade definitionen. Detta avsnitt citeras f. ö. direkt av utskottet. Men samtidigt proklamerar utskottet att jämlikheten mellan könen skall vara en av principerna i sysselsättningspolitiken. Och båda sakerna kan ju inte gälla samtidigt. På den punkten råder den fullständiga tomheten. Propositionen har givit ett svar och utskottet ett helt annat. Utskottet anför parallellt med sitt svar en gillande bedömning av ett annat och helt motstridande svar i propositionen. Hundraprocentigt tankemåssigt kaos råder.

Nu menar kanske någon att detta är en teoretisk diskussion, att herr Svensson i Malmö diskuterar från akademisk nivå och att det är skäligen intresselöst. Nej, så är det tyvärr inte. För hur man definierar dessa grundläggande begrepp påverkar hela målsättningen. Beroende på vilken definition man väljer kan – för att ta ett siffermässigt exempel – det behövliga nettotillskottet av arbetstillfällen i framtiden bli en hel miljon större eller mindre. Och det är sannerligen ingen akademisk fråga om man skall ha en miljon fler arbetstillfällen eller ej. Men denna grundfråga besvarar alltså varken propositionen eller utskottets betänkande. Det tycker jag faktiskt är rätt otroligt.

För det tredje: om man har en politisk vilja att göra någonting har man givetvis också, åtminstone i hjälplig grad, ett tidsperspektiv. Det är självklar och normal logik. Annars vet man ju inte hur man skall genomföra det. Men för arbetsmarknadsutskottet gäller tydligen inte en sådan vanlig mänsklig logik. Det som man nu eventuellt vill genomföra – vad det nu är – vet man inte i vilket tidsperspektiv man vill genomföra. Det är ju helt fantastiskt med tanke på att man då inte heller har möjlighet till någon som helst resursplanering. Beroende på om man vill genomföra en viss sak till exempelvis 1990 eller till år 2000 måste man i första fallet under i övrigt lika omständigheter anslå 75 % mer resurser än i andra fall. Detta är ju lätt att förstå. Men på dessa enkla frågor har propositionen inget svar, och utskottet anser inte att frågan är värd att befatta sig med på utskotts-
betänkandets mer än 60 trycksidor.

För det fjärde: sysselsättningspolitik handlar oundvikligen om ett visst antal arbeten, om människors försörjning, om nytillskott och bortrationaliseringar. Detta förefaller ju vara självklarheter. Men så icke för propositionens författare eller för utskottet. Eftersom man, som jag tidigare sagt, inte vet vad man vill är man också oförmögen att uttrycka det kvantitativt.

Varken propositionen eller utskottets betänkande bekymrar sig om problemets allmänna storleksordning. Ingen vet hur många jobb som måste tillskapas, för vem de måste tillskapas, var de måste tillskapas eller hur de måste tillskapas. I hela betänkandet finns det fyra eller fem sifferuppgifter som rör total sysselsättning eller tillskott i den totala sysselsättningen. Alla de uppgifterna är, betonas det mycket noga, räkneexempel – och f. ö. helt olika räkneexempel.

Men då uppstår frågan: Var är målsättningen? För någon sorts, om också aldrig så ungefärlig, uppfattning om storleksordningen av det sysselsättningsstillskott, brutto eller netto, som man vill söka förverkliga borde väl ändå finnas i ett utskottsbetänkande! Man måste väl ha någon uppfattning i runda tal om vad man vill åstadkomma. Men man har ingen uppfattning om proportionerna. Man har inte ens klart för sig skillnaden mellan heltids- och deltidsarbeten. Man talar hela tiden om arbetstillfällen och om antalet sysselsatta som om heltid och deltid var samma sak, trots att som alla vet ett heltidsarbete motsvaras i runda tal av två deltidsarbeten. Därför kan man inte blanda ihop de båda sakerna hur som helst. Men det sker utan hämningar.

Vad vill då regeringen och utskottet? Och vad ville socialdemokratin, som lät skriva propositionen? Ja, ingen vet. Det finns inget mål uppsatt för exempelvis kvinnornas ekonomiska frigörelse. Man understryker i ett avsnitt valfriheten för den enskilde men nämner inte ett ord om deltidsarbetena. Och ändå är 96 % av deltidsarbetarna kvinnor. Skall det förbli så i framtiden? Skall det kvinnliga deltidsarbetet rent av utsträckas? Om det är detta utskottet menar, så är ju det en djupt reaktionär målsättning. Den är helt oförenlig med varje jämlikhetssträvan och oförenlig över huvud taget med den ekonomiska delen av kvinnofrigörelsen.

Vari består, enligt dem som författat dessa dokument, över huvud taget den ekonomiska kvinnofrigörelsen? Är målsättningen – som den rätteligen borde vara – att varje vuxen kvinna skall ha en självständig försörjning? Eller är den något annat? Hur länge skall man acceptera massutbredningen av kvinnlig undersysselsättning och arbetslöshet? Inga svar. Både regering och reservanter tycks på den punkten vara sorglösa som barn. Proportioner, målformuleringar, siffror, tidsperioder – allt försvinner i propositionsspråkets värld av verbal bomull, som ungefär går ut på att "vi är för allt som är gott och mot allt som är ont".

En lång rad andra frågor kan också ställas. I vilket perspektiv ser man arbetstidsförkortningen? Vad skulle den kunna spela för roll i sysselsättningsfrågan? Hur ser man på näringslivets strukturfråga? Tror man på allvar, under alla fraser om regional balans, att man kan hålla skogslänens orter och bygder under armarna om man samtidigt skall acceptera och understödja skogs-, järn- och stålindustrins väntade starka koncentration? Hur påverkar detta de geografiska arbetshindren? Vilken alternativ industristruktur skulle i framtiden kunna motverka ett sådant problem? Inga svar från propositionen. Inga svar från utskottets betänkande.

Hur skall sysselsättningspolitiken finansieras? Vem skall bära bördan?

Det är en fråga som i dag ställs av många moderna ekonomer. Den har avgörande betydelse för hela fördelningsfrågan i samhället. Cambridge-ekonomen Michal Kalecki har visat hur statsinterventionen, för att hålla sysselsättningen uppe i de kapitalistiska länderna, lätt tenderar till att lägga huvudbördan härför på arbetarklassen och därmed negativt påverka fördelningen. Det blir så att säga de sysselsatta arbetarna som får betala för att de arbetslösa skall komma i arbete igen. Men inga svar ges någonstans på dessa problem, inga aspekter förs fram.

Sammanfattningen av detta, herr talman, kan bara bli en, tyvärr. Proposition och betänkande för över huvud taget inte fram några av de relevanta problemen. Arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 7 saknar insikt, avsikt, utsikt och åsikt.

Till skillnad härifrån anger vpk:s motioner vissa riktlinjer för möjliga politiska beslut:

- definition av fullsysselsättningens begrepp,
- målformulering för kvinnofrigörelsen,
- kvantitativ och kvalitativ målsättning för industri- och tjänstesektorns utveckling,
- riktlinjer för sysselsättningspolitiska sektorsprogram,
- allmän investeringsplanering,
- stopp för den hämningslösa kapitlexporten och utflyttningen ur landet av förädlingsindustrier.

Politik för arbete kräver politiska beslut. Politiska beslut kräver att man vet vad man vill. Att man vet vad som är nödvändigt i ett samhälle och ett samhällssystem där utslagning och arbetslöshet är lagbundna inslag. Att man är beredd att förutsättningslöst diskutera detta samhällssystem i relation till målsättningen: kamp för arbete åt alla.

Detta är vad vi, om ock i kortfattad form, försökt göra i vpk:s motioner. Jag yrkar därför bifall till de av vpk väckta motionerna nr 10, 1892, 2141 och 2157.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Även om den aktuella statistiken för arbetsmarknaden i november i år visar att antalet arbetslösa understiger motsvarande antal i november i fjol så är läget för det svenska näringslivet inte ljus. Den socialdemokratiska näringspolitiken har lett fram till stora problem för främst den svenska exportindustrin.

Den senaste tiden har rapporterna om hotande företagsnedläggningar och driftinskränkningar kommit tätt. Hela branscher utsätts för stora svårigheter. Förhållandena blir naturligtvis särskilt besvärande för de regioner som i hög grad domineras av branscher som nu utsätts för omställningsproblem.

Mot den bakgrunden kommer det att ställas stora krav på den ekonomiska politiken. Det gäller att hålla kostnadsutvecklingen i schack så att svensk exportindustri blir konkurrenskraftig.

Vi måste föra en näringspolitik som skapar en miljö där det på nytt blir stimulerande att starta nya företag och utveckla befintliga företag, så att

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

många nya arbetstillfällen erbjuds. Statens industriverk har helt nyligen presenterat en undersökning om nybildningen av företag inom tillverknings- och byggnadsindustrin. Utvecklingen är dystert. Under 1970-talet har nyetableringarna minskat med ca en fjärdedel. Den statistiken är ett klart belägg för att vi måste få en kursändring i näringspolitiken om tryggheten i jobben skall bevaras och än mer för att målet om arbete åt alla skall kunna uppnås – den målsättning som vi i utskottsmajoriteten ställer oss bakom, helt i motsats till vad herr Ingemund Bengtsson i Varberg försökte göra gällande från talarstolen nyss.

Jag tycker också, om jag redan här får kommentera herr Bengtssons uttalande just om att skapa nya arbetstillfällen, att det kan vara klokt att betänka den här statistiken innan man går ut så hårt och kräver nya jobb. Hade det varit en annan näringspolitik för de mindre och medelstora företagen under den gångna mandatperioden, då herr Bengtsson hade ansvaret, hade vi haft åtskilligt fler arbetstillfällen att erbjuda i dag än vad den nya regeringen hade att presentera vid övertagandet av makten.

Det är i det här sammanhanget som arbetsmarknads- och sysselsättningspolitiken kommer in. Det är ett mycket omfattande utredningsmaterial som ligger till grund för betänkandet från arbetsmarknadsutskottet. Främst bör sysselsättningsutredningen, långtidsutredningen och det omfattande materialet från Länsplanering 1974 nämnas.

På detta och en hel del annat material bygger propositionen 211 om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik. Den lämnades i maj i år till riksdagen av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Så kom regeringsväxlingen i september-oktober och frågan uppstod om den nya regeringen skulle dra tillbaka propositionen eller ej. Då propositionen främst tar upp rent allmänna principer blev beslutet att den skulle riksdagsbehandlas i befintligt skick.

De tre regeringsbärande partierna har sålunda på basis av ett omfattande utredningsmaterial, propositionen 211 och inte mindre än 48 motioner, enats om det föreliggande utskottsbetänkandet. En viktig utgångspunkt för ställningstagandena har vidare varit regeringsförklaringen från den 8 oktober i år. I den slås fast:

”Regionalpolitiken skall förstärkas så att människor i olika landsdelar ges allsidig sysselsättning och service samt en god miljö.”

Vidare: ”Nya arbetstillfällen måste skapas inom näringslivet. Det ger också resurser till den ökade sysselsättning som krävs i statlig och kommunal verksamhet.”

Jag vill också ta ett tredje citat: ”Alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning. Arbetsförmedlingen förstärks och effektiviseras. Stödet till halvskyddad sysselsättning förbättras. Arbetslivet måste anpassas till de handikappades krav.”

Slutligen: ”Arbetet på jämställdhet mellan kvinnor och män påskyndas.”

Det var bl. a. de här punkterna som herr Bengtsson menade att den nya regeringen inte kände samma ansvar för som den gamla regeringen gjorde. De citat som jag nu har gjort pekar klart på att det här är ting som verkligen

prioriteras i det fortsatta arbetet. Alla försök att påstå något annat skall falla till marken.

Då kan man fråga: Hur har de här deklARATIONERNA följts upp i utskotts-majoritetenS skrivningar?

Själva utgångspunkten är naturligtvis arbetet. Det är en fundamental mänsklig rättighet. Sysselsättningsutredningen har visat att det finns ett mycket stort behov av nya arbetstillfällen. Härtill kommer det ökande behovet av deltidsarbeten för äldre som vill fortsätta att arbeta även efter sin pensionering. Arbetet skall ge den enskilde möjligheter att utveckla sig själv, ge trygghet och arbetsglädje. Den tekniska utvecklingen skall användas inte bara för att nå en effektivare produktion utan för att göra arbetsmiljöerna säkrare och arbetsuppgifterna mer stimulerande. Ett mänskligare arbetsliv ger också utrymme för människor att engagera sig i annat. Arbetet skall inte behöva ta all kraft. Det är viktigt att olika beslut som rör villkoren för den enskilde i arbetslivet ses tillsammans. När vi arbetar för att alla som vill ha ett förvärvsarbete utanför hemmet skall få chans till detta, så måste vi samtidigt arbeta för en utvidgad och bättre barnomsorg. När vi argumenterar för att de anställda skall få mer att säga till om på sin egen arbetsplats måste vi samtidigt ge möjligheter till vidareutbildning. Och när vi förutsätter att produktionsutbytet skall stiga för att ge underlag för högre välfärd måste vi samtidigt öka ansträngningarna för att skydda den enskilde arbetstagarens fysiska och psykiska hälsa.

Men rätten till arbete måste gälla alla. Vissa grupper har haft svårt att komma in på arbetsmarknaden eller att hålla sig kvar där. Det gäller främst kvinnor, ungdomar, handikappade och äldre.

Andelen kvinnor som förvärvsarbetar har stigit snabbt under senare år. Fortfarande saknar emellertid många kvinnor förvärvsarbete. Om man antar att kvinnorna vill ha samma sysselsättningsgrad som männen hade år 1975, så fordras ytterligare 600 000 nya arbetstillfällen. Enligt en intervjuundersökning som statistiska centralbyrån genomförde våren 1975 önskade 250 000 kvinnor i åldern 25–64 år få förvärvsarbete omedelbart eller efter viss väntetid. Målet måste självfallet vara att alla som vill ha ett arbete utanför hemmet skall ges en chans till det – män som kvinnor. Denna målsättning förutsätter att en rad s. k. förvärvshinder undanröjs – och det vill jag starkt understryka. Jag delar den uppfattningen med herr Ingemund Bengtsson i Varberg. Det är ingen motsättning oss emellan på den punkten. Stora insatser, främst beträffande barnomsorgen, är nödvändiga om alla som vi vill skall förvärvsarbete också skall kunna ges den chansen. Bristfällig utbildning, dåliga kommunikationer och otillräcklig hjälp med tillsyn av anförvanter som behöver vård lägger hinder i vägen. Stora insatser från det allmännas sida kommer att bli nödvändiga för att undanröja dessa brister.

Samtidigt måste alla vägar prövas för att åstadkomma bättre jämlikhet mellan kvinnor och män – inte minst på arbetsmarknaden. Vi har fortfarande i alltför stor utsträckning en uppdelning i manliga och kvinnliga yrken, där de kvinnliga är lägre betalda, har mindre inflytande och sämre framtidsutsikter.

Folkpartiet har sedan länge arbetat för att samhället måste garantera ungdomarna sysselsättning – där har herr Bengtsson helt rätt. Alla sluter numera upp bakom kravet på särskilda åtgärder. Trots den förbättrade konjunkturen under år 1974 låg arbetslösheten bland de unga kvar på en mycket hög nivå. Och i höst har andelen arbetslösa under 25 år stigit, trots att det totala antalet arbetslösa sjunkit. Värst utsatta är 16–19-åringarna. Många ungdomar i denna åldersgrupp har nyligen lämnat grundskolan eller avbrutit studier i gymnasieskolan. Otillräcklig yrkesutbildning och avsaknad av arbetslivserfarenhet är stora handikapp för de här ungdomarna.

Det är därför nödvändigt att hjälpa dem både med kompletterande utbildning och med förvärvsarbete. Varje ung människa i denna situation måste få vägledning för att kunna ta ställning till vad som är bäst i hennes situation. En tids praktik kan vara bäst för den som saknar erfarenhet från arbetslivet. En kortare yrkesinriktad kurs kan vara bäst för den som har bristfällig utbildning men inte vill binda sig för en längre studietid. Ett byte av utbildningslinje på gymnasieskolan kan vara bäst i ett tredje fall osv. Här finns många förslag som vi har fört fram.

För att nå också de ungdomar, som lämnat skolan och dem som inte arbetsförmedlingen kommer till med information och rådgivning måste verksamheten vara uppsökande. De av riksdagen tidigare beslutade planeringsråden kommer säkert att bli värdefulla i detta sammanhang. Till frågor som skall tas upp i planeringsråden hör fackligt deltagande i skolornas undervisning, praktikfrågor, studie- och yrkesvägledningsfrågor samt arbetslivsorientering.

Kraven i arbetslivet ökar. Resultatet har blivit en utslagning av mindre starka grupper från normalt arbetsliv. För en handikappad är det svårt att komma in på eller komma tillbaka till arbetsmarknaden.

Det behövs större insatser för undersökning av arbetsplatser i syfte att göra förändringar så att fysiskt och psykiskt handikappade kan fullgöra ett reguljärt arbete på den öppna arbetsmarknaden. Anpassningsgrupperna har här en viktig uppgift.

Det behövs också fler halvskyddade arbetsplatser. Sådana arbetsplatser är ofta en bra mellanform. Antalet halvskyddade arbetsplatser har också ökat starkt under senare tid, men uppgår ännu inte till den önskvärda omfattningen.

På grundval av sysselsättningsutredningens betänkande läggs i propositionen fram förslag som syftar till att öka omfattningen av den halvskyddade sysselsättningen genom ett väsentligt förstärkt stöd i initialskedet. Utskottet delar uppfattningen att det nuvarande bidraget bör ges en ny utformning. Denna uppfattning uttryckte utskottet f. ö. redan förra riksmötet vid behandlingen av bl. a. folkpartiets motion med begäran om förbättrat bidrag till halvskyddad sysselsättning.

Utskottet har på tre punkter ändrat propositionsförslaget. Man kan undra om det är det som föranleder herr Bengtsson att ifrågasätta vår vilja att just undanröja hinder för handikappade att komma ut på arbetsmarknaden. De ändringar vi har gjort och som herr Bengtsson har slutit upp bakom

innebär följande:

För det första har utskottet förenklat statsbidragsmodellen att omfatta tre bidragssteg i stället för i propositionen föreslagna fyra.

För det andra har utskottet vänt sig emot propositionens hårda låsningar i ett par avseenden. Vi menar att det kan vara nödvändigt att låta statsbidrag utgå i vissa fall även efter fyra år för att kunna erbjuda en handikappad sysselsättning. Detta skall prövas med utgångspunkt i den anställdes arbetsförmåga och föreliggande placeringsmöjligheter. Bedömningen skall i förekommande fall ske i samråd med anpassningsgruppen på arbetsplatsen.

Utskottet menar också att möjligheten för en arbetsgivare att flytta över en i företaget anställd till halvskyddad sysselsättning skall finnas kvar. I propositionen föreslås att denna möjlighet skall tas bort. Självklart kan olyckshändelser och annat inträffa som gör det motiverat att erbjuda halvskyddad sysselsättning. Det förefaller naturligt att detta då sker på den egna arbetsplatsen, där förhållandena är kända och gör anpassningen lättare. Utskottet har betonat att sådana överföringar skall ske med restriktiv tillämpning.

De här ändringarna, som herr Bengtsson alltså har ställt sig bakom, är ju ett försök att göra det än bättre för de handikappade än vad som föreslogs i propositionen.

I propositionen föreslås vidare en särskild form av halvskyddad sysselsättning närmast avsedd för ungdomar under 25 år med svåra fysiska handikapp. Avsikten är att underlätta för dem att efter avslutad utbildning få anställning. Propositionsförslaget ligger i linje med de tankegångar vi tidigare framfört. Utskottet ansluter sig till förslaget.

Det räcker inte att kunna erbjuda arbete åt alla och försöka röja undan hinder för dem som söker sig ut på arbetsplatserna. Arbetsplatserna måste också ha en rimlig fördelning över landet. Det gäller med andra ord att ha en regionalpolitik som fungerar.

Riksdagen har tidigare fastlagt viktiga principer för regionalpolitiken och anslagit mycket ansevärda belopp till regionalpolitiska åtgärder. Den har exempelvis anslagit 4 000 milj. kr. till lokaliseringsstöd för innevarande femårsperiod, som löper ut den 1 juli 1978.

1978 blir ett viktigt år för regionalpolitiken. Det är således det år då en ny ram skall beslutas för lokaliseringsstödet. Ännu viktigare är kanske att en del utredningsarbete skall vara färdigt då och föranleda riksdagen att besluta om den fortsatta regionalpolitiken. Framst tänker jag på sysselsättningsutredningen och de tilläggsdirektiv den har fått.

Detta förhållande gör att utskottet inte gjort några viktiga ändringar i propositionens förslag för tiden fram till nästa stora riksdagsbeslut i det här ärendet. Och det bör komma i slutet av 1978.

En del markeringar görs dock, och jag vill peka på dem.

I riksdagsbeslutet 1972 angående den regionala utvecklingsplanen fastställdes befolkningsramar för 1980. När vi nu kan se i facit hur det ser ut i mitten av 1970-talet, kan vi konstatera en del positiva förskjutningar i utvecklingen. Riksdagen uttalade 1972 att det var önskvärt att planering

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

och ambitioner i skogslänen primärt inriktades på de högre talen i de då redovisade planeringsramarna. Detta mål har redan uppnåtts i flera av skogslänen. Vidare har storstadstillväxten kraftigt dämpats.

Detta har lett till att de i propositionen föreslagna befolkningsramarna för 1985 naturligen har anpassats till det förändrade läget. Utskottet menar att den utvecklingstrend som kan avläsas efter 1972 bör bestå. Det gäller därför att med de regionalpolitiska medel vi har hjälpa till så att den här balanserade befolkningsutvecklingen fortsätter. Utskottet gör därför några uttalanden. De föreslagna befolkningsramarna godtas för storstadslänen som grund för planeringen under förutsättning att denna primärt inriktas på de undre delarna av ramarna. På motsvarande sätt säger vi att planeringen i skogslänen även i fortsättningen bör primärt inriktas på de övre delarna av planeringsramarna. Det rör sig således inte alls om något frångående av ramarna. De har samma uppgift som beslutats tidigare och som det nu föreslås i propositionen. Men utskottet gör uttalanden om var den primära planeringsinriktningen skall ligga i fråga om skogslän resp. storstadslän.

Vad gäller Ortsstrukturen kan först konstateras att i dag är över 80 % av befolkningen bosatt i tätorter. För glesbygdsbefolkningen medför denna koncentration växande problem med kommunikationer och service av olika slag.

Den indelning i fem typer av orter som fastställdes redan 1972 föreslås i propositionen bestå. Det innebär en klassning av tätorterna i storstadsområden, primära centra, regionala centra, kommuncentra och kommunfelscentra. Vissa kompletterande beslut föreslås om att Södertälje, Nynäshamn och Stenungsund skall utses till regionala centra. Ett intressantare tilläggförslag är kanske att ett 20-tal kommunfelscentra utpekas i huvudsak inom det inre stödområdet och på Gotland. De här förslagen godtas av utskottet. Vad gäller kommunfelscentra bestämde riksdagen redan 1972 i princip att sådana skulle utses, men riksdagen avstod vid det tillfället i avvaktan på den fortsatta länsplaneringen att peka ut vilka orter som skulle komma i fråga.

En av de viktigaste uppgifterna i den fortsatta regionalpolitiken blir att klara den inomregionala balansen. Den hittillsvarande utvecklingen i kommuncentra i inre stödområdet under 1970-talet inger oro härvidlag. Det visar bl. a. det material som utskottet har tagit fram från folk- och bostadsräkningen 1975 och som finns redovisat i betänkandet.

En avgörande fråga är därför om Ortsplanen i sin nuvarande utformning är ett ändamålsenligt instrument för att nå de allmänna målen för regionalpolitiken, nämligen att alla människor skall ha tillgång till arbete, service och god miljö.

Utskottets majoritet finner det vara angeläget att en bedömning av Ortsplanens framtida roll kommer till stånd, och vi förordar därför att regeringen på lämpligt sätt gör en utvärdering av systemet. Självfallet måste regionala och kommunala instanser vara med i ett sådant arbete. Utskottets strävan har över huvud taget varit att betona betydelsen av att planeringen sker i decentraliserade former. Inte minst tror vi att landstingens betydelse kom-

mer att öka i planeringsarbetet.

Mot den här bakgrunden är det naturligt att utskottet har avvisat alla motionsyrkanden om ändringar av ortsplanen.

Av motioner, uppvaktningar och skilda uttalanden kan man dra den slutsatsen att det är speciellt en grupp av tätorter som känner sig oroade av ortsplanen, och det är de som har hamnat utanför systemet. Vad skall hända med dem? Skall de lämnas utanför allt intresse från riks- och länsmyndigheter? Så får det naturligtvis inte bli. Självfallet uppstår det svåra avvägningsfrågor om hur knappa resurser skall fördelas. Men det är viktigt att stryka under, som utskottsmajoriteten gör, att den formella indelningen i ortstyper inte får vara ensamt avgörande för beslut om insatser. Folkpartiet har tidigare vunnit stöd i riksdagen för sin tanke om servicegaranti för mindre orter. Vill vi undvika en fortsatt avflyttning från landsbygden måste serviceförsörjningen tryggas på ett bättre sätt.

Det sista avsnittet i utskottsbetänkandet behandlar en rad motionsyrkanden om åtgärder i vissa orter och områden. Det gäller Norrlands inland, Tornedalen, Jämtland, Västernorrland, norra delen av Gävleborgs län, Eskilstunaområdet och Västsverige. Områdena kan sammantaget karaktäriseras som i något avseende problemområden sett ur arbetsmarknadssynpunkt. Mycket vore att säga om dessa motioner. Men jag måste begränsa mig och vill därför lyfta fram motionerna angående sysselsättningsläget i Vindelådalén.

Sedan riksdagen 1967 uttalade att Vindelälven skall sparas för framtiden så har behovet av extrainsatser varit stort. I arbetsmarknadsutskottets betänkande görs nu ett uttalande om att berörda departement och myndigheter med kraft skall verka för att insatser görs som i första hand ger bestående arbetstillfällen. Frågan har utretts och ett rätt omfattande åtgärdsprogram finns framarbetat. Nu gäller det att handla.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i dess betänkande nr 7.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wirtén började sitt anförande med att hävda att situationen trots statistiken om det utomordentligt gynnsamma arbetsmarknadsläget är dystert. Han framhöll inledningsvis att Sveriges exportindustri har fått stora svårigheter och bl. a. drabbats av nedläggningar till följd av den socialdemokratiska näringspolitiken. Får jag erinra herr Wirtén om att folkpartiet före valet – inte minst dess ledare – gång efter annan framhöll att den socialdemokratiska regeringen ägnar alltför stor omsorg åt de stora exportföretagen, medan de små företagen kommer i kläm. I dag är läget tydligen ett helt annat.

Men har ni inte upptäckt att det pågår en världsomfattande ekonomisk kris, som ger exportindustrin stora svårigheter i alla länder? Vi har i Sverige hållit efterfrågan uppe mer än i andra länder, och det har vi gjort genom stöd till exportindustrin. Jag vill självfallet inte nonchalera de varsel som förekommer inom näringslivet. De är av allt att döma något fler än förra

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

året, men det finns ingen som helst anledning att måla en katastrofbild. Vi är förhoppningsvis inne i slutskedet av en konjunkturedgång, och det gäller att hårda ut och inte ge tappt. Det är regeringen som har ansvaret för att företagen inte drabbas av pessimism.

Vi har stora lager. Tillåt mig att säga att det är en utomordentligt fin investering. I de lagren ligger stora rikedomar, där samhället har pumpat in många hundra miljoner. Företagen har inte avskedat sin personal. Vi går alltså mot konjunkturuppgången mycket väl rustade, bättre rustade än inför någon annan konjunkturuppgång – vi har lager, och vi har väl utbildad personal.

Att regeringen inte bedömer framtiden så värst pessimistiskt framgår – som jag nämnde i mitt första anförande – av den omständigheten att regeringen minskar statens bidrag till kommunerna då det gäller att ge sig i kast med ungdomsarbetslösheten. Jag anser att den åtgärden har varit alltför optimistisk och att man inte borde gjort denna minskning.

Den bedömning som herr Wirtén gjorde sig till tolk för kan inte delas av regeringen i dess helhet. Det räcker inte, herr Wirtén, att åberopa regeringsdeklarationen som stöd för att man är för en aktiv sysselsättningspolitik. Det står inte mycket i det aktstycket som talar om sysselsättning, och ingenstans finner man de där 400 000 jobben som det största regeringspartiet lovat.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wirtén är en levande illustration till det jag tidigare sade. Låt mig ställa några konkreta frågor till honom, eftersom han är utskottsmajoritetens förste talesman här i dag.

Han säger att en av målsättningarna för sysselsättningspolitiken, den som skall prioriteras, är jämställdhet mellan män och kvinnor. Vad menar herr Wirtén med jämställdhet mellan män och kvinnor? Skall fortfarande i framtiden den allmänna kvinnliga yrkesverksamhetsgraden vara 50–60 % av den manliga? Om inte, vid vilken högre nivå tänker man sig att man skall uppnå jämställdhet? Tänker man sig att det skall bli en fullständig utjämning? Vart tar då det kvinnliga deltidsarbetet vägen? Deltidsarbetet är som bekant till 96 % en angelägenhet för kvinnorna.

När skall denna jämställdhet som man skall prioritera uppnås? Inom vilket ungefärligt tidsperspektiv tänker sig herr Wirtén att man skall uppnå jämställdhet med nuvarande politik – vad kan det röra sig om: 20, 30, 50 eller 100 år? Vi har ingenting fått veta om detta.

Jämställdhet mellan män och kvinnor skall prioriteras, säger herr Wirtén. Prioriteras i förhållande till vad då? Vad händer t. ex. om det privata näringslivet visar sig inte kunna skapa full sysselsättning? Det är f. ö. en banal situation – det har det aldrig kunnat. Om detta blir ett allvarligt hot mot den ökade sysselsättningen för kvinnor, vad är då regeringen beredd att göra för att konkret föra fram och förverkliga det som man påstår vara sin prioriterade målsättning? Skall man sätta tillbaka subventionerna till storfinansen till förmån t. ex. för utbyggnad av statlig industri eller statlig

serviceverksamhet i en ökad utsträckning jämfört med nu för att uppnå den prioritering av den ökade kvinnliga förvärvsverksamhetsgraden, som man påstår sig stå för? Är man beredd att prioritera andra inslag av starkare statlig styrning ifall det visar sig att de krafter som nu verkar i det ekonomiska livet inte leder till det som man påstår sig vilja prioritera? Hur är det på den punkten?

Vad jag vill säga är ungefär följande. Det går inte att gå ut i en orientering och underlåta att ställa de centrala frågorna: Var ligger kontrollerna? Var finns målet? Hur lång och hurdan är banan? Vad herr Wirtén och den borgerliga regeringen gör är att de släpper ut sig själva som en orienterare med en kompass och tror att det räcker att veta var norr och söder ligger.

Herr WIRTÉN (sp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först till herr Bengtsson i Varberg säga att det är många som kan vitsorda de svårigheter för exportindustrin som jag tog upp. Det finns t. o. m. formuleringar i propositionen och i den del av utskottsmajoritetens skrivning som herr Bengtsson själv skrivit under som visar hur kostnadsläget har drivits upp och förorsakat mycket betydande svårigheter för den svenska exportindustrin att konkurrera på världsmarknaden.

Jag vill ännu en gång säga till herr Bengtsson att vi hade haft betydligt fler arbetstillfällen här i landet om den socialdemokratiska regeringen under förra mandatperioden hade satsat på de många småföretagen runt om i bygderna genom en lättnad i kostnadsläget för det arbetande kapitalet i företagen, en mer rimlig avvägning av arbetsgivaravgifter och andra sådana ting, som har pressat tillbaka den mindre företagsamheten och, som jag sade i mitt första inlägg, orsakat en mycket kraftig nedgång i nybildandet av mindre företag.

Herr Bengtsson tog i sitt första inlägg också upp frågan, hur vi vill styra lokaliseringen av företag. Det är anmärkningsvärt att den socialdemokratiska regeringen som gått ifrån etableringskontrollen ändå ville hota med den. Jag tycker att det är klokt av herr Bengtsson att hålla tillbaka det vapnet. Av redovisningen i hans egen proposition kan man se att remissinstanserna mycket hårdhänt gått till rätta med just det instrumentet. Tunga instanser som arbetsmarknadsstyrelsen, statens industriverk, näringsfrihetsombudsmannen, Kommunförbundet och en rad länsstyrelser har gått emot det. T. o. m. LO säger exempelvis att etableringskontrollen inte i sig själv kan lösa de regionala problemen. Det är bara ett fåtal instanser, främst länsstyrelser i det inre stödområdet, som är för detta instrument. Jag tror att det är klokt att hålla tillbaka det, herr Bengtsson.

Låt mig bara säga några ord till herr Jörn Svensson. Det är inte mycket som finner nåd hos vpk när det gäller regional- och sysselsättningspolitik. Den gamla regeringen får lika hårda slängar som vi i utskottsmajoriteten.

Om man då ser på vad Jörn Svensson vill sätta i stället finner man att det är minskning av det privata storkapitalets inflytande, styrande planering i stället för anpassningsplanering, investeringskontroll, ett stort statligt in-

dustriprogram och planmässig ändring av näringslivets struktur – typiskt centralbyråkratiska åtgärder. Vpk tror tydligen att all visdom finns i de centrala instanserna, att det alltid är de som vet bäst. Vi menar att ett decentraliserat beslutsfattande är vida överlägset den modell Jörn Svensson pläderar för.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga ett par ord om etableringskontrollen!

Vad det var fråga om var att remissmyndigheterna inte kunde acceptera den krångliga administrativa apparat, den stora byråkrati, som hade blivit följderna om man följt utredningens förslag. Det var därför vi prövade att gå vägen över frivillig överenskommelse med Industriförbundet och företagen. Jag kan försäkra att hade inte företagen varit medvetna om att det i denna kammare fanns en överväldigande majoritet för någon form av etableringskontroll, hade det säkert inte varit möjligt att nå en sådan överenskommelse, för jag vill fästa uppmärksamheten på att bakom kraven på etableringskontroll stod inte bara socialdemokraterna.

Vi menar att den lagstiftning som kan bli erforderlig – vi hoppas att den inte behövs – skall vara mycket enklare än vad utredningen hade föreslagit. Men jag förstår inte att man fruktar detta. Om vi inte lyckas med frivilliga överenskommelser, varför skall vi då avsvära oss möjligheten att få ett effektivare instrument? Den möjligheten måste väl alltid vara öppen för riksdag och regering.

Låt mig säga några ord om förvärvshinder – jag hann inte gå närmare in på den frågan den korta stund man har till sitt förfogande för en replik. Herr Wirtén tog upp en enda fråga, nämligen att undanröja förvärvshinder för handikappade. Där har vi föreslagit kraftfulla åtgärder för att hjälpa de handikappade in på arbetsmarknaden. Jag erkänner att det var med stor tvekan som jag gick med på att företagare skall kunna få pengar för att de håller kvar en anställd som har blivit handikappad. Vi var i utskottet överens om att om en sådan möjlighet medgavs skulle den utnyttjas mycket restriktivt. Det är dock fråga om en människa som har givit hela sitt liv, hela sin arbetskraft åt ett företag och sedan mot slutet av sitt arbetsliv inte orkar hänga med på grund av ett handikapp. Beslut om att ge ett företag betalt för att det behagar ha honom kvar skall fattas med stor restriktivitet. Det var vi som sagt överens om i utskottet.

Men detta är ju bara en liten del av förvärvshindren. Huvudtanken i regeringsförslaget var att försöka få bort alla de förvärvshinder som finns för tiotusentals och åter tiotusentals människor utan handikapp – barnomsorg, kommunikationer, bebyggelseplanering, yrkesutbildning. Härom ansåg inte herr Wirtén och hans meningsfränder att utskottet behövde göra något som helst uttalande. Det var det jag angrep och förtfarande angriper.

Regeringsdeklarationen är inte något effektivt instrument att vinka med. När det gäller sysselsättningen är den alldeles för ordkarg. Det står t. ex. ingenting alls om näringspolitiken i detta aktstycke.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är nu inte alls min avsikt, herr Wirtén, att spela övermaga och slå ned allt som läggs fram. Jag försöker bara hjälpa herr Wirtén och regeringen att komma till klarhet om vad ni egentligen vill när ni uttrycker er så diffust och allmänt som ni gör.

Vi vill ha decentraliserade beslut i sysselsättningspolitiken och ekonomin. sade herr Wirtén. Ja visst, men decentraliserade till vem? Till herr Nicolin? Till herr Gyllenhammar? Till alla dem som flyttar ut värdefulla förädlingsindustrier till Brasilien och andra länder och drar jobb ur landet? Är det till dem som de decentraliserade besluten skall överlåtas? Eller vilken beslutsstruktur skall herr Wirtén ha? Om det visar sig att full sysselsättning inte kan garanteras med mindre än att man har en starkare statlig ramplanering än nu, är herr Wirtén då beredd att offra den statliga ramplaneringen eller är han beredd att offra den fulla sysselsättningen? Det är dessa enkla, grundläggande ting det egentligen handlar om.

Herr Wirtén vill väl ändå inte inge oss den föreställningen att småföretagen, med all aktning för dem, skulle vara räddningen ur sysselsättningskrisen och att sysselsättningskrisen skulle bestå i att socialdemokraterna tidigare har fört en så negativ näringspolitik gentemot småföretagen? Utslagningen och utstampningen av småföretag är ett typiskt drag i den högt utvecklade kapitalismen, oavsett vilken näringspolitik man för. Småföretagen har kraftigt minskat och de kommer att fortsätta att kraftigt minska även under den nya regeringen. Så det är ingen räddning, och det tycker jag att man skall inse. Däri ligger inte problemet. Att vädja till småföretagen eller säga sig ha några förhoppningar på dem är att lägga ut en dimridå för människorna.

Låt mig förenkla det litet för herr Wirtén genom att ställa en enda rak fråga, som jag hoppas att han i någon mån kommer att uppehålla sig vid: Hur många nya jobb – netto eller brutto, han får själv välja – menar regeringen att det är nödvändigt att anskaffa för att uppnå det som regeringen definierar som full sysselsättning? I vilket ungefärligt tidsperspektiv räknar man i så fall med att kunna uppnå den målsättningen? Om den målsättningen skulle visa sig icke vara förenlig med den nuvarande makt- och ägandestrukturen i samhället, är man då beredd att tumma på denna för att uppnå målsättningen eller offrar man målsättningen till förmån för den nuvarande maktstrukturen i näringslivet?

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jörn Svensson frågade vilket mål vi har för sysselsättningen och hur många nya arbetstillfällen som behöver skapas. Jag tror att herr Svensson är lika medveten som jag om att det inte är möjligt att exakt ange det framtida behovet av arbetstillfällen. Det finns många olika grunder på vilka man kan beräkna vad som är realistiskt att uppnå fram till 1985 – alltså inom den tidsram som vi nu arbetar efter. Om man följer herr Jörn Svenssons egen modell kommer man upp till den mycket krävande nivån på ungefär 800 000 nya jobb. Låt oss i stället arbeta med den metodik

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

som vi har föreslagit i utskottet, nämligen att försöka få fram så många nya jobb som möjligt, att behålla de befolkningsnivåer vi har runt om i landet med den huvudinriktningen av planeringen att vi tillämpar den övre ramen för skogslänen och den nedre ramen för storstadsområdena samt att undanröja arbetshinder på det sätt som jag tror att Ingemund Bengtsson och jag är i stort sett överens om. Då går vi realistiskt till väga utan att ägna oss åt någon sifferlek.

Till herr Ingemund Bengtsson skulle jag vilja säga att det ingalunda är så att man bara är rädd för den byråkrati som följer av en etableringskontroll. Flera remissinstanser har pekat på vikten av att man stimulerar i stället för att dirigera och att vi måste befara en utflyttning ur landet av en del viktiga företagsenheter, om vi har ett alltför hårdhänt styrinstrument. Det finns en rad andra invändningar mot etableringskontrollen; byråkratin är ett mycket besvärande faktum – det håller jag med om – men den är inte det enda.

När herr Ingemund Bengtsson gör gällande att vi i utskottet inte närmare har gått in på frågorna om barnomsorgen, bebyggelseplaneringen, utbildningen och resemöjligheterna, måste man fråga sig varför inte herr Bengtsson själv i sin proposition har tagit allvarigare på dessa frågor. Såvitt jag kan finna har herr Bengtsson inte framlagt något enda konkret förslag om hur man skall åstadkomma förbättringar på dessa områden. För vår del har vi utgått ifrån som ett självklart faktum att de beslut som riksdagen i andra sammanhang fattat i dessa frågor ligger fast. Det har inte funnits någon anledning för oss att ompröva dessa beslut. Vi anser att detta är viktiga ting. Vi har samma målsättning som herr Bengtsson när det gäller att hjälpa de handikappade och att ge mera jobb åt ungdom, kvinnor och äldre. Det finns således inte en enda hemställan i det här avseendet i den gamla regeringens proposition.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Det har sagts tidigare i debatten att det är ett viktigt beslut som riksdagen står inför i dag. Jag delar den meningen. Värdet av dagens beslut kan jämföras med besluten samma datum för fyra år sedan och från 1964 om införande av en aktiv regionalpolitik.

Regionalpolitiken griper in på många samhällsområden. Vi har fått åtskilliga erfarenheter och därigenom klarhet om bristerna och om möjligheterna som regionalpolitiken ger. Den är starkt integrerad i den ekonomiska politiken och i närings- och sysselsättningspolitiken. För att driva en framgångsrik sysselsättnings- och regionalpolitik bör vissa grundläggande samhällsekonomiska och näringspolitiska förutsättningar finnas. För att klara sysselsättningsproblemen på sikt fordras exempelvis att samhällsekonomin är i balans. Från de nuvarande regeringspartierna har tidigare framlagts förslag, som skulle ha lett till bättre sysselsättning utan att markant öka den skuldsättning till utlandet som skett under de senaste åren. Lånen måste nu betalas.

Det finns många exempel på hur den tidigare oppositionen, de nuvarande

regeringspartierna, har framfört förslag som den dåvarande regeringen också efter en tid har ansett sig böra biträda för att aktivera konjunkturpolitiken och öka ambitionerna vad gäller sysselsättningen. Jag vill peka på det s. k. 75 %-bidraget, som socialdemokraterna först avlog men så småningom införde.

Under 1976 har vi mist konkurrenskraft och marknadsandelar på grund av att kostnadsläget i vårt land stigit mer än i flera av våra konkurrentländer. Vi har underskott i våra utrikesbetalningar. Allt detta kräver ökat privat och offentligt sparande och höjd produktion för export. Dessa förhållanden har också försiktigt påpekats i propositionen 211. Ingemund Bengtsson antydde samma sak från talarstolen nyss, när han sade att vi kommer att möta en hård konkurrens från utlandet.

Sedan propositionen skrevs har nu mycket mer kommit i dagen på detta område. Tillåt mig bara peka på problemen inom stålindustrin, det havererade Stålverk 80, sjöfartskrisen, tekokrisen och mycket annat. Nog dignar det "dukade bordet" av problem. Varsel om friställningar duggar tätt av de orsaker som jag nyss nämnt. Trots denna situation vill jag ändå inte måla någon katastrofbild.

En expansion av näringslivet är emellertid nödvändig för att vi skall kunna lösa alla dessa problem och få resurser att klara strukturomvandlingen i näringslivet. Vi måste öka resurserna för att kunna fortsätta reformpolitiken, inte minst på arbetsmiljöområdet och inom vård- och utbildningssektorerna.

Utvecklingskraften inom vårt näringsliv måste tillvaratas bättre. Det gäller inte minst de mindre företagen, som vi anser att den förra regeringen har försummat. De mindre företagen liksom lantbruket har stor betydelse för sysselsättningen i glesbygderna.

Sysselsättningsutredningen har visat att det finns ett mycket stort behov av nya arbetstillfällen. 400 000 nya arbetstillfällen fram på 1980-talet torde behövas om alla skall få arbete. Det vill väl ingen bestrida i dag. Många jobb försvinner. Yrkesverksamheten är mycket låg för kvinnor i stora delar av vårt land. De nya arbetstillfällena är lättast att styra dit de bäst behövs med regionalpolitiska åtgärder.

I vårt land finns en bred värdegemenskap beträffande målsättningen om rätt till arbete åt alla. Det förslag som utskottet nu förelägger riksdagen med ändringar av propositionen 211 innebär inte att man drar ned ambitionerna, som Ingemund Bengtsson tidigare sade. Tvärtom innebär förslaget att vi ökar ambitionerna att åstadkomma arbete främst på de orter där situationen är svårast. Förslaget är alltså mer ambitiöst än den tidigare politiken och den proposition som den förra regeringen har framlagt. I de avsnitt av propositionen 211 som berör ungdomens möjligheter på arbetsmarknaden och åtgärder för att undanröja förvärvshinder tillgodoses bl. a. de motionskrav som tidigare ställts från vårt parti.

Beträffande de handikappades möjligheter på arbetsmarknaden genom den s. k. halvskyddade verksamheten i företagen görs vissa förbättringar av propositionens förslag, vilka vunnit anslutning även från socialdemokraterna. Vi är alltså inte passiva, vilket Ingemund Bengtsson försökte göra

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

gällande för en stund sedan.

När det gäller de allmänna formuleringarna och målbeskrivningen för regionalpolitiken om arbete åt alla samt god service och miljö kan rimligen inga invändningar göras. Ett litet men intressant notat kan man emellertid komma med i det här sammanhanget. På s. 17 i betänkandet avvisas vpk:s partimotion. Vpk ger i motionen sin allmänna syn på ett annat samhälle än vårt, ett socialistiskt samhälle. I anledning därav uttalar utskottsmajoriteten följande: "Utskottet avvisar emellertid den allmänna grundsyn som ligger bakom motionen, nämligen att en socialistisk planekonomi är den rätta metoden att lösa sysselsättningsfrågorna." Socialdemokraterna har plockat bort den meningen men ansluter sig i övrigt till vår skrivning när det gäller att avvisa vpk-motionen. Menar verkligen socialdemokraterna att kommunisternas socialistiska planekonomi är något för vårt land och för den socialdemokratiska politiken? Det verkar så! Detta är tydligen en öm tå.

En debatt med vpk om regionalpolitik vore, som ju framgått av Jörn Svenssons anförande här nyss, en debatt om två olika samhällssystem. Den debatten har vi kanske inte tid att ta upp i det här sammanhanget. Jörn Svensson ställde en rad olika frågor. Det var inte mycket som fann nåd inför hans ögon, och detta kan man förstå eftersom det är ett helt annat samhälle, ett helt annat samhällssystem som han pläderar för. Men inte är vi sorglösa som barn här i Sverige och inte heller ligger vi inbäddade i bomull, som han ville göra gällande. Tvärtom är vi helt och hållet medvetna om problemen på arbetsmarknaden, undersysselsättningen, den låga förvärvsgraden på många orter och mycket annat. Vpk:s debatt går således vid sidan om de sakfrågor som vi har att ta ställning till inom det demokratiska samhällssystem som vi har och som ungefär 95 % av väljarna har uttalat sig för att vilja ha kvar.

När man fördjupar sig i vad de allmänna formuleringarna i propositionen konkret innebär, finner man att det är fråga om en målmedveten inriktning på att också i fortsättningen stimulera tillväxten av de stora orterna inom regionerna. Det strider mot regeringsdeklarationen. I föreliggande utskotts-betänkande uttalas att regionalpolitiken bör få en decentralistisk inriktning. Människor i olika landsdelar bör ges möjligheter till allsidig sysselsättning och service och en god miljö. Proposition 211 ger enligt vår mening inte förutsättningar för detta i varje fall i de små orterna. De stora orterna föreslås bli prioriterade. Det måste givetvis ske på de mindre orternas bekostnad. Detta hindrar inte, sägs det i propositionen, att man kan vidta åtgärder för att "mildra akuta problem" i vilka kommuner som helst.

Socialdemokraterna sitter tyvärr fortfarande fast i koncentrationsidéer, som redan har passerats av verkligheten. Vid en genomläsning av utskottets redovisning av de senaste årens utveckling i orter av olika slag framstår ju klart att det är ingen önskedröm för människor ute i landet att bo i de allra största orterna. Tyvärr är arbetsmarknaden i många små orter, främst i Norrland men även på andra håll, alltför svag. Vi har en stor undersysselsättning och en dold arbetslöshet som inte kommer fram i statistiken.

Det är framför allt i de svagaste arbetsmarknaderna de största insatserna måste göras. Vi måste ha en mera differentierad regionalpolitik. Stöd- områdesgränserna är otillräckliga för differentiering av regionalpolitiken. Andra kriterier måste komplettera dem. Exempel på sådana är utflyttning, arbetslöshet, förvärvsgrad, ensidigt näringsliv, skatteunderlag och ålderssammansättning. Propositionen anger inga nya riktlinjer i de här avseendena. Det är en uppenbar brist.

Ingemund Bengtsson sade att det är klart att vi nu har nått det första målet för regionalpolitiken, att stoppa utflyttningen från skogslänen. Jag är inte övertygad om det. Beaktar man ålderssammansättningen i dessa områden får man en helt annan bild. Mitt eget hemlän t. ex. kan öka sin befolkning med 14 000 à 15 000 människor om 5–10 år utan att den arbetskraft som befinner sig i åldrarna 15–64 år har ökat.

Ortsplanen föreslås i utskottsbetänkandet i framtiden beslutas på regional nivå under demokratiskt ansvar. Det är inte fråga om att avskaffa någon ortspan, det är fråga om att förändra den. Ortsplanen bör innefatta alla orter – inte bara de som nämns i propositionen – som har betydelse för att nå de regionalpolitiska målen. Det är möjligt med decentraliserade beslut på länsnivå. Ortens funktion, inte dess klassificering, bör vara avgörande för insatserna.

En av regionalpolitikens viktigaste uppgifter är att förbättra den inomregionala balansen. Proposition 211 ger inte förutsättningarna härför. Uppenbart är däremot att den inomregionala balansen kommer att försämrans genom dess förslag.

Utvecklingen i kommuncentra och mindre orter i det inre stödområdet inger stor oro för samhällsbyggnaden där. Man måste också beakta, som jag nyss nämnde, ålderssammansättningen i orter som tidigare haft folkminskning. Här behövs en aktivare regionalpolitik.

Att nu genom centralt beslut utpeka kommundelscentra är enligt vår mening principiellt fel, men kan i och för sig vara ett steg på vägen för att uppnå en bättre regional balans och för att uppnå framför allt de regionalpolitiska målen på mindre orter och i vissa glesbygder. För framtiden gäller det att finna metoder för någon form av servicegaranti i små orter.

Utskottet uttalar att i fråga om arbetsmarknaden ger de nuvarande principerna för ortspanen inte en tillräcklig vägledning vid fördelning av de sysselsättningspolitiska insatserna i förhållande till behovet på olika orter. Utskottet förordar att regeringen för den skull gör en utvärdering av ortspanen. I framtiden måste den fungera med decentralistisk inriktning.

Vad angår planeringstalen för länen gör utskottsmajoriteten uttalandet att befolkningsramarna inte ger tillräcklig vägledning för samhällsplaneringen. Därför föreslås att planeringen i resp. län i första hand inriktas på *viss del* av ramen.

Vi uppsätter mål för regionalpolitiken och fastlägger riktlinjer för den. Ett av målen har varit och är en balanserad och dämpad utveckling i storstadsområdena. Enligt 1972 års riksdagsbeslut skulle, trots denna målsättning, Stockholm enligt övre befolkningsgränsen få öka med ca 200 000 fram

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

till 1980. Per år skulle det bli ungefär samma ökningstakt som under 1960-talet. Storstäderna skulle få öka med mer än två tredjedelar av befolkningsökningen i landet. En jämförlig relativ ökning av storstädernas andel av befolkningsökningen i landet ger också de nu aktuella ramarna utrymme för, trots att storstadsutvecklingen enligt målsättningen också nu skall dämpas. Det blir inte mycket kvar för det övriga landet. Skogslänen skulle då givetvis åderlåtas ytterligare.

Trots att storstäderna enligt riksdagsbeslutet 1972 alternativt skulle planeras för fortsatt stark expansion och erhålla resurser härför, har detta ändå inte inträffat. Tack vare den omständigheten har trenden kunnat vända för skogslänen.

Planering inom vida ramar ger inte regionalpolitiken fasthet. På andra områden i samhället där man vill uppnå vissa mål och fastlägger riktlinjer för dessa, anger man målen och beslutar om insatser för att nå dem. Exempel kan vara målet att bygga 1 miljon lägenheter under 1960-talet, eller målet att bygga 100 000 barndaghemplatser. Man har inte gjort en "ram" på 750 000–1 250 000 lägenheter under 1960-talet, eller 75 000–125 000 barndaghemplatser. Man skulle därigenom inte få tillräcklig fasthet i målsättning och planering. Man skulle också få risker för en ojämn utveckling i olika delar av landet. Detta anses fortfarande av socialdemokraterna vara en fördel såväl för planeringen som för att nå målen inom regionalpolitiken. Det är ju ett orimligt resonemang om man verkligen vill uppnå de uppsatta målen med regionalpolitiken i alla delar av landet.

Socialdemokraterna påstår att en klarare befolkningsmålsättning förutsätter en hård centralstyrning. Det är också en orimlig argumentering som inte leds i bevis. År 1972 beslöt riksdagen att planeringen för skogslänen skulle få ske mot den övre delen av befolkningsramen. Detta har inte lett till någon hård styrning. Den negativa trenden i skogslänen har emellertid brutits. Den flexibla planeringen för den fortsatta expansionen i storstäderna har visat sig vara värdelös. När centern 1972 kritiserade detta system och målsättningen för storstäderna liksom behovet av och möjligheterna att öka befolkningstalen i skogslänen, så beskylldes vi för att inte vara trovärdiga. Vi kan i dag alla konstatera att denna beskyllning inte var riktig.

Utskottet föreslår nu att planeringen för skogslänen liksom tidigare primärt skall inriktas på de övre delarna av de föreslagna planeringsramarna, för storstadsområdena på de undre delarna och för övriga län i första hand mot mellandelen av befolkningsramarna. Med dessa preciseringar godtas de ramar för planering som föreslås i propositionen 211. I jämförelse med 1972 är ramarna nu betydligt bättre avvägda från regionalpolitisk synpunkt. Vi vill dock betona att det i samband med fastställande av de regionalpolitiska medlen efter den 1 juli 1978 kan bli aktuellt att justera planeringstalen för länen.

Frågan om åtgärder i Vindelådalen har varit uppe i riksdagen vid många tillfällen. Under tiden 1968–1972 förhöll sig den socialdemokratiska regeringen helt passiv. Först 1972 föreslogs vissa åtgärder. Men riksdagen beslöt om en ytterligare utredning. Den utredning som då gjordes har under mer

än ett år legat i kanslihuset. Detta är en anmärkningsvärd passivitet med hänsyn till behovet och situationen i Vindelådalen. Nu uttalar sig utskottet enhälligt för att åtgärder skall vidtas, och utskottet pekar på den utredning vars betänkande alltså har legat så länge i kanslihuset. Jag förutsätter att regeringen nu kommer att vidta åtgärder. Det blir i så fall ett glädjebud för Vindelådalen.

Många viktiga frågor har jag här inte berört, t. ex. åtgärder för att undanröja förvärvshinder, ungdomens och de handikappades förutsättningar på arbetsmarknaden och överenskommelse om lokaliseringens påverkan. Frågan om hur regionalpolitiken skall infogas i ett länsdemokratisystem har jag bara nämnt i förbigående, delvis därför att länsdemokratin skall utredas ytterligare och frågan, som jag förstår, behandlas med förtur. Andra talare från vårt parti kommer att beröra dessa frågor.

Enligt vår mening finns det med de ändringar utskottet föreslagit i propositionen goda möjligheter att efter 1978 få en mera aktiv och decentralistisk regionalpolitik i fråga om såväl mål, resultat som administrativ handläggning. De centrala besluten får inte som hittills i sig innebära styrning till de redan bäst tillgodosedda orterna inom länen. Tvärtom bör insatserna anpassas så att de blir störst där behoven är störst – under förutsättning att det överensstämmer med den regionala och lokala planeringen, styrd under motsvarande politiskt ansvar. Det utgör en betydelsefull del av en decentraliserad demokrati.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund sade att vpk för en debatt vid sidan av dagens och framtidens realiteter, vi diskuterar så att säga i vår egen värld. Men har inte herr Nilsson upptäckt att det är precis tvärtom? Jag har så att säga uppskjutit diskussionen om den socialistiska planekonomin förhållanden, åtminstone för dagen, och har hela tiden försökt att syssla med vad det är ni vill, vad som är den borgerliga regeringens mål. Hela tiden har jag frågat om den borgerliga regeringens mål när det gäller sysselsättningspolitiken. Hur skall målen uppnås och när ungefär kan det ske? Jag begär ju bara att få reda på vad ni vill, men det kan ni inte svara på.

Nu kommer för första gången seglande någon sorts kvantitativ bestämning av hur många nya jobb som måste skapas, alltså 400 000. Ja, delas den uppfattningen av de övriga regeringspartierna, eller har även de en sådan där allmän uppgift men på en helt annan nivå? Är regeringens mål 400 000 nya jobb eller inte? Herr Wirtén var mycket diffusare i sitt anförande. Om målet nu skulle vara 400 000 kan man fråga sig om det är brutto- eller nettotillskott. Och hur lång period tänker man sig för att tillskapa dessa 400 000 nya jobb? Hur skall det i så fall ske? Småföretagen minskar ju snarast sin totala sysselsättning, och hela det privatkapitalistiska näringslivet går mot en högre grad av koncentration. Det är väl ändå uppenbart för

varje tänkande människa, oavsett politisk åskådning, att småföretag icke kan svara för de sysselsättningstillskott som är nödvändiga för att skapa full sysselsättning, ekonomisk frigörelse för kvinnorna osv. Den privata sektorn över huvud taget har under ett par decennier stagnerat eller minskat, och tillskotten i sysselsättningen har i huvudsak kommit på den s. k. samhällseliga sektorn. Industrieflyttningen och utflyttningen av kapital är avsevärd, och härav kommer det ju inga tillskott till sysselsättningen. Vad skall man göra åt den?

Vi står inför mycket stora strukturomvandlingar inom skogsindustrin och inom järn- och stålindustrin, branscher som är av avgörande betydelse för sysselsättningen i just skogslänen och Bergslagen. Om det nu visar sig att detta ekonomiska system skapar sådana här problem, vad är man villig att företa sig? Vilket är det överordnade målet, ifall man kommer i konflikt med systemets egna tendenser? Är det överordnade målet att skapa full sysselsättning, eller är det att bevara systemet?

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande Jörn Svenssons senaste fråga vill jag säga att det inte borde vara obekant att det överordnade målet mycket väl kan nås inom det samhällssystem vi har. Målsättningen arbete åt alla är, som jag ser det, ett gemensamt mål för alla politiska partier i vårt land.

Jörn Svensson kan inte förneka att i vpk:s partimotion tecknas bilden av ett socialistiskt samhälle och att det är inom detta som vi, enligt vpk, kan skapa förutsättningarna för arbete åt alla. Vi säger i utskottsbetänkandet att vi avvisar detta samhällssystem inte enbart av den här anledningen utan också av många andra orsaker, framför allt därför att vi vill behålla vårt fria demokratiska samhälle.

De många frågor som Jörn Svensson har ställt borde han rimligen ha kunnat skaffa sig svaren på, inte bara i det betänkande som vi nu behandlar utan många, många år tidigare.

När det gäller näringspolitiken har regeringspartierna uttalat sig i bl. a. regeringsdeklarationen. Där sägs att småföretagen skall tillgodoses på ett bättre sätt. Man skall stoppa sammanslagningar som hindrar konkurrens och utveckling inom mindre företag.

Om vi skall fortsätta debatten med vpk på denna punkt är det, som jag sade i mitt förra anförande, synnerligen svårt att ta hänsyn till de i dag aktuella frågorna, eftersom vpk ju vill skapa ett helt annat samhälle och därför framlägger förslag och för debatten med hänsyn till detta mål.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson är ett pedagogiskt svårt fall. Jag har ju inte alls begärt att han skall föra någon diskussion med mig om den socialistiska planekonomin utan bara begärt att han skall definiera regeringens mål när det gäller sysselsättningen.

Är målet 400 000 nya jobb, ja, är det då brutto eller netto, och hur lång tid skall tillskapandet av dessa nya arbeten ungefärligen kräva? Om man

antar att alla de som är arbetslösa och undersysselsatta i dag, inkl. kvinnor, skall ha ett heltidsarbete omkring år 1990, kommer man fram till att det skulle behövas ett nettotillskott på mellan 800 000 och 900 000 nya jobb – alltså för att uppnå vad som i egentlig mening är full sysselsättning. Detta är inte så svårt att räkna ut. Siffran kan variera något, t. ex. beroende på hur stor invandringen blir. Men om man har ett ambitiöst mål när det gäller full sysselsättning för både män och kvinnor, för alla kategorier, och vill ha in alla arbetslösa och undersysselsatta i produktionen, hamnar man som sagt någonstans mellan 800 000 och närmare 1 miljon jobb. Detta är någonting helt annat än 400 000, och någonting helt annat än vad som står i utskottsbetänkandet, där det över huvud taget inte anges någon siffra.

Vidare måste man precisera tidpunkten, för det räcker inte med att säga att vi behöver 400 000 nya jobb. Hur snart behöver vi dem? Målsättningen måste ju bli en helt annan, om arbetena skall finnas år 1990 eller t. ex. år 2040. Något så när måste man ha klart för sig inom vilken tid det är nödvändigt att uppnå målet.

Sedan vill väl herr Nilsson ändå inte bestrida att hela det mål som man teoretiskt försöker ställa upp för regionpolitiken, nämligen att det skall bli bättre i skogslänen, i mycket hög grad hotas av den storleksrationalisering som vi kan förvänta oss på skogsindustrins och järn- och stålindustrins områden. Det blir där ju fullständigt nya och långt allvarigare problem än hittills, och hur skall de problemen lösas? Skall man hindra förädlingsindustrierna att flytta utomlands, skall man styra dem till de platser där den tunga industrin vacklar eller där företagsnedläggningar sker som följd av koncentrationen? Och hur skall man kompensera den sannolika sysselsättningsminskning, som kommer att uppstå i dessa viktiga basnäringar? Vem skall kompensera för detta? Skall de decentraliserade beslutsfattarna i de slutna styrelserummen i de privata storföretagen kompensera, är det dem man lutar på? Eller tänker man sig starkare statliga insatser?

Detta är konkreta problem som nu står för dörren. Jag anhåller om ett svar på vad den borgerliga regeringens politik under de närmaste åren skall gå ut på inom detta område.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Jörn Svensson säger att jag är ett pedagogiskt svårt fall, men han ger ändå inte upp utan fortsätter så länge tiden ger honom möjlighet att tala. När det gäller mig som pedagogiskt fall kan jag medge att jag kanske är för svår för honom, liksom han kanske är för svår för mig då det gäller centerideologi.

Beträffande tidsangivelsen är det alldeles klart att målet skall vara att människor vid varje tillfälle skall ha möjlighet att få arbete om de önskar arbete.

Fru AF UGGLAS (m):

Herr talman! Ursprunget till det betänkande vi här har att behandla är bl. a. att söka i arbetslöshetsåren i början på 1970-talet. Det var då

tanken på en sysselsättningsutredning tillkom. Det kan vara nyttigt att påminna sig detta i dag då vi från socialdemokratiskt håll fått höra så mycket om den framgångsrika sysselsättningspolitiken. Ja, vi har lyckats hävda sysselsättningen väl under de gångna tre åren, i synnerhet i jämförelse med vår omvärld. Men en väsentlig orsak till detta är ju att de borgerliga partierna genomdrev en expansiv ekonomisk politik, bl. a. en momssänkning. Verkligheten är alltså raka motsatsen till det som herr Ingemund Bengtsson i Varberg försökte insinuera i sitt anförande.

Vi har klarat jobben, hette det i den socialdemokratiska valrörelsen. Och herr Bengtsson har spunnit på samma tema här i dag. Är inte ändå en litet större blygsamhet på sin plats i en tid när vi har 15 000 ungdomar i beredskapsarbete, när ca 35 000 ungdomar under 25 år är arbetslösa och när vi vet att vi har en hög latent arbetslöshetsrisk i de många företag som i dag kämpar med svårigheter?

En mera rättvisande beskrivning av de gångna tre åren är väl att vi genom en expansiv ekonomisk politik, utländsk upplåning, en kraftig satsning på arbetsmarknadspolitiken, lagerstöd m. m. lyckats hålla nere den öppna arbetslösheten och i viss utsträckning öka sysselsättningen, men vi har inte skapat tillräckligt många nya jobb för att de nytillträdande på arbetsmarknaden, kvinnor och ungdomar, skall slippa gå arbetslösa. Det finns också direkt negativa inslag i den förda politiken: den snabba inflationen, kostnadsstegringarna, näringslivets försämrade konkurrenskraft, svårigheterna för de mindre företagen – allt detta värker i dag ut som hot mot den fulla sysselsättningen.

Det är mot den här bakgrunden som vi funnit det så väsentligt att i utskottets skrivning betona regeringsdeklarationens ord om att grunden för ett framgångsrikt reformarbete är en stark ekonomi. En bättre skattepolitik, en näringspolitik som tar till vara utvecklingskraften också i de mindre företagen samt en aktiv konjunkturpolitik är viktiga instrument för att trygga arbete åt alla. Det är kombinationen av insatser inom den ekonomiska politiken, arbetsmarknadspolitiken och regionalpolitiken som är så viktig.

Kanske finns det också anledning att betona att det är moderata samlingspartiets bestämda uppfattning att den fulla sysselsättningen bäst tryggas inom den demokratiska blandekonomin, dvs. med hjälp av fri företagsamhet. I likhet med herr Nilsson i Tvärålund beklagar och noterar vi att socialdemokraterna inte ansett sig kunna följa utskottsmajoritetens avståndstagande till kommunisternas krav på införande av en socialistisk planekonomi.

I fråga om målen för sysselsättningspolitiken råder bred samstämmighet över partigränserna. Detta har redan konstaterats i debatten här i dag. Det gäller bl. a. i fråga om trygghet i anställningen och åtgärder för att öka tillgången på arbete och undanröja förvärvshinder. Det gäller också att jämställdheten mellan kvinnor och män i förvärvslivet måste förverkligas.

Det finns faktiskt stycken i propositionen 211 som det är ett sant

nöje att citera. På s. 224 och 225 står bl. a. följande:

”Skall arbetslivet rymma alla måste det vara i hög grad flexibelt och ta hänsyn till den enskildes behov och förutsättningar. En sådan inriktning innebär också ett krav på flexibilitet utifrån de under ett liv skiftande kraven och förutsättningarna t. ex. samspel utbildning–arbete under ungdomsåren och senare särskilda arbetstidskrav i samband med att barn föds och behöver omvårdnad, anpassning till lägre tempo och mindre arbetsinsats när pensioneringen närmar sig, särskilt tillrättalagda arbetsförhållanden i samband med längre sjukdom, vid handikapp osv.”

Det här är så fint och individanpassat skrivet att jag tycker mig nästan höra en återklang av den nya individualismen. Jag noterar med tillfredsställelse att socialdemokraterna här sluter upp bakom kravet på en kortare arbetsdag för småbarnsföräldrar och över huvud taget uttalar sig för ett flexibelt arbetsliv också i fråga om arbetstider. Jag tror personligen att flexibiliteten och valfriheten i arbetslivet blir den stora uppgiften inför 1980-talet.

I fråga om ungdomsarbetslösheten innehåller inte propositionen och inte heller vårt betänkande mycket nytt. Det har dock funnits anledning för utskottet att påpeka att utskottet med anledning av ett antal borgerliga motioner tog initiativ i frågan våren 1975. En rad viktiga åtgärder har vidtagits och de utvärderas löpande. Trots dessa åtgärder har vi, som jag nyss påpekade, en arbetslöshet bland de unga på ca 35 000, medan 15 000 ungdomar finns i beredskapsarbete och dryga 5 000 i arbetsmarknadsutbildning. Det är de nya jobben som inte skapats i tillräcklig utsträckning, och då räcker ingen arbetsmarknadspolitik i världen. Det är i den höga arbetslösheten bland ungdom vi framför allt märker att den hittillsvarande sysselsättningspolitiken inte har lyckats i önskvärd utsträckning.

Bland de mera specifika åtgärderna på detta område vill jag peka på två som jag menar måste uppmärksammas särskilt under det kommande året. Den ena gäller de s. k. planeringsråden som skall inrättas i kommunerna och vara samverkansorgan för skola, arbetsförmedling, arbetsgivare och fackföreningar. Dessa råd skall bli det instrument som gör det möjligt att förverkliga regeringsdeklarationens ord om att alla ungdomar skall erbjudas arbete, praktik eller utbildning.

Den andra viktiga och ännu inte lösta frågan är problemet med praktikplatserna. Vi måste få ett större utbud av praktikplatser. De senaste två årens erfarenhet visar att ett praktikjobb eller ett beredskapsarbete är ett effektivt sätt att bryta en arbetslöshetsperiod för en ung människa och ge henne ett fotfäste i arbetslivet. Staten måste här ta sitt ansvar – det har man ännu inte gjort i tillräcklig utsträckning – liksom det enskilda näringslivet. När det gäller näringslivets möjligheter att erbjuda praktikplatser kommer Amanlagarna in i bilden. Jag vet att en praktikgrupp inom sysselsättningsutredningen arbetar med det här problemet, och det är bara att hoppas att denna grupp snart kommer med ett konstruktivt förslag.

När det gäller propositionens förslag om bidrag till lönekostnaden för svårt handikappad ungdom liksom ändrade regler för stöd till s. k. halvskyddad sysselsättning vill jag bara hänvisa till vad utskottet anfört. Vår förhoppning är att utskottets förslag till generösare bidragsregler skall leda till väsentligt utökade sysselsättningsmöjligheter för de handikappade.

Regionalpolitiken upptar en stor del av utskottets betänkande, trots att den viktiga frågan om regionalpolitikens medel förts till sysselsättningsutredningen. Jag menar, i likhet med herr Nilsson i Tvärålund, att vi i betänkandet anger riktlinjerna för en mera decentralistisk inriktning av regionalpolitiken. Utgångspunkten för det moderata ställningstagandet i utskottet har varit dels vår anslutning till regionalpolitikens allmänna mål om tillgång för alla människor till arbete, service och god miljö, dels vår bestämda övertygelse att den kommunala självstyrelsen måste stärkas. Vi måste decentralisera de regionalpolitiska besluten ut till länen, till länsstyrelserna, till de folkvalda landstingen och till kommunerna. De regionalpolitiska besluten måste föras närmare de människor de direkt berör.

Vår uppfattning om hur regionalpolitiken bör bedrivas är densamma som den som utformades inför 1972 års regionalpolitiska beslut. Då pekade vi bl. a. på följande punkter:

1. En god företagsmiljö över hela landet som grund för regionalpolitiken.

2. Åtgärder med verkan på hela regioner – differentierade taxor och avgifter, utvidgning av transportstödet m. m. – i syfte att skapa likvärdiga förhållanden mellan regioner samt mellan redan etablerade och nyutbyggda företag.

3. Ökat stöd till basnäringarna jord- och skogsbruk.

Till de här punkterna skulle jag i dag vilja lägga önskemålet om en ökad satsning på sysselsättningsstöd till företag samt betona vikten av att regionalpolitiken samordnas med arbetsmarknadspolitiken, näringspolitiken och den ekonomiska politiken. På sikt kan man aldrig nå framgång med regionalpolitiken med aldrig så välmenande punktinsatser om man samtidigt vidtager allmänna åtgärder, vilkas negativa effekter drabbar glesbygden särskilt svårt. Även den mest genomgripande regionalpolitiska satsning torde ha svårt att lyckas om inte förutsättningarna för landet i dess helhet är gynnsamma.

Vi vill bedriva regionalpolitiken med positiva medel. Därför säger vi ja till olika former av stimulansåtgärder, medan vi kritiserade den första och sade nej till den andra etappen av utflyttningen av de statliga verken. Vi tycker inte det är bättre att tvångsflytta stockholmare än norrlänningar. Vi säger nej till etableringskontroll och kritiserar från principiella utgångspunkter den överenskommelse om lokaliseringssamråd som träffades mellan Industriförbundet och regeringen i våras. Enligt vår uppfattning utgör en sådan här överenskommelse ett främmande element i svensk förvaltning. Risk för bristande insyn föreligger, och anknyt-

ningen till begreppet "mygeekonomi" ligger nära till hands. Eftersom överenskommelsen emellertid är ett faktum godtar vi att den prövas på försök.

Det faktum att vi kritiserat och sagt nej till verksutflyttningen innebär inte att vi inte anser att en decentralisering av den statliga verksamheten är önskvärd. Den offentliga sektorns ökade betydelse för sysselsättningen gör i stället en decentralisering av statligt beslutsfattande och statlig verksamhet särskilt angelägen. Den koncentration av beslutsfattandet i samhället som skett under socialdemokratiskt styre går stick i stäv mot de regionalpolitiska ambitionerna.

Politiska och administrativa beslut är naturligtvis sammanvävda, och den offentliga sektorns tillväxt har också förorsakat en stark ansvällning av byråkratin. Väsentligt är enligt vår mening att den önskvärda decentraliseringen av statlig verksamhet sker genom en decentralisering av beslut och funktioner och inte i första hand genom en utlokalisering av institutioner. Även landsting och kommuner måste sträva efter att decentralisera sin verksamhet.

Det är glädjande att notera att den regionala balansen har förbättrats under 1970-talet. Expansionen i storstadslänen har dämpats, medan skogslänen har kunnat hålla och t. o. m. öka sitt befolkningstal. Även sysselsättningsmöjligheterna har förbättrats inom stödområdet. De fyra nordligaste länen har under den senaste femårsperioden ökat sin sysselsättning med 11 %. Trots en positiv befolkningsutveckling i skogslänen som helhet uppvisar emellertid kommunerna i de inre delarna av dessa län en negativ befolkningsutveckling. Det finns således anledning att i den fortsatta regionalpolitiken särskilt uppmärksamma de mindre och medelstora orterna i det inre stödområdet. Fortfarande kvarstår också stora svårigheter för kvinnorna i skogslänen att finna arbete.

Ett inslag i den regionalpolitiska planeringen är de av riksdagen fastställda planeringsnivåerna uttryckta i vissa befolkningstal för länen. Befolkningsramar av detta slag kan vara lämpliga att ha som riktmärken för handlandet, men de leder i och för sig inte närmare de regionalpolitiska målen. Det är inte genom att fastställa befolkningstal som en region kan fås att expandera. Härför krävs konkreta insatser. Det är de regionalpolitiska *medlen* som är avgörande. Utskottet godtar nu de i propositionen föreslagna befolkningsramarna för 1985 men gör det med den preciseringen att planeringen bör inriktas på viss del av ramen. Jag tror att det här är ett rimligt ställningstagande, då det ger en ökad stadga åt planeringen samtidigt som en flexibilitet bibehålls. Särskilt betydelsefull är flexibiliteten för storstadsregionernas del, där fluktuationer i invandringen försvårar upprättandet av säkra prognoser.

Min kollega Sten Svensson kommer senare i dag att närmare utveckla den moderata synen på befolkningstalen, Ortsstrukturen och länsdemokratin.

Då vi inte med säkerhet kan förutse kommande generationers värderingar, bör regionalpolitiken syfta till att utveckla valfrihetens samhälle. Människorna bör kunna *välja* att bo i en storstad eller i en medelstor

eller i en mindre ort eller i en glesbygd. Människorna bör kunna *välja* mellan olika bostadsformer. Människorna bör kunna *välja* mellan olika yrken och arbetsgivare. De bör kunna träffa sina val i förvisningen om att kunna komma i åtnjutande av en god social service, bl. a. i fråga om utbildning och vård. Valfriheten kan givetvis aldrig bli fullständig. Man kan inte på en gång välja bosättning i ett glesbygdsområde och utnyttja storstadens rikt differentierade arbetsmarknad. Regionalpolitiken bör inte desto mindre syfta till att ge varje medborgare så rika urvals-möjligheter som möjligt.

Och till sist, herr talman! Enligt vår mening är den centrala sysselsättningspolitiska uppgiften att *skapa jobb nu* åt dem som vill ha jobb. Det handlar om de människor i arbetskraften som *nu* inte har det fasta arbete som de önskar. Det handlar om de unga som *nu* skall ha arbete. Det handlar om att möjligheter skapas för kvinnorna att ta förvärvsarbete. Det är en fortlöpande uppgift. Hur många jobb som behöver tillkomma i varje givet ögonblick är knappast möjligt att ange. För att klara sysselsättningen måste man bemästra de samhällsekonomiska balansproblemen. Vi måste klara balansen i de utrikes betalningarna, vilket är en allvarlig uppgift för framtiden. Vi måste få bukt med prisstegringarna. Detta kräver enligt vår mening god tillväxt i vårt lands totala ekonomi, att vårt lands konkurrensförmåga hålls uppe, en vettig skattepolitik och god hushållning inom den offentliga sektorn.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 7.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Varje ny borgerlig talare svarar för nya oklarheter och väcker nya intressanta definitionsproblem.

Nu senast ville fru af Ugglas ta upp demokratibegreppet. Får jag då fråga fru af Ugglas, för att hon skall kunna klargöra vad hon egentligen menar: Vad är det fru af Ugglas avser när fru af Ugglas säger att blandekonomin skulle vara speciellt demokratisk? Det som man nu kallar blandekonomi är ju en ekonomi som är blandad av 5 % samhällelig och 95 % privatkapitalistisk företagsamhet!

Om en stor privatkoncern utnyttjar sina ägarätter och kapitalet till att låta sin styrelse besluta att flytta verksamheten utomlands, är det då enligt fru af Ugglas ett demokratiskt beslut? Om järn- och stålindustrins lilla krets av ledande män – för det är ju män – beslutar att genomdriva en mycket omfattande strukturomvandling, som starkt koncentrerar företagsenheterna och ställer många mindre orter inför svåra problem, är det ett demokratiskt beslut? Eller är det så att de arbetande, som utgör majoriteten, i varje fall om man har ett system med en man – en röst, borde få vara med och ha det avgörande ordet, borde få vara med och bestämma hur strukturomvandlingen skall se ut och hur sysselsättningspolitiken skall te sig i stort? Är det detta som är demokrati? Vilket av dessa beslut är ett demokratiskt beslut och vilket är ett icke-

demokratiskt beslut?

Sedan vill jag ställa följande hypotetiska fråga – som är en ideologifråga – till fru af Ugglas: Om det skulle visa sig att den tendens som gjort sig gällande under de senaste decennierna håller i sig, nämligen att den privatkapitalistiska sektorn i stort sett icke ökar sin sysselsättning och vi samtidigt måste konstatera att det, för att uppnå kvinnornas frigörelse och för att säkra full sysselsättning i framtiden åt alla, är nödvändigt med ett mycket betydande nettotillskott av sysselsättningstillfällen – om det är 400 000 jobb eller 800 000 job kan vi ju lämna därhän för ögonblicket – och vi vidare konstaterar att den privatägda sektorn icke tycks kunna åstadkomma ett tillskott av denna storleksordning, vad prioriterar då fru af Ugglas? Är fru af Ugglas beredd att offra fullsysselsättningen för den privata kapitalmarknaden eller att offra den privata kapitalmarknaden för fullsysselsättningen och kvinnornas frigörelse?

Fru AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är besviken på Jörn Svensson. Nu hade han chansen att till mig ställa samma fråga som han ställt till de övriga borgerliga talarna, nämligen hur många jobb jag ville att vi skulle skapa. Jag gav honom faktiskt ett svar. Jag sade att det inte går att i varje ögonblick fastställa exakt hur många jobb som behövs. Det är en fortlöpande uppgift. Vad vi aldrig får göra är att säga att vi klarat jobben. Det är mitt svar.

När det gällde mina funderingar om demokratin kan jag konstatera att det inte finns ett enda land på jorden som har socialistisk planekonomi och samtidigt är en politisk demokrati.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde inte alls den fråga som fru af Ugglas besvarade. Och demokratin i de socialistiska planekonomierna skall jag gärna diskutera vid något annat tillfälle.

Den fråga jag ställde var: Är det ett demokratiskt beslut om en liten grupp ägare beslutar sådana ting som är av avgörande betydelse för de arbetandes levnadsförhållanden?

I de socialistiska planekonomierna finns mycket allvarliga begränsningar i de demokratiska fri- och rättigheterna. Men det finns dock en demokratisk fri- och rättighet som är av betydelse, och det är att de arbetande faktiskt deltar i planeringen. De är med och fattar beslut. Fabriksdirektören är icke enväldig. Han och styrelsen kan inte bestämma var ett företag skall ligga.

Till frågan om hur många jobb som behövs: Nej, jag ställde inte den frågan. Jag anser det meningslöst. Det är så tydligt dokumenterat att ni inte vet hur många jobb ni vill ha. Fru af Ugglas sätter t. o. m. en ära i att inte veta det. Hon säger att det är omöjligt att veta. Är det alltså omöjligt att veta hur många jobb som krävs för att kvinnofrigörelsen skall genomföras? Vi vet ju ändå hur många kvinnor som är under-sysselsatta, hur många som är arbetslösa och hur många som inte är

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

i arbete. Då måste vi också kunna veta hur många jobb som krävs för att föra dem ut i arbetslivet, för att återförena dem med det samhällsliga arbetet. Detta måste man veta.

Det kan också tämligen exakt beräknas för varje givet tillfälle. Vad jag kritiserat är att det inte finns några sådana beräkningar. Det förs över huvud taget ingen diskussion om vilken målsättning man skall ha. Och jag förstår det mycket väl, för det är ett svalg befäst mellan exempelvis folkpartiets betydligt mer militanta och ambitiösa uppfattning när det gäller den ekonomiska kvinnofrigörelsen och moderata samlingspartiets försåtliga propaganda för hemmafruidealet, som naturligtvis leder till att man inte behöver ha någon målsättning när det gäller kvinnornas sysselsättning, eftersom man skall försöka säga att kvinnorna inte skall frigöras genom att gå ut i arbetslivet, utan de skall frigöras genom valfriheten. De skall få lov att stanna hemma om de vill, de skall få lov att gå ut i arbetslivet om de vill.

Återigen ställer jag denna fråga: Om det är så som tendensen i den faktiska utvecklingen under de senaste årtiondena visar här i landet – det är dock detta lands öde vi skall besluta om, andra länder kan vi gärna diskutera vid andra tillfällen, men inte i den här speciella debatten – att det privata näringslivet icke kan svara för det sysselsättningstillskott man bedömer som nödvändigt för att klara situationen, för att kompensera den starka utslagningen och rationaliseringen, vad väljer då fru af Ugglas? Väljer hon ett större mått av samhälllig företagsamhet och sätter hon de sysselsättningspolitiska målen främst, eller väljer hon att bevara den privata kapitalmakten och offra målsättningen beträffande sysselsättningen? Detta är den avgörande fråga som jag gärna äntligen vill ha svar på från någon av regeringens talesmän.

Fru AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! Ja, herr Svensson i Malmö, vi inom moderata samlingspartiet menar att föräldrar skall ha rätt att själva ta omvårdnaden om sina barn om de så önskar.

Sedan tycker jag det verkar som om herr Svensson för en debatt som är ganska antik och inte riktigt hör samman med den svenska verkligheten. Vad gjorde herr Svensson under riksdagens sista dagar i början av juni när vi antog den nya medbestämmandelagen?

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK, som meddelat att han i samband med behandlingen av förevarande betänkande i ett sammanhang ämnade besvara dels herr *Werners* (vpk) den 18 november anmälda interpellation, 1976/77:50, om åtgärder för att lösa ungdomens sysselsättningsproblem, dels herr *Börjessons* i Falköping (c) den 7 december anmälda fråga, 1976/77:139, om åtgärder för att bereda handikappade ungdomar sysselsättning, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Vi vet inte hur många det är som i dag står utan arbete men som skulle söka sig ut på arbetsmarknaden om alla förvärvshinder

vore avskaffade – om barn tillsynen var välordnad, om de allmänna kommunikationerna var tillräckligt utbyggda, om grundutbildning och yrkesutbildning var tillfredsställande och om arbetsfördelningen i hemmen mellan män och kvinnor var mer rättvis och mycket annat. Det är också omöjligt att säga exakt hur många som skulle söka sig ut på arbetsmarknaden om de kunde erbjudas lämpligt arbete på hemorten.

Utskottsmajoriteten har redovisat vissa väl kända beräkningar på hur många människor det kan röra sig om. Beroende på hur man räknar kommer man fram till ett behov på mellan 250 000 och 600 000 nya arbetstillfällen om alla förvärvshinder vore avskaffade.

Det finns en ambition i vårt land att den som vill ha ett arbete också skall få det. Arbetet har ett egenvärde. Rolf Wirtén har i den här debatten slagit fast det. Ingemund Bengtsson har precis samma mening. Arbetet ger självrespekt, skapar en mening i livet och tillfredsställer behovet av att kunna bidra till de resurser som vi alla lever av. Det här har sagts många gånger i den här kammaren. Jag skall inte gå in i detalj på det. Låt mig bara säga att ambitionerna att bereda sysselsättning åt alla främst motiveras just av att arbete inte bara är en försörjningskälla utan att det också har ett egenvärde för den enskilde.

Jag tycker att utskottsmajoriteten har gjort en bra beskrivning av de åtgärder som behövs för att öka arbetstillfällena, så att vi uppnår målet arbete åt alla.

I grunden måste ligga en ekonomi i balans, där vi kommit till rätta med underskottet i betalningsbalansen, där vår internationella konkurrenskraft är god, där inflationen hålls i schack och där investeringsviljan i näringslivet är hög.

Skall vi kunna erbjuda jobb åt alla dem som vill ha det, bör vi också sträva efter att skapa arbetstillfällen där människorna bor. Vi behöver alltså en utbyggd regionalpolitik.

Det måste också bli ökad jämställdhet mellan kvinnor och män. Vi kan aldrig lyckas med uppgiften att skapa arbete åt alla om den nuvarande uppdelningen på manliga och kvinnliga arbetsuppgifter bibehålls.

Det sägs ofta att tillväxten av sysselsättning stagnerar eller rent av minskar i vårt land. Det är sant, om man ser enbart till de varuproducerande näringarna. Inom jordbruket har sysselsättningen mer än halverats sedan 1960-talets första år. Byggsysselsättningen har minskat kraftigt under 1970-talet, så kraftigt att rekryteringen av byggnadsarbetare rent av kan bli ett problem den dag bostadsbyggandet åter börjar öka. Industrisysselsättningen har stagnerat och visar en något nedåtgående tendens på längre sikt. Ändå har antalet personer i arbetskraften ökat med betydligt mer än 200 000 hittills under 1970-talet.

Det är följaktligen inte inom varuproduktionen som huvuddelen av detta nytillskott har funnit sin sysselsättning. Det är inom tjänsteproduktionen. Orsakerna till det är väl kända. Varuproduktionen kan rationaliseras hårdare än tjänsteproduktionen. Människor kan ersättas med maskiner. Produktivitetsoökningen inom industrin uppgår i genomsnitt till drygt 6 % per år.

Oförändrad sysselsättning i industrin skulle alltså kräva 6 % produktionsökning per år. Enbart detta vore ett mycket ambitiöst näringspolitiskt mål.

Det är därför inom den arbetskraftsintensiva tjänsteproduktionen som nettotillskottet av nya arbetstillfällen kommit till under senare år. Det är där de flesta nya arbetstillfällen kan skapas också i framtiden. Men en förbättring av t. ex. den offentliga servicen i vården, inom undervisningen, barnomsorgen och på en rad andra områden förutsätter en stark och expansiv ekonomi.

Därför är det så viktigt, att vi för en skicklig ekonomisk politik och en framgångsrik näringspolitik, som kan skapa förutsättningarna för ett livskraftigt och expansivt näringsliv, som kan konkurrera med utlandet. Inte för att vi skall hoppas, att det ger så många nya arbetstillfällen i industrin utöver vad som behövs för att ersätta dem som av olika anledningar försvinner, utan därför att det bara är på grundval av ett starkt och konkurrenskraftigt näringsliv och en samhällsekonomi i balans och tillväxt, som vi kan få resurser att bygga ut andra sektorer av ekonomin, som är mer personalkrävande och där nya sysselsättningstillfällen är lättare att skapa.

En ekonomi där antalet sysselsättningstillfällen ökar är alltså grunden för våra ansträngningar att erbjuda arbete åt alla. Men det räcker inte med att bara skapa nya jobb. De bör också så långt det är möjligt skapas där de arbetssökande bor. Det är en viktig uppgift för regionalpolitiken. Och de erbjudna arbetstillfällena bör också passa de arbetssökande. Det är en viktig uppgift som arbetsmarknadspolitiken har.

Jag vill här anknyta till utskottets ordförande, Rolf Wirtén. Nya arbetstillfällen bör skapas med särskild inriktning på fyra grupper som i dag har en ganska stor undersysselsättning: kvinnor, medelålders och äldre män, ålderspensionärer och ungdom. För att öka de här gruppernas sysselsättning är det visserligen nödvändigt att skapa nya arbeten, men det är långt ifrån tillräckligt. Låt mig därför något diskutera de här gruppernas behov av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och vad som kan göras för dem.

Om *kvinnor* hade samma sysselsättningsgrad som män så skulle det fordras ungefär 600 000 nya arbetstillfällen. Det finns många hinder för kvinnors förvärvsarbete som kvarstår även om vi skapar många nya arbetstillfällen. Kvinnor upplever sig i större utsträckning än män som bundna till hemorten. De anser sig ofta inte kunna flytta eller pendla över längre sträckor. På grund av traditionella mönster i hemmet är det i regel kvinnan som stannar hemma om barn tillsynen inte kan ordnas. På grund av det traditionella mönstret i arbetslivet har kvinnor i allmänhet lägre lön än män. Också av den anledningen stannar kvinnan ofta hemma när bägge inte kan förvärvsarbeta.

Kvinnorna har ofta dålig yrkesutbildning och liten yrkeserfarenhet. Därför har de särskilda svårigheter att träda ut på arbetsmarknaden om de inte får ett extra kraftigt stöd genom arbetsmarknadsutbildning och förstärkta arbetsförmedlingsåtgärder.

En stor del av jämställdhetsproblemen mellan män och kvinnor har anknytning till arbetsmarknaden. Den anknytningen har markerats genom

att regeringen har förlagt ansvaret för jämställdhetsfrågorna till arbetsmarknadsdepartementet.

Jag har gett sysselsättningsutredningen medel för att närmare studera vilka förvärvshinder som är svårast. Och det bör ge en bättre grund för kommande politiska åtgärder.

En avgörande uppgift är att skapa ett samhälle där både män och kvinnor kan förena en meningsfull yrkesroll med ansvaret för hemmet och för barnen. Vi måste fullfölja den plan för en snabb utbyggnad av daghemmen som riksdagen beslutat. Och småbarnsföräldrar bör få gå före till en kortare arbetsdag. Pressen mellan heltidsjobb och föräldraansvar är, som samhället fortfarande fungerar, särskilt stark på kvinnorna. Det leder till att många av dem mot sin vilja avstår från förvärvsarbete i stället för att ha barnen på daghem nio tio, ja, upp till elva timmar per vardag. Därmed tappar också de kvinnorna lätt kontakten med arbetslivet och får svårt att komma igen.

Många hemarbetande kvinnor som vill in i förvärvslivet känner att de kommit efter i utbildning och tappat i självförtroende. Alltför ofta saknas de deltidsarbeten som kan ge en mjuk start på ett delvis nytt liv. Och när deltidsarbetena finns ger de ofta sämre sociala och andra villkor än arbete på heltid.

Vi måste också bilda opinion mot de sega fördomar som fortfarande behåller sin makt över värderingar och beteenden. De kvinnor som arbetar deltid 25 timmar i veckan har ändå en lika lång samlad arbetsdag som heltidsarbetande män. Så sned är ännu arbetsfördelningen i hemmet.

Så länge männen vägrar ta sitt hemansvar är kvinnorna handikappade i arbetslivet. De konkurrerar inte på lika villkor. Männen måste nu äntligen fatta att kvinnorna har samma rätt till förvärvsarbete som männen och att männen har samma ansvar för hemmet som kvinnorna.

En annan grupp, med hög och dessutom växande undersysselsättning, är *medelålders och äldre män*. Det gäller särskilt dem som bor i skogslänen och i storstäderna.

I skogslänen hänger den låga förvärvsfrekvensen för de något äldre männen ihop med att det där råder en markerad brist på arbetstillfällen.

I storstäderna är det i större utsträckning fråga om ett socialt problem. De medelålders och äldre män som där står utanför arbetslivet är i allmänhet ogifta, ofta fränskilda. De har haft en stegvis allt svagare kontakt med arbetsmarknaden, allt längre arbetslöshetsperioder som övergått till att de ställts utanför arbetskraften. Ibland markeras den övergången med förtidspension, ibland inte.

Arbetslösheten och utslagningen från arbetsmarknaden förenas ofta med allvarliga sociala problem som alkoholmissbruk och dåliga bostadsförhållanden. Det är långt ifrån alltid så att sådana sociala problem är upphovet till svårigheterna på arbetsmarknaden. Ofta kan det vara tvärtom. Den långvariga och plågsamma process, som en utslagning från arbetsmarknaden nästan alltid är, kan leda till de sociala problem som jag här tagit upp.

Det är viktigt att vi på olika sätt söker motverka utslagningen av äldre

och medelålders män från arbetsmarknaden. Första försvarslinjen går som alltid inne i företagen. Det gäller att se till att de, som skulle ha svårigheter att få ny anställning, inte blir avskedade. Samhället har ställt resurser till förfogande för detta bl. a. genom trygghetslagarna.

Det speciella organet i sammanhanget är anpassningsgrupperna. Genom anpassningsgrupperna kan en rad arbetsmarknadspolitiska hjälpmedel kanaliseras: utbildning och arbetsvårdsåtgärder, halvskyddad sysselsättning och de olika bidragen till arbetshjälpmedel åt handikappade.

Men det räcker inte bara med åtgärder för redan anställda, där anpassningsgruppen kan bevaka möjligheten till omplacering, behovet av arbetsanalyser och förändringar av arbetsplatserna eller möjligheter att använda de arbetsmarknadspolitiska medlen.

Det gäller också att slå vakt om de arbetssökande, vid arbetsförmedlingen. Av de arbetssökande registreras omkring 10 % som handikappade. De finns naturligtvis inte bara i den grupp jag nu talar om, de något äldre männen med särskilda svårigheter att få eller behålla ett arbete. Men andelen arbetshandikappade ökar kraftigt med stigande ålder.

Även för de svårplacerade arbetssökande skall anpassningsgrupperna spela en central roll. I de nya instruktionerna för anpassningsgruppsverksamheten stryker man kraftigare än förr under arbetsförmedlingens särskilda ansvar för att i anpassningsgruppen verka för att arbetsplatsen öppnas också för arbetssökande utanför företaget.

Arbetsförmedlaren går ingalunda tomhänt in i anpassningsgruppen. Han eller hon har tillgång till de arbetsmarknadspolitiska medlen. Det beslut som riksdagen i dag kommer att fatta på förslag av ett enhälligt utskott, om nya bidragsregler för halvskyddad sysselsättning, kommer att göra denna till ett effektivare instrument i anpassningsarbetet än tidigare. Jag förutser att antalet halvskyddade platser kommer att öka ganska snabbt från nuvarande ca 10 000 platser.

För det praktiska anpassningsarbetet är det särskilt viktigt att ett enhälligt utskott föreslagit den ändringen gentemot propositionen att vissa möjligheter att ge bidrag till placering av redan anställda i halvskyddad sysselsättning bibehålls. Sådan överföring bör användas med stor försiktighet. Men framför allt i mindre företag, där omplaceringsmöjligheterna är begränsade, kan en omplacering till halvskyddad sysselsättning vara ett värdefullt hjälpmedel i strävan att möta sysselsättningsproblemen redan inne i företagen.

Den tredje gruppen är *ålderspensionärer* som vill jobba vidare på något sätt efter 65 år. De är en växande och hittills i stort sett förbisedd grupp. Det finns undersökningsresultat som tyder på att väldigt många av alla blivande pensionärer skulle vilja fortsätta att arbeta i någon form efter den s. k. normala pensionsåldern. Genom rätten till delpension har vi gett dem som önskar det en viss möjlighet att stegvis trappa ner sin arbetsinsats före den ordinarie pensionsåldern. Det finns många, som upplever den möjligheten som en stor befrielse. Men det finns också andra som skulle vilja göra en motsvarande nedtrappning *efter* det att de uppnått pensionsåldern. Även för dem behöver det skapas deltidsarbeten och andra lösningar. Även

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

*Om åtgärder för att
lösa ungdomens
sysselsättningspro-
blem*

deras behov kräver att det skapas nya sysselsättningstillfällen.

Den fjärde gruppen med mer betydande undersysselsättning är *ungdomarna*, särskilt de som bara har grundskoleutbildning. Flera av de beslut riksdagen i dag kommer att *fatta* berör direkt ungdomarnas ställning på arbetsmarknaden. Genom de besluten kommer vi närmare förverkligandet av folkpartiets gamla krav på att alla ungdomar skall garanteras arbete, utbildning eller praktik.

Jag övergår nu till att svara på herr Werners interpellation om åtgärder för att lösa ungdomens sysselsättningsproblem.

Herr Werner har frågat mig vilka åtgärder regeringen kommer att vidta för att på ett varaktigt sätt lösa ungdomens sysselsättningsproblem.

Den relativa arbetslösheten bland personer i åldern 16–24 år har under innevarande år varit nästan två och en halv gånger så stor som den relativa arbetslösheten hos arbetskraften i dess helhet. Under månaderna september och oktober i år var drygt 30 000 ungdomar arbetslösa enligt arbetskraftsundersökningarna, varav drygt 20 000 var kvinnliga arbetssökande.

I november sjönk visserligen ungdomsarbetslösheten till 25 000, men det är alltså en oacceptabel situation, och vi måste ägna särskild kraft åt att begränsa arbetslösheten bland ungdomar. Detta förutsätter enligt min uppfattning att samhället håller kontakt med ungdomarna även efter avslutad skolgång och ser till att de nås av erbjudande om antingen arbete, praktik eller yrkesutbildning. Det är ett mål som slås fast också i regeringsförklaringen.

Genom det beslut riksdagen i dag fattar med anledning av proposition 1975/76:211 tas ett steg mot att det målet uppfylls.

Herr talman! Med detta anser jag mig ha besvarat herr Werners interpellation.

För att förverkliga tanken på en ungdomsgaranti krävs en lång rad åtgärder.

De lokala planeringsråden, där arbetsmarknadens parter, skolmyndigheterna och arbetsförmedlingarna skall samverka, skall finnas överallt senast den 1 juli 1977. Men de börjar byggas upp redan nu, och anvisningarna för deras verksamhet håller skolöverstyrelsen på att utarbeta.

Distriktsarbetsnämnderna, som från den 1 januari kommer att finnas vid alla arbetsförmedlingens distriktskontor, kommer att ha viktiga uppgifter när det gäller att hjälpa ungdomen över från skola till arbetsliv.

Kanske viktigast bland de konkreta åtgärderna är att arbetsförmedlingens möjligheter att erbjuda ungdomarna lämpliga arbeten förbättras. Stora krav ställs på förmedlingens medverkan i planeringsråden. Stora krav ställs också på individuella förmedlingsåtgärder av olika slag. Det är viktigt att arbetsförmedlingen får möjlighet att sätta sina insatser för arbetslösa ungdomar mycket högt.

De arbetsmarknadspolitiska medlen har i hög grad inriktats mot ungdomarna. Särskilt gäller detta arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten. 4 % av ungdomarna som befinner sig på arbetsmarknaden var för en tid sedan sysselsatta genom den typen av åtgärder mot enbart 1 % av de vuxna männen och kvinnorna.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

*Om åtgärder för att
lösa ungdomens
sysselsättningspro-
blem*

Tillträdet till arbetsmarknadsutbildning för ungdomar under 20 år har breddats, och utbildningsbidraget för dem höjs den 1 januari till 65 kr.

Men vissa ungdomar är studietrötta. De vill skaffa sig arbetslivserfarenhet men får inte fotfäste på arbetsmarknaden. För dem gäller det att det finns praktikplatser, som kan göra det lättare att ta steget över till ett permanent arbete. Därför har arbetsmarknadsstyrelsen fått rätt att medverka till att det inrättas särskilda praktikplatser hos statliga verk och myndigheter. Första halvåret 1977 kommer det att finnas 5 000 sådana platser.

Vidare har regeringen beslutat att statsbidrag skall utgå också under första halvåret 1977 till kommuner och företag, som kan erbjuda ungdomar praktik i form av beredskapsarbete. Mellan 10 000 och 15 000 sådana praktikplatser beräknas kunna inrättas under nästa år.

Den här utbildningen och de här praktikarbetena är inte, som det ibland påstås, ett sätt att dölja en hög ungdomsarbetslöshet. Jag vänder mig väldigt bestämt mot dem som i debatten säger, att en aktiv arbetsmarknadspolitik bara är ett sätt att skyla problemet – alltså att de som går i arbetsmarknadsutbildning, de som gör stora insatser i beredskapsarbeten och mycket annat egentligen skulle vara arbetslösa. Det här systemet, som vi har byggt upp i Sverige under stor politisk enighet, med utbildning, praktik, beredskapsarbeten osv. är ju ett sätt att ge människor arbete som annars skulle sakna arbete. Praktik och utbildning för ungdomar är två vägar att föra ungdomar utan arbetslivserfarenhet in i ett permanent arbete. Det är, kan man också säga, fråga om fördjupade arbetsförmedlingsinsatser för dem, som skall välja jobb för första gången i sitt liv.

Detta gäller också handikappade ungdomar. Jag besvarar nu herr Börjessons i Falköping fråga i den saken.

Herr Börjesson i Falköping har med hänvisning till förslag i propositionen 1975/76:211 frågat mig vilka ytterligare åtgärder regeringen planerar att vidta för att bereda handikappade ungdomar sysselsättning.

Riksdagen skall i dag besluta om en ny bidragskonstruktion för den halvskyddade sysselsättningen. De nya bidragsvillkoren innebär en mycket kraftig förstärkning av stimulansbidraget för nyanställning av personer med handikapp. Försök skall också göras med särskilt generösa statsbidrag för anställning av ungdomar under 25 år med svåra fysiska handikapp.

Det är nu viktigt att anpassningsgrupperna får ökat stöd så att arbetet med att föra in nya grupper av handikappade, inte minst ungdomar, i arbetslivet kan intensifieras. Här krävs ökade insatser från såväl arbetsförmedling som fackliga organisationer och arbetsgivare.

Förslag om ytterligare åtgärder i syfte att förbättra arbetshandikappades möjligheter till arbete kan väntas från sysselsättningsutredningen i dess fortsatta arbete. För att få underlag för det har utredningen inlett försöksverksamhet på den enskilda arbetsmarknaden.

Regeringen har i dagarna beviljat sysselsättningsutredningen och statens personalnämnd medel för liknande försöksverksamhet inom kommunal och statlig sektor. Jag är övertygad om att dessa försöksverksamheter kommer att skapa förutsättningar för en förbättrad situation på arbetsmarknaden.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

*Om åtgärder för att
lösa ungdomens
sysselsättningspro-
blem*

inte minst för handikappade ungdomar.

Herr talman! Jag har vid flera tillfällen i mitt anförande berört arbetsförmedlingens roll i olika sammanhang. Arbetsförmedlingen är det centrala instrumentet i arbetsmarknadspolitiken. Genom en arbetsförmedling, som har goda resurser och fungerar bra, kan man få en bättre kontakt med både de arbetssökande och de lediga platserna.

Allt fler arbetssökande har behov av specialiserade och omfattande förmedlingsinsatser. Kontakten mellan arbetsförmedling och företag behöver fördjupas om det skall vara möjligt att förverkliga målet att sysselsättningsproblemen så mycket som möjligt skall mötas redan på arbetsplatsen. Jag kan här än en gång peka på den samverkan som sker i anpassningsgrupperna, som ännu långt ifrån är utbyggda. I många enskilda förmedlingsärenden kan de arbetsmarknadspolitiska målen dessutom bara nås genom åtgärder direkt på arbetsplatserna. Det måste därför finnas effektiva kontaktvägar för förmedlingen till företagen och de fackliga organisationerna.

Efter årsskiftet skapas en ny form för sådana kontakter, genom distriktsarbetsnämnderna. Jag fäster stora förhoppningar vid dem. Fungerar de bra, så kommer de att ge arbetsförmedlingen en ännu bättre lokal förankring och ett ännu bättre underlag för den lokala sysselsättningsplaneringen än tidigare. Det är mycket viktigt, att distriktsarbetsnämnderna verkligen får en central roll i det lokala förmedlingsarbetet. Nämndernas arbete skall till att börja med bedrivas som en försöksverksamhet. Inte i den meningen, att de eventuellt kan komma att avskaffas. Men så att arbetsuppgifter och arbetsformer efter en tid kommer att utvärderas och kanske också förändras.

På en punkt är det dock enligt min mening redan klart, att distriktsnämndernas uppgifter behöver ändras. Det gäller deras sätt att besluta om användningen av de arbetsmarknadspolitiska medlen. Erfarenheter i andra sammanhang har visat, att det finns en betydande risk, att samhällliga organ utan någorlunda vidsträckt beslutsbefogenheter inte får den ställning de är avsedda att ha. Varken ledamöter eller andra tillmäter dem den betydelse de egentligen vore värda.

Genom den snävt begränsade beslutsrätt, som nu gäller för distriktsarbetsnämnderna, finns risken, att deras ledamöter inte får det inflytande på arbetsmarknadspolitikens tillämpning, som det är avsikten att de skall ha.

F. n. gäller, att rätten att fatta beslut om utbildningsbidrag för arbetsmarknadsutbildning i AMU-centra överförs från länsarbetsnämnd till distriktsarbetsnämnd i fyra län. Den beslutsrätten framstår redan nu som klart otillräcklig. Därför överväger vi inom arbetsmarknadsdepartementet möjligheterna att så snabbt som möjligt vidga distriktsarbetsnämndernas beslutsrätt, så att den kan omfatta alla nämnder och så att den kan omfatta flera ärenden än vad nuvarande bestämmelser medger.

Läser man arbetsmarknadsutskottets betänkande konstaterar man att det finns en bred enighet kring de arbetsmarknadspolitiska reformer som där föreslagits. Om de konkreta förslagen är utskottet i huvudsak överens. I synen på de långa allmänna resonemang utan konkreta förslag, som den

förra regeringens proposition är fylld av, skiljer sig visserligen utskottets majoritet på några områden från minoriteten. Jag har inte gått in på dem. Det är de konkreta besluten som är viktigast.

Det har under de år av svårigheter i den internationella ekonomin som följde på oljekrisen varit en väldig styrka för vårt land att det rått bred politisk enighet kring vikten att värna sysselsättningen.

Den här debatten visar att vi också inför kommande år kan lita till en grundläggande enighet kring den värderingen: inget slöseri är värre – samhällsekonomiskt och framför allt mänskligt – än att människor går arbetslösa.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte min avsikt att recensera min efterträdare i ämbetet, utan jag vill bara konstatera att den intervju han gav härförleden, då han sade att det inte skall vara några tvära kast i arbetsmarknadspolitik, bar en riktig rubrik. I långa stycken kan jag instämma i det herr Ahlmark där sade. Jag tycker också att det var välgörande att han så klart slog tillbaka allt tal från framför allt moderatdelen i regeringen om den dolda arbetslöshet som ligger i beredskapsarbete och utbildning.

Herr Ahlmark sade att vi genomfört dessa reformer i stor politisk enighet. Jag håller honom räkning för att han inte sade *full* enighet utan klart tog bort den delen av riksdag och regering som inte stött den här politiken.

Det är ju ändå på det sättet att västvärlden under de senaste åren har plågats av en omfattande arbetslöshet, medan vi har gått igenom den perioden med låg arbetslöshet och hög sysselsättning. Det gläder mig att någon i regeringen hävdar den rimliga uppfattningen att de som deltar i beredskapsarbeten och utbildning inte är arbetslösa. Det sade herr Ahlmark i dag, och när jag lyssnade på honom den 10 december hörde jag att rösten var Ahlmarks, men texten kunde ha varit hämtad från ett aktstycke som jag hade glömt kvar i en skrivbordslåda. Jag tänker på att han så bestämt sade att det är alldeles orimligt att jämställa människor som har jobb genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder med människor som är arbetslösa.

Det är beklagligt att vissa ledamöter av regeringen går omkring och säger att vi i själva verket har 4,4 % arbetslöshet. Man talar om "jobb som inte finns". Det är en tolerans mot arbetslösheten som är farlig och påtaglig i andra länder. Det är oerhört viktigt att vi med alla till buds stående medel bekämpar arbetslöshet. Jag menar att vi måste hata arbetslösheten. Vi vet att det är alltid de som har det svårast som drabbas först och värst.

När det gäller att undanröja hinder för förvärvsarbete är jag överens med herr Ahlmark om att detta är det största problemet. Men är det då inte väldigt beklagligt att utskottsmajoriteten säger att det inte finns anledning att göra några uttalanden på grund av den delen av propositionen?

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det sista har Rolf Wirtén redan svarat på. Det finns ingen anledning att ytterligare gå in på det.

Herr Ingemund Bengtsson i Varberg säger att vad jag har sagt kunde ha varit hämtat ur något papper som han glömt kvar. Vissa delar av arbetsmarknadspolitiken har ju under flera år handlagts under en betydande eller fullständig politisk enighet. Vi har från folkpartiet lagt fram en rad förslag här i riksdagen som den gamla regeringen till slut kom att godta steg för steg.

Jag hoppas att den nuvarande oppositionen kommer att bedriva en konstruktiv opposition på dessa områden. Det finns ingen som helst anledning, tycker jag, att ta strid för stridens egen skull när det gäller våra insatser att hålla människor i sysselsättning. Ingenting kan vara värre för ett samhälle än att människor går arbetslösa. Det är samhällsekonomiskt slöseri. Det är framför allt en mänsklig tragedi för dem som drabbas.

Herr Bengtsson antyder att jag bara skulle tala för mitt parti och inte för regeringen. Jag kan försäkra herr Bengtsson i Varberg att han kan sova lugnt om natten. Jag talar för regeringen och jag utgår från regeringsförklaringen. För att ingen oklarhet skall råda vill jag citera en passus i regeringsförklaringen:

”Regeringen avser att föra en kraftfull politik för att reformera arbetslivet och fördjupa arbetsdemokratien. Den nya arbetsrätten skall fullföljas, kampen mot dåliga arbetsmiljöer intensifieras. Förslag framläggs om en ny arbetsmiljölag. Arbetarskyddet ges ökade resurser”, etc.

”Nya arbetstillfällen måste skapas inom näringslivet. Det ger också resurser till den ökade sysselsättning som krävs i statlig och kommunal verksamhet.

Alla ungdomar skall garanteras arbete, praktik eller utbildning. Arbetsförmedlingen förstärks och effektiviseras. Stödet till halvskyddad sysselsättning förbättras. Arbetslivet måste anpassas till de handikappades krav.”

Jag skall inte fortsätta att läsa ur regeringsförklaringen. Men detta visar hur fel Ingemund Bengtsson har då han säger att vi skulle ha olika mening på denna punkt. Bakom regeringsförklaringen står hela regeringen samlad.

I debatten i dag har Ingemund Bengtsson sagt att vi skulle ha ändrat tonfall från valrörelsen. I valrörelsen talade vi om småföretag, och nu talar vi om de stora företagens problem, påstår herr Bengtsson. Jag skulle vilja bemöta honom på samma sätt som jag gjorde i valrörelsen: Spela inte ut de stora företagen mot de små! Om vi skall hålla sysselsättningen uppe i regioner som utan de små företagen i stor utsträckning skulle läggas öde behöver vi de företagen.

När det gäller de större företagen måste de naturligtvis få en chans att investera. Det gäller att föra en sådan ekonomisk politik att de kan konkurrera på exportmarknaden och på det viset bereda sysselsättning för de människor som jobbar där. Då kan vi heller inte godta att man slår ut mindre företag i den takt som varit fallet under de senaste åren, när två självständiga mindre företag om dagen lagts ned eller köpts upp av in-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

vestmentbolag eller andra stora bolag. Det skapar på sikt risker för sysselsättningen, framför allt i de bygder som drabbas.

Jag skulle vilja råda herr Bengtsson i Varberg att icke spela ut de små företagen mot de stora. Låt oss se till att vi har kvar ett stort antal mindre, självständiga företag i vårt land! De är viktiga för den ekonomiska tillväxten, de är nödvändiga för sysselsättningen.

Ingemund Bengtsson sade tidigare i dag att det inte finns skäl att måla någon "katastrofbild" av svensk ekonomi. Själv målade han upp den kanske ljusaste bild av ekonomin som jag har hört under de båda senaste månaderna.

Nej, det är klart att vi inte skall måla ut några katastrofer. Däremot tycker jag det var alldeles riktigt av Rolf Wirtén att visa på de problem som vi står inför på flera områden i näringslivet och därmed också när det gäller sysselsättningen. Kostnadsläget är problematiskt i en del branscher. Det förekommer kriser i vissa delar av näringslivet som vi omedelbart tvingats ta itu med: Det gäller inte bara Stålverk 80 och NJA i Norrbotten – det gäller också tekoindustrin, glasbruken, specialstålet, handelsstålet och mycket annat.

Det är klart att detta är allvarliga problem, som kommer att kräva industripolitiska satsningar. Dem måste vi klara. Men då kommer naturligtvis också arbetsmarknadspolitikerna att sättas på nya prov. Om man i någon bransch drar ned antalet sysselsatta måste vi se till att detta inte leder till arbetslöshet. Vi måste dämpa en sådan nedgång, ge utbildning för nya jobb, lägga ut beredskapsarbeten och göra mycket annat av det som redan i dag finns i den arbetsmarknadspolitiska arsenalen. Ingemund Bengtsson sade att de lager vi har är stora "rikedomar" som vårt land håller på. Det är riktigt. Det har varit väldigt fint att vi har haft ett lagerstöd under den här svåra perioden med dåliga konjunkturer. Och från den 1 januari nästa år förändrar vi ju lagerstödet utformning så att vi inte får en snabb avveckling av lagren med arbetslöshet som följd.

Men samtidigt är lagren stora rikedomar först i det ögonblick då konjunkturen vänder och vi kan sälja våra lager. De problem som vi gemensamt har att möta är: När vänder konjunkturen? För vilka branscher vänder den? Hur skall vi se till att vi avvecklar lagren på sådant sätt att vi ändå håller sysselsättningen uppe?

Jag tror att vi är rätt överens om värderingarna på många av dessa punkter. Men det är alldeles klart att när det gällt satsningen på de mindre och de medelstora företagen har våra uppfattningar skilt sig åt tidigare. Jag hoppas att vi också i sysselsättningsfrågorna kommer att få en diskussion som visar hur fel det är att spela ut de stora företagen mot de små – de små företagen behövs också.

Det var en sak som jag skulle vilja fråga Ingemund Bengtsson om, en konstighet i utskottsbetänkandet. Det talas mycket om planering i den proposition som har behandlats och i en del av de socialdemokratiska reservationerna. Vi måste naturligtvis ha ett betydande inslag av planering i vår ekonomi – där är vi på flera punkter överens. Men när socialdemokraterna talar om planering kan det ibland vara svårt att förstå vad de menar. De

gångar de konkretiserar sig är vi ofta överens om tagen, men det finns andra punkter där vi inte är överens.

Jag skulle vilja fråga varför det förhåller sig på följande sätt. Utskottet har avstyrkt en vpk-motion. Mot det avstyrkandet reserverar sig socialdemokraterna i utskottet. Det intressanta är att de i sin reservation använder nästan exakt samma formuleringar som utskottsmajoriteten med två undantag, varav det ena är att de utesluter en mening i majoritetens motivering, och den lyder så här: "Utskottet avvisar emellertid den allmänna grundsyn som ligger bakom motionen, nämligen att en socialistisk planekonomi är den rätta metoden att lösa sysselsättningsfrågorna."

Att vpk önskar en socialistisk planekonomi är ju naturligt. Men jag skulle vilja fråga Ingemund Bengtsson av vilket skäl den meningen inte finns med i reservationen?

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Med den mycket begränsade tid som står till mitt förfogande får jag prioritera vad jag skall ta upp.

När jag sade att det var herr Ahlmarks röst vi hörde men att texten kunde ha varit min var det inte avsett som en ovänlighet utan det var mycket positivt. Jag förstår därför inte alls reaktionen. Det är ingenting att skämmas för, menar jag.

Helt nyligen var det, herr Ahlmark, ett program i radio där herr Bohman och herr Ahlmark framträdde. Herr Bohman hävdade där gång efter annan att vår arbetslöshet var 4,4 %, och han räknade då in beredskapsarbeten och utbildning. Jag är glad över att herr Ahlmark nu har sagt att herr Bohman bara talade för sig själv och sitt parti och inte för regeringen. Det var det enda jag tog upp om oenighet i regeringen.

Valet är ju över, och därför tjänar det väl rätt litet till att tala om småföretagen. Men hur kan man retroaktivt så förvanska en valdiskussion och så totalt vända på argumenteringen att man nu uppmanar oss att inte försöka skapa något motsatsförhållande mellan små och stora företag? Det var ju vi som gång efter annan sade till er att vi behöver både små och stora företag.

När det gällde att bedöma framtidssituationen varnade jag er för lättsinne då ni sänkte statsbidraget, stimulansen till kommunerna, från 75 till 60 %. Då ni gjorde det måste ni ha bedömt situationen något mer optimistiskt än jag, som hävdar att det rimliga vore att ha kvar 75 % som stimulans för kommunerna att skapa beredskapsarbeten för ungdomar. Vi kommer säkert att behöva ha mycket sådant beredskapsarbete i vinter.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Jag uppfattade inte heller Ingemund Bengtssons inlägg som någon ovänlighet. Jag underströk ju tvärtom, flera gånger, den enighet som mycket av arbetsmarknadspolitiken präglats av tidigare och som jag hoppas att den kommer att präglas av också i framtiden.

Jag hörde också det radioprogram – jag tror det var förra lördagen –

som gjort Ingemund Bengtsson förskräckt. Vad ekonomiministern där talade om var hur man skall bedöma en statistik. Han sade uttryckligen att han icke ifrågasätter den marknadspolitik vi för. Den framgår ju också av regeringsförklaringen. Jag tycker därför att detta var ett icke alltför lyckat försök att slå in kilar mellan de regeringsbärande partierna.

Sedan sade Ingemund Bengtsson en sak som jag hoppas var en felsägning. Han sade att nu är valet över och då behöver vi väl inte tala om småföretagen! Tror Ingemund Bengtsson verkligen att vi på liberalt håll talade om de mindre företagens betydelse enbart därför att det var en valrörelse?

När vi sett nedgången av antalet självständiga mindre företag år 1974, 1975 och under den delen av år 1976 som vi kan överblicka, måste vi ju dra slutsatsen att detta icke kan få fortgå. Annars kommer vi ju att rusa fram mot privata monopol och sedan kanske ett förstatligande av näringslivet. Är det inte också en viktig sak för sysselsättningen i de regioner som är beroende av de mindre företagen, om det blir en minskning av nyetableringen av företag?

När vi talar om de mindre företagen och deras problem sker det just därför att vi anser att de är nödvändiga för den ekonomiska expansionen i vissa branscher, att dessa företag gör en betydande insats också för exporten och att de är nödvändiga för sysselsättningen i stora delar av landet. Jag tycker att det vore bra om vi nu *efter* valet kunde nå enighet om detta. Vi skall inte spela ut mindre och stora företag mot varandra. Vi skall stödja de typer av företag som ger sysselsättning och som har betydelse för inte minst vår export. Vi har ändå den gemensamma värderingen att arbetslöshet är ett mänskligt och samhällsekonomiskt slöseri, som vi inte kan godta.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Ingemund Bengtsson i Varberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ügde rätt till ytterligare replik.

Herr WERNER (vpk):

Herr talman! Striden mellan Per Ahlmark och Ingemund Bengtsson om den socialistiska planekonomin får de väl så småningom klara upp. Den skall jag inte lägga mig i i dag. Däremot skulle det vara lika om inte än mer intressant att få höra vilken syn på arbetsmarknadspolitiken som Per Ahlmark och Gösta Bohman har, eftersom deras uppfattningar inte till alla delar är lika. Det vore av värde att få höra vad som är regeringens samlade syn på arbetsmarknadspolitiken; ni sitter ju t. v. i samma regering.

Jag får tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min interpellation. Men innehållet i svaret måste väl ändå närma sig gränsen för vad som är värt att tacka för. Jag har i min interpellation tagit upp ett mycket allvarligt och dessutom växande problem och frågat: Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta för att på ett varaktigt sätt lösa ungdomens sysselsättningsproblem?

Vi skall hålla kontakten med ungdomarna som går ut skolan, svarar herr Ahlmark. Det kommer naturligtvis att ge jobb åt tjänstemännen på ar-

betsförmedlingarna men knappast åt de arbetslösa ungdomarna.

Under oktober månad i år var 32 000 ungdomar arbetslösa. Av dessa var 21 000 kvinnor. Det betyder att totalt 4,7 % av ungdomarna under 25 år var arbetslösa och att motsvarande siffra för kvinnorna var så hög som 6,5 %.

Herr Ahlmark påpekar att ungdomsarbetslösheten under november månad sjönk till 25 000, och det är sant. Men det är bara en del av sanningen, för samtidigt har antalet ungdomar i beredskapsarbete ökat med 6 000 och antalet ungdomar i arbetsmarknadsutbildning stigit. Det betyder alltså att antalet ungdomar som står utanför den öppna arbetsmarknaden inte har minskat.

Vi kan också jämföra med situationen för ett år sedan. Då var den re-
dovisade arbetslösheten något högre än den är i dag. Men när man gör den jämförelsen, måste man också ta med i bilden att det i dag finns 10 000 fler ungdomar i beredskapsarbete och likaså 10 000 fler i AMU-utbildning. Det är mot denna bakgrund jag påstår att ungdomsarbetslösheten är ett växande problem. Att problemet dessutom har existerat under flera år och visat sig vara tämligen okänsligt för konjunkturväxlingar visar att det är ett djupgående strukturproblem, som sammanhänger med en minskande tillväxt av sysselsättningen.

Framför allt ungdomar och ungdomar som saknar yrkesutbildning drabbas av arbetslöshet. De har ingen utbildning att hänvisa till när de söker jobb och har inte heller kunnat skaffa sig några praktiska erfarenheter som kan stärka deras ställning på arbetsmarknaden. Just därför ratas ungdomarna i stor utsträckning, när företagen väljer och vrakar bland arbetskraften. Det är också därför som ungdomsarbetslösheten både av den gamla regeringen och av de borgerliga partierna i första hand uppfattas som ett utbildningsproblem. Ger man utbildning åt dem som saknar arbete löser man också arbetslöshetsproblemen, menar man. Man har inte velat erkänna det faktum att en aldrig så god utbildning inte kan öka antalet arbetstillfällen och att vår kapitalistiska ekonomi är en ekonomi i stagnation och kris, som aldrig har kunnat och aldrig kommer att kunna tillgodose lönearbetarnas krav på en trygg och säker anställning, en ekonomi som inte bara i vårt land utan även i alla andra länder där den varit den dominerande produktionsformen har inneburit arbetslöshet och ständig risk för arbetslöshet för lönearbetarna.

Det är naturligtvis riktigt att det går att lösa en del av arbetslöshetsproblemen med omfattande utbildningsverksamhet. Men man måste då också ha klart för sig att samtidigt som ungdomar i ökad utsträckning kommer in på arbetsmarknaden kommer andra, i första hand äldre, att slås ut.

Detta är inget argument mot ökad utbildningsverksamhet. Tvärtom kan en bra yrkesutbildning aldrig vara något negativt. Men vad jag säger är att yrkesutbildning aldrig kan vara nog. För att den skall få de sysselsättnings effekter som fördras måste samtidigt antalet arbetstillfällen i samhället öka.

Hur ser nu den närmaste framtiden ut för de ungdomar som går arbetslösa?

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Kommer de att få några jobb? Kan herr Ahlmark möjligen från denna talarstol garantera jobb för dem och dessutom tala om hur han och hans regeringskolleger tänkt sig att ordna detta? Den senaste månaden har vi dagligen kunnat notera varsel om inskränkningar och nedläggningar av industrier över hela landet. Det syns inte i arbetsmarknadsstatistiken, men arbetslösheten kommer att stiga i vinter. Vad tänker herr Ahlmark göra för att ändra på den utvecklingen? Vad är möjligt att göra i en regering med en ekonomiminister som Gösta Bohman, som bekänner sig till svält-ekonomen Friedmans teorier?

Fortsatt och ökat stöd till det privata kapitalet och inskränkningar av den offentliga sektorn samt nedtrappning av socialpolitiken är några av de uppfattningar som man gav uttryck för i regeringsförklaringen för några månader sedan. Det enda som garanteras genom en sådan politik är fortsatt hög arbetslöshet. De som är arbetslösa har ingen anledning att hysa större tillit till den borgerliga regeringen.

Jag hade, när jag ställde min fråga till herr Ahlmark, hoppats på att jag skulle få något slags konkret besked om hur han tänker angripa ungdomsarbetslösheten och öka sysselsättningen i samhället. Något sådant besked har jag inte fått, och jag kan bara tolka det som att herr Ahlmark inte har någonting att komma med.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först tacka arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga. Av det lämnade svaret framgår att samhället med olika medel söker skapa ökad sysselsättning för bl. a. handikappade ungdomar. Av svaret framgår vidare att de nya bidragsvillkoren som riksdagen i dag får ta ställning till innebär en ökad satsning för att bereda handikappade möjligheter att erhålla meningsfulla arbeten. Tillåt mig att uttrycka min tillfredsställelse över att de generösa statsbidragen för nyanställning av ungdomar med svåra fysiska handikapp skall öka.

Att åtgärder vidtas för att få ut handikappade i arbetslivet torde vara i högsta grad erforderligt. Ett ökat stöd till anpassningsgrupperna är att föra in nya grupper av handikappade i förvärvslivet, och det vill jag notera med tillfredsställelse.

Att åtgärder måste till för att bereda handikappade ungdomar arbete torde framgå när man konfronteras med följande siffra: bara 2 % av 20 000 handikappade som varje månad söker arbete på förmedlingarna lyckas få jobb på den öppna marknaden. Enligt arbetsmarknadsmyndigheterna skulle procentsiffran vara något högre, och det kan tänkas vara så, men faktum kvarstår att den övervägande delen av arbetssökande handikappad ungdom inte erhåller något meningsfullt arbete. Det är en tragedi att dessa ungdomar som skulle kunna jobba på olika sektorer i samhällslivet skall utestängas från denna möjlighet.

Vi skall inte måla upp några katastrofbilder. Nej, det skall vi sannerligen inte göra, men vi skall se förhållandena som de är. Verkligheten talar sitt tydliga språk. Här behövs åtgärder från samhällets sida för att bereda han-

dikappade ungdomar möjlighet att få meningsfulla arbeten. Varje år pensioneras cirka 2 000 ungdomar. Cirka 25 000 människor under 30 år är i dag pensionärer. Visserligen löser pensioneringen vissa ekonomiska problem, men det måste väl ändå vara en personlig tragedi att i unga år få träda in i de förtidspensionerades skara. Dessa ungdomar skulle kunna utföra ett meningsfullt arbete, bara de fick möjlighet därtill.

Även om arbetsmarknadsutskottets betänkande, som vi nu diskuterar, innebär att extra åtgärder sätts in för att stimulera företag att anställa handikappade, så anser jag ändå inte de föreslagna åtgärderna tillräckliga. Det är min personliga uppfattning, som jag vet delas av många handikappade. Här behövs ännu kraftigare åtgärder för att få företag och myndigheter att i större utsträckning anställa handikappade. Jag tänker då alldeles speciellt på de handikappade ungdomarna.

Frågan är om inte AMS och länsarbetsnämnderna skulle ålägga arbetsgivare att vid nyanställningar också ge plats åt handikappade. Enligt den s. k. främjandelagen finns detta åläggande gentemot arbetsgivare, men jag är medveten om att ett sådant åläggande i praktisk tillämpning kan vara motbjudande och stötande för just de handikappade som därmed tvångsvis får placering. Frivillighetens väg är dock att föredra framför kvotering och därmed tvångsingripande.

Om det i fortsättningen visar sig att tvångsåtgärder bör vidtas är jag inte främmande för tanken att en viss kvotering vid nyanställning kan bli nödvändig. Men som sagt hoppas jag, herr arbetsmarknadsminister, att några sådana åtgärder inte behöver vidtas.

Man har anledning att kräva att arbetsmarknadens parter, liksom samhället i övrigt, skall känna sitt sociala ansvar gentemot de ungdomar det här är fråga om. Vi skall komma ihåg att vad de handikappade kräver är att samhället, i likhet med vad som angavs i regeringsdeklarationen, skall anpassas till de handikappade. Detta innebär i klartext att samhället skall medverka till att de handikappade bereds ett meningsfullt arbete.

Från de handikappades sida är man givetvis glad över att den nya regeringen är beredd att stå bakom kravet att samhället skall anpassas till de handikappade och inte tvärtom.

De handikappade har rätt att kräva konkreta åtgärder. I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 7 liksom i det lämnade interpellationssvaret redovisas vissa åtgärder, men frågan är om de föreslagna åtgärderna är tillräckliga. Jag tror inte det.

Man kan inte bortse från den samhällsekonomiska förlust som förtidspensionering medför i jämförelse med om man kunde erbjuda de handikappade ett meningsfullt arbete. Jag är medveten om att många av de förtidspensionerade på grund av sitt handikapp inte kan gå ut i förvärvslivet vare sig i halvskyddad sysselsättning eller på den öppna marknaden, men jag är övertygad om att många kunde göra detta, bara möjligheterna därtill funnes.

Att det kan bli fråga om samhällsekonomiska vinster till betydande belopp framgick bl. a. av en uppgift som lämnades av AMS-chefen Rehnberg i

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

ett anförande i lördags på en arbetsmarknadskonferens anordnad av Hjärtfrämjandets riksförbund. Rehnberg nämnde att av landets 250 000 förtidspensionärer kunde minst 20 000 placeras på halvskyddade verkstäder eller på den öppna arbetsmarknaden, givetvis under förutsättning att arbetsmöjligheter erbjöds dem. Om dessa 20 000 kunde placeras i produktionen kunde statskassan besparas 5 miljarder kronor på lång sikt. Samtidigt skulle en betydande produktionsvinst uppstå, som kanske kunde räknas i miljarder kronor.

Det vore också önskvärt med en omprövning, förslagsvis vart femte år, för att om möjligt placera dem som har tillfredsställande arbetsförmåga i produktionen, om arbetsmöjligheter finns på marknaden. När det t. ex. gäller att placera gravt handikappade i halvskyddad sysselsättning är jag personligen inte främmande för tanken att samhället går in och ger den arbetsgivare som anställt sådan arbetskraft full täckning för lön och sociala avgifter under de första sex månaderna av anställningstiden. Om företagaren efter denna tid är nöjd med den anställda, och om denne är nöjd och tillfredsställd med sitt arbete, så skall tjänstgöringen kunna förlängas men bidragsbeloppet successivt nedtrappas. Och efter några år skall, förhoppningsvis, något bidrag inte behöva utgå. Jag har testat denna tanke på personal anställd vid en arbetsförmedling, och där ansåg man att förslaget är bra och skulle kunna medföra att den arbetskraft som i dag inte kan få något arbete kunde beredas sysselsättning.

Jag tror som sagt att ytterligare åtgärder utöver vad riksdagen tidigare beslutat och nu kommer att besluta om måste till för att bereda handikappade ungdomar sysselsättning. Målsättningen måste vara arbete åt alla, och det skall gälla i lika hög grad de människor som drabbats av ett handikapp. Men rätten till arbete är i dag en chimär, när 20 000 arbetssökande står i kö och bara 400 kan anställas, och när 2 000 handikappade ungdomar pensioneras årligen, av vilka säkerligen huvudparten skulle kunna klara ett jobb i produktionen, om de fick en chans till detta.

Det är lång väg att gå innan vi når målet: arbete åt alla som vill arbeta. Låt oss alla medverka till att en förändring kommer till stånd!

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Det var ett utomordentligt intressant anförande som herr Börjesson i Falköping här höll, och jag kan i stora delar instämma i vad han sade.

En mycket viktig princip för arbetsmarknadspolitikerna måste vara att den i så liten utsträckning som möjligt skiljer ut och särbehandlar personer med handikapp. Men många handikappade har behov av särskilda stödåtgärder. Det kan de också få på olika sätt: genom ombyggnad av arbetsplatsen, personliga hjälpmedel i arbetet och mycket annat. För anpassningsåtgärder av det slaget kan vi ge ekonomiskt stöd.

Men även efter det att arbetsplatsen har anpassats kvarstår för många människor en väsentlig begränsning i arbetsförmågan. Det är för att tillgodose de människornas rättmätiga krav på ett arbete som statsbidraget

för anordnande av halvskyddad sysselsättning har kommit till. De nya bi-dragsvillkoren för halvskyddad sysselsättning, däri inbegripet det särskilda stödet för svårt handikappade ungdomar, skall nu noggrant följas upp så att vi kan se effekterna på sysselsättningsmöjligheterna för personer med handikapp.

Sysselsättningsutredningen kommer också i sitt fortsatta arbete att ägna mycket tid åt just de arbetshandikappades möjligheter, och man bedriver nu försöksverksamhet på skilda håll.

Men också den offentliga sektorn måste ta ett ökat ansvar för att erbjuda arbetstillfällen för arbetshandikappade. Som jag antydde i mitt tidigare anförande har jag därför medgivit sysselsättningsutredningen att i samråd med arbetsmarknadsverket och statens personalnämnd genomföra en försöksverksamhet för att främja nyanställningen av arbetshandikappade inom den statliga och kommunala sektorn. Dessa försök, som skall pågå t. o. m. budgetåret 1977/78, är alltså en metod att öka anställningen av arbetshandikappade vid bl. a. statliga myndigheter och verk. Det gäller, precis som herr Börjesson i Falköping sade, att finna olika former för att öka sysselsättningen bland de arbetshandikappade. Detta gäller inte minst ungdomar inom den offentliga sektorn. Jag tror att den här försöksverksamheten kommer att ge oss erfarenheter som blir av värde när vi längre fram försöker förbättra arbetsmöjligheterna ytterligare för dessa människor.

Sedan vill jag vända mig till herr Werner. Plötsligt ett tag undrade jag om det var någon konservativ av gammalt märke som stod i talarstolen, för när herr Werner lade ihop statistiken verkade det som om beredskapsarbeten för ungdom egentligen var något slags arbetslöshet. Han tog inte uttryckligen avstånd från arbetsmarknadsutbildningen, men den var inte mycket värd den heller. Egentligen var de människor som deltog i den dolt arbetslösa – det var litet av den andan som genomströmmade herr Werners anförande.

Jag tar avstånd från en sådan bedömning. Om vi lyckas att med arbetsmarknadspolitiska medel få ett antal unga människor att vårda äldre människor som behöver vård, då är det ett arbete och det är ett nyttigt arbete. Det kan inte förringas med allmänna klyschor av det slag som herr Werner strödde omkring sig. Om vi med olika stimulansåtgärder kan få ungdomar till barnomsorgen, att praktisera på daghem etc. är det en viktig insats dels för att ungdomarna sedan kan få ett arbete av mera fast slag, dels för att vi kan få en bättre barnomsorg. Den insatsen går inte heller att förringa med ett sådant här allmänt talesätt.

Herr Werner frågade om jag ansåg att antalet arbetstillfällen måste öka. Det är klart att jag anser det. Jag talade ju i 20 minuter om anledningen till att de måste öka, vilka grupper som har undersysselsättning och vad man kan göra för att få antalet jobb att öka.

Efter ett antal allmänna ord säger herr Werner att felet ändå är det kapitalistiska systemets. Det var innebörden i hans anförande.

Det säger alltid kommunister, vare sig det är en högkonjunktur med i stort sett full sysselsättning – felet att det inte gått ännu bättre är det

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

kapitalistiska systemets. – Eller i en lågkonjunktur, då man får gripa in med beredskapsarbeten och satsningar på vissa branscher och arbetsmarknadsutbildning – felet är det kapitalistiska systemets. Om man verkligen försöker få människor som tidigare icke har en tillräcklig yrkesutbildning att skaffa sådan – felet är det kapitalistiska systemets. Om vissa branscher får svårt att exportera därför att andra länder, inkl. de socialistiska länderna, inte har lika lätt som tidigare att ta emot varorna – felet är det kapitalistiska systemets.

På det viset är det väldigt lätt att lösa alla arbetsmarknadsmässiga problem. Man har en enda formel som klarar problemen. Men vi som har ett ansvar för att hålla sysselsättningen uppe, för att hjälpa bl. a. ungdomar till jobb, kan inte resonera så lättsinnigt. Då skulle det inte bli särskilt mycket gjort.

Så till detta med garantin för ungdomar: De skall nås av erbjudanden om arbete, utbildning eller praktik. Det talar kommunistledaren rätt föraktfullt om. Vi kommer att fortsätta det arbetet i alla fall.

För att erbjuda arbete krävs i första hand individuella förmedlingsåtgärder. Det är grunden för att en ung arbetsökande skall kunna erbjudas utbildning eller praktik. Idealet är att en arbetsförmedlare arbetar med varje arbetsökandes ärende ända till dess han eller hon får ett fast jobb. Förmedlaren bör alltså inte släppa taget när en arbetsökande, som ett led i sina ansträngningar att få stadigt fotfäste på arbetsmarknaden, deltar i arbetsmarknadsutbildning, tar ett beredskapsarbete eller en praktiktjänst.

Intensiva individuella förmedlingsinsatser är alltså grunden för ungdomsgarantin. Om förmedlaren inte omedelbart kan hjälpa en ung arbetsökande till ett fast arbete står en rad arbetsmarknadspolitiska medel till förfogande. Det gäller utbildning eller praktik. Arbetslösa ungdomar under 20 år kan få gå in på vakanta platser i arbetsmarknadsutbildningen. De som i övrigt uppfyller kraven för kontant arbetsmarknadsstöd men saknar karenstiden, kan redan efter en månad få delta i arbetsmarknadsutbildning. De arbetslösa ungdomarna kan få särskilda bidrag för s. k. ALU-kurser. Om kommunalt anställda vidareutbildar sig och ungdomar tas in som ersättare betalar staten 75 % av ersätarlönen. På samma sätt kan företag som utbildar en anställd och samtidigt anställer en ung människa få bidrag på upp till 15 kr. per timme. AMS kan ordna betydligt fler statliga praktikjobb för ungdomar. Antalet bör kunna ökas under 1977. Till kommunala beredskapsarbeten i form av praktikjobb utgår stora statliga bidrag. Man bör kunna öka antalet ungdomar som får jobb den vägen. Till enskilt beredskapsarbete i form av praktik i företag och organisationer kan utgå bidrag på 10 kr. Utbildningsbidraget för flertalet ungdomar i arbetsmarknadsutbildning har höjts eller kommer att höjas.

Nu klagar herr Werner. Jag vill fråga: Vad är hans eget recept? När vi har haft de här debatterna i kammaren, när vi har diskuterat investeringsavdrag och lagerstöd och allt möjligt annat, då har herr Werner talat om "gåvopolitik" gentemot kapitalet, och att sådant är fel.

När vi alltså ger företagen en chans att producera på lager för att hålla sysselsättningen uppe också när de har svårt att sälja ute på världsmarknaden

– är det en gåvopolitik som vi inte skall ha längre?

När man hjälper företagen att utbilda människor i stället för att de permitteras – är det en gåvopolitik som kommunisterna vänder sig emot?

Och när man ger ett särskilt stöd när företag anställer och utbildar ungdomar, så att man ger fler ungdomar chansen till en praktik som ökar deras möjligheter att få ett fast jobb, är det också en "gåvopolitik" gentemot kapitalet, som kommunisterna vänder sig emot?

Om det är på det viset så vänder sig vänsterpartiet kommunisterna mot den politik som i praktiken har räddat jobben för tiotusentals människor i det här landet under en tid av stora svårigheter i den internationella ekonomin.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle gärna vilja understryka vad arbetsmarknadsministern säger här, att det gäller att se till att det ökade stöd till den halvskyddade sysselsättningen som vi nu skall besluta om noggrant följs upp och utvärderas. Sedan är det självklart att det är angeläget att man inte särbehandlar de handikappade i förhållande till andra arbetstagare. Det finns dock skäl till att vissa grupper av handikappade – gravt handikappade – blir och måste bli särbehandlade. Därmed inte sagt att inte dessa också skall kunna ha möjlighet att få ett meningsfullt arbete.

Vad sedan gäller den offentliga sektorn: Det är rätt märkligt egentligen; man tycker att den offentliga sektorn borde kunna föregå med gott exempel i det avseende jag här tänker på, nämligen så till vida att den skulle kunna anställa betydligt fler handikappade än den gör. Det finns därför anledning att fortsättningsvis förvänta sig att den offentliga sektorn i större utsträckning än som nu sker anställer handikappade, speciellt ungdomar.

De handikappade har rätt att kräva att deras handikapp inte direkt skall utgöra något hinder för dem att få ett arbete som de har alla förutsättningar att kunna klara av. De vill ha en chans – det är helt enkelt bara fråga om det. Men om de skall få det vill det till en attitydförändring i vårt samhälle. Vi skall alla försöka medverka till att skapa en sådan attitydförändring, som når ut till arbetsplatserna och lär arbetsgivarna att ett handikapp inte behöver utgöra ett direkt hinder för vederbörande att anställa en i övrigt bra arbetskraft.

Man har anledning att kraftigt understryka: Det som vi i dag beslutar om måste vi få ut till företagen informationsvägen. Jag vill fråga arbetsmarknadsministern: Vad ämnar arbetsmarknadsministern vidta för åtgärder för att få ut informationen till verkstadsgolvet, ut till arbetsgivarna, så att de inte kan skylla på att de inte känner till de beslut som nu kommer att fattas? Det gäller att se till att de beslut som vi fattar i dag verkligen når fram till dem som de berör.

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ahlmark fortsätter sitt mycket abstrakta resonemang när det gäller konkreta åtgärder mot ungdomsarbetslösheten. Han talar sig

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

varm för den politik som förts under många år och som folkpartiet och den gamla regeringen varit överens om, gävpolitiken till företagen och den svenska storfinansen. Men det visar sig ju att den inte har löst sysselsättningsfrågorna.

Han säger att vi är kritiska mot arbetsmarknadsutbildningen. Ja, vi tror inte på att arbetsmarknadsutbildningen i sig klarar sysselsättningsfrågorna. Vi är kritiska mot den under vissa förutsättningar, och vi är positiva till den under vissa förutsättningar som vi har redovisat.

Ahlmark försöker ge sken av att han nu verkligen tar krafttag för att försöka lösa problemen med ungdomsarbetslösheten. Han hänvisar till propositionen om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik som riksdagen skall ta ställning till i dag. Men vad är det man gör i den propositionen? Jo, man försöker få ungdomsarbetslösheten att framstå som i första hand ett informations- och kontaktproblem! En intensifierad arbetsförmedlingsverksamhet föreslår man. Försök med en sådan verksamhet har hittills lett till tillfälliga – men inga varaktiga – förbättringar av ungdomarnas sysselsättningssituation. Man hänvisar också till statliga och kommunala beredskapsarbeten. Sådana kan vara bra, men då måste det också stå klart att de beredskapsarbetena ger en yrkespraktik som gör att de ungdomar som tar dessa beredskapsarbeten kan känna sig säkra på att inom rimlig tid få ett fast jobb på den öppna marknaden.

Kan Ahlmark garantera att beredskapsarbetena får en sådan inriktning? Och kan han garantera att jobb kommer att finnas? Nej, det kan han uppenbarligen inte – eftersom inget av de förslag som presenterats i den föreliggande propositionen kommer att öka antalet arbeten på den öppna marknaden. Dessutom kommer beredskapsarbetena enligt regeringens förslag inte att få till syfte att ge yrkeserfarenheter, utan de begränsar sig till att bli uppehållande åtgärder i väntan på en eventuell ändring i sysselsättningsläget.

Vad finns det då för skäl att vänta sig en sådan omsvängning? Vi har nu under många år haft en minskad tillväxt inom sysselsättningen. Det handlar här om en ny tendens som vi kunde se de första tecknen på under senare hälften av 1960-talet – vi, dvs. de som till skillnad från herr Ahlmark inte var förblindade av den kapitalistiska ekonomins förträfflighet och självläkande krafter. Ökningen av ungdomsarbetslösheten och förtidspensioneringen är en av konsekvenserna i det nya skede som den kapitalistiska ekonomin är inne i.

Jag vill avsluta med att ställa en fråga till herr Ahlmark. Det finns i dag 25 000 ungdomar som går arbetslösa. Det finns 51 000 i AMU-utbildning. Och det finns 16 000 i beredskapsarbeten. Det gör tillsammans 92 000 ungdomar som i dag står utan arbete på den öppna marknaden. Hur har herr Ahlmark tänkt sig att deras rätt till jobb skall kunna garanteras?

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Jag vill åter igen hålla med i det herr Börjesson i Falköping säger. Det är mycket viktigt att de nya regler för halvskyddad verksamhet, som jag hoppas att riksdagen kommer att besluta om i dag, når ut som

information till företag och på arbetsplatser. Här har naturligtvis arbetsförmedlingarna en huvuduppgift. Och vi måste allesammans se till att kunskapen om dessa möjligheter ökar så att det blir fler jobb för arbetshandikappade än vi hittills haft i det svenska samhället.

Sedan till herr Werner. När Lars Werner inte har någonting mer att säga i sakfrågan kommer han fram till klyschan "de självläkande krafterna". Här har vi nu i flera timmar diskuterat hur vi skall kunna gå in med statliga och kommunala insatser på olika sätt därför att vi inte litar enbart på de självläkande krafterna. Vi måste se till att det blir stimulanser av olika slag, att jobben byggs ut så att sysselsättningen kan hållas uppe.

Men det verkar som om hela debatten och hela utskottsbetänkandet gått förbi vänsterpartiet kommunisterna. De tycks fortfarande tro att man på något slags 1800-talsmässigt sätt håller på att tala om de självläkande krafterna.

Sedan fortsätter vpk-ledaren att betrakta dem som är sysselsatta i beredskapsarbeten såsom arbetslösa. De har inga riktiga jobb, tycker herr Werner, utan han lägger ihop dem med de arbetslösa. Det är, precis som jag sade i mitt förra inlägg, gammal konservativ agitation att säga att beredskapsarbeten i vården eller beredskapsarbeten i barnomsorgen eller en väg som byggs ett eller två år tidigare än som från början var avsett egentligen är andrahandsjobb.

Vidare påstår herr Werner att beredskapsarbeten eller praktikjobb inte brukar leda till fasta arbeten.

Jag har t. ex. fått några rapporter över hur det hittills har gått för de ungdomar som fått praktikplatser i enskilda beredskapsarbeten. Jag skall bara ta några exempel ur dem. Jag tror inte alls att jag lyckas övertyga herr Werner för han anser att allting är kapitalismens fel och att det är ett slags blandekonomisk likgiltighet om man kan skapa jobb genom sådana här insatser. Men det är ändå viktigt för de ungdomar som det gäller att man lyckas.

I Halland har länsarbetsnämnden följt upp 146 ungdomar som haft praktikjobb i 90 olika företag. 90 av dessa 146 kommer att få stadigvarande arbete hos arbetsgivaren. Bara 20 behöver sluta arbetet efter praktiktidens slut. Av de övriga går några till militärtjänst, några går till studier, medan andra eventuellt kommer att få stadigt arbete hos den arbetsgivare där de har praktiserat.

Jag har sett en annan rapport, från Katrineholm. Där har hittills funnits 51 praktikplatser i 20 företag. 46 ungdomar har här erbjudits fortsatt anställning.

I Västerås har på 80 praktikplatser 42 ungdomar fått fast anställning hos arbetsgivaren efter årsskiftet. Ytterligare 20 kan komma i fråga men har ännu inte fått definitivt besked. Bara 9 har fått definitivt nej till fortsatt anställning.

I Västernorrlands län med dess allvarliga sysselsättningsproblem har det funnits 245 beredskapspraktikanter. Av dem hade 142 redan vid månads-skiftet fått besked om att de skulle få fast anställning. Andra väntar ännu

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

på besked.

Det här är en typ av de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som vi går in med. Jag räknade i mitt svar till herr Werner upp mer än ett tiotal olika åtgärder som är viktiga inslag i arbetsmarknadspolitiken för unga arbetsökande. Vi kommer att fortsätta att bygga ut den politiken därför att vi måste på olika sätt se till att unga människor som vill ha jobb också kan få det. Jag vill upprepa: inget slöseri är värre, samhällsekonomiskt och mänskligt, än att människor som vill ha jobb inte kan få det.

Herr WERNER (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Arbetsmarknadsministern Ahlmark talar om att jag använder klyschor som "de självläkande krafterna". Det är inte jag som har uppfunnit det uttrycket. Herr Ahlmark får väl tala med ekonomiministern och honom närstående partivänner i regeringen om de självläkande krafternas förträfflighet, som herr Ahlmark nu talar sig så varm för.

Vad det rör sig om är en djuggående sysselsättningskris, som man inte kan råda bot på genom att skumma på ytan eller smörja maskineriet med litet kontaktverksamhet och samrådsorgan.

Från vårt partis sida har vi i flera motioner visat på vilka åtgärder som är nödvändiga därför att privatkapitalet inte kan tillgodose lönearbetarnas krav på trygga och säkra anställningar. Därför måste staten gå in och ta över och utveckla ytterligare delar av näringslivet, bl. a. för att trygga sysselsättningen.

Jag vill avslutningsvis säga att trots den mångordighet som herr Ahlmark är mäktig så står han ju med två tomma händer när det gäller att konkret tala om vad han tänker göra åt ungdomsarbetslösheten. Det är ju mest snömos som har presenterats här i kammaren i dag. Det är inte ens sociala reformer med liberalism som herr Ahlmark har talat om. Det är bubbel utan innehåll som har presenterats i den här debatten.

Herr arbetsmarknadsministern AHLMARK:

Herr talman! Jag är ledsen att herr Werner tydligen inte alls har lyssnat på vad den här debatten har handlat om.

Här har man från både utskottsmajoritetens och utskottsminoritetens sida talat om en rad praktiska åtgärder som kan vidtas för att öka sysselsättningen för dem som har det svårast att få jobb, t. ex. för ungdomarna. I mitt näst senaste inlägg gick jag igenom, tror jag, ett tiotal olika insatser man kan göra för att tusentals ungdomar skall få nya arbeten.

Herr Werner bara viftar undan allt detta med några föraktfulla ord om att det är litet "kontaktverksamhet" och att det inte räcker att "smörja maskineriet".

Så är det alltid, så har det alltid varit. När reformistiska politiker har gått in, sett en brist i samhället, lagt ett reformförslag, mildrat eller helt tagit bort bristerna, då har kommunisterna kommit rusande och sagt: "Det här betyder bara att man putsar litet på ytan, att man smörjer maskineriet, att man har litet kontaktverksamhet."

Jag kan försäkra ordföranden i vänsterpartiet kommunisterna att vi kommer att fortsätta med denna reformverksamhet steg för steg. Syftet kommer att vara att bereda arbete åt alla dem som vill ha det.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! I ett av sina första framträdanden efter regeringsskiftet talade den nye industriministern Nils G. Åsling i Östersund; det var i mitten av november månad. Jag ber att få citera några ord av vad han sade i sitt anförande, som det återges i ett pressmeddelande:

”Ett viktigt tillfälle för regeringen att leda utvecklingen i decentralistisk riktning kommer när proposition nr 211 skall behandlas av riksdagen. Det är en proposition framlagd av den gamla regeringen om regionalpolitiken.

– Riktlinjerna för regionalpolitiken som de framställs i denna proposition skall avvisas, sade industriministern. I stället ska regionalpolitiken grundas på de punkter i regeringsdeklarationen som pekar fram mot ett decentraliserat samhälle, menade industriministern.”

Det är just propositionen 211 som vi diskuterar i dag. Därför vill jag börja med att ställa frågan: Blev det så, som herr Åsling förutspådde för en månad sedan, att utskottets förslag blev märkbart avvikande från förslaget i propositionen? Nej, det blev inte på det sättet, herr Åsling. I stället godkände även den borgerliga utskottsmajoriteten de väsentliga riktlinjerna i den här propositionen; det har arbetsmarknadsministern f. ö. alldeles nyss bekräftat här i debatten.

Det är sant att utskottsmajoriteten har vissa avvikande meningar och skjuter över några frågor till kommande utredningar, och på de punkterna återfinns de socialdemokratiska reservationerna. Men i de stora dragen har man accepterat den socialdemokratiska propositionen, och det tycker jag är väldigt bra.

Målsättningen för regionalpolitiken kan man väl uttrycka på olika sätt. Jag skulle vilja beskriva den så, att det skall vara möjligt för var och en att medverka i arbetslivet efter sin egen förmåga. I detta ligger ju även målet att skapa arbete åt alla människor. Jag är medveten om att det är en mycket hög ambitionsnivå som man uttrycker i den här propositionen. Det förutsätter enligt min uppfattning att samhället har ett mycket kraftigt grepp om sysselsättningsplaneringen, att man samordnar sysselsättningspolitik, regionalpolitik och näringspolitik. Det förutsätter framför allt att de många arbetshandikapp som människor har undan för undan avskaffas. Det kan gälla långa resor till jobbet, det kan röra sig om dålig utbildning för många människor, det rör sig givetvis om bristande barnomsorg som blockerar kvinnornas inträde på arbetsmarknaden. Det finns en hel rad orsaker som vi kallar arbetshandikapp som vi måste undanröja för att ge människorna den här möjligheten.

Både industriministern och jag vet att vi framför allt i de stora glesbygdslänen norrut har en rad väldigt små och isolerade arbetsmarknader som har svårt att få kontakt och har svårt att skapa det utbud av arbete som människorna i dag kräver. Jag vill också passa på att säga att jag tror

att det är en förutsättning för regionalpolitiken att man lyckas skapa ett system av stora och väl differentierade arbetsmarknader i varje län. Alternativet, om vi inte lyckas med den uppgiften, blir att de ungdomar som har skaffat sig en bra och specialiserad utbildning inte kan få ett jobb inom det egna länet och är då tvungna att flytta söderut. Det är detta vi vill motverka.

Det har talats mycket om de handikappade i den här debatten. Det för-tjänar att understrykas att här har vi en stor grupp människor som bör ha samma rätt till en arbetsplats som de friska. Jag tror att det statsbidragssystem, som vi är överens om i utskottet och som innebär ett mycket högt statsbidrag i början för den som anställer handikappade människor, skall stimulera den här verksamheten och ge större möjligheter för de handikappade att komma ut i förvärvslivet.

Sammanfattningsvis vill jag säga att socialdemokraterna i utskottet helt ställer sig bakom propositionens allmänna riktlinjer och uttalanden och vi hoppas att dessa blir vägledande för den fortsatta sysselsättnings- och regionalpolitiken. Men vi kan från socialdemokratiskt håll inte följa den borgerliga utskottsmajoritetens skrivning på de punkter där man aviserar att den regionala planeringen i en oviss framtid skall överflyttas på landstingen. Jag ställer frågan: Vad skall detta tjäna till? Är det meningen att man skall flytta över den duktiga planeringspersonalen på länsstyrelserna till landstingen eller skall de sitta kvar på länsstyrelserna men ändå lyda under landstingen? Vem skall avlöna de här människorna och vad vinner man med den omflyttningen? Såvitt jag kan begripa kommer man bara att skapa en oreda och en ovisshet under en övergångsperiod, både för företagare som skall söka lokaliseringstöd och för andra människor som vill ha kontakt med de här personerna.

Det är kanske för tidigt att ta upp den här diskussionen och jag skall bara snudda vid den. För vår del är det väsentliga att vi i den samhälleliga planeringen har ett statligt huvudmannaskap och att vi i planeringsomgångarna får in ett kraftigt inslag av fackliga organisationer och även näringslivsorganisationer. Det är ju de människorna som vet hur livet fungerar ute på arbetsplatserna. Det är de som har erfarenheter av de praktiska verkningarna av lokaliseringstödet, och det är de människorna, knutna till fackliga organisationer och näringslivsorganisationer, som vi även i fortsättningen skall engagera i det länsplaneringsarbete som jag vill påstå har ett mycket starkt inslag av decentralisering.

I reservationen 4 från socialdemokratiskt håll tar vi upp stödområdesindelningen. Det är, som alla vet, på det sättet att indelningen i ett inre stödområde och ett allmänt stödområde tjänar som ett styrmedel för sysselsättning till de regioner som har det svårast i vårt land. Jag tycker personligen att vi skall vara väldigt rädda om detta styrmedel.

Utskottet säger, och på den punkten är vi eniga, att sysselsättningsutredningen bör få titta på stödområdesprinciperna. Kan utredningen hitta ett bättre förslag så all right – kan den inte det så hoppas jag att vi får använda det nuvarande systemet även i fortsättningen. Vi skall alltså

utreda denna fråga och på den punkten är vi eniga. I det sammanhanget gör utskottet i full enighet ett bra och riktigt tillägg och säger att det finns goda skäl att låta de tillgängliga resurserna i första hand komma skogslänen och då främst de inre delarna till godo. Jag vill understryka detta.

Jag är mycket starkt medveten om att vi har sysselsättningsproblem praktiskt taget överallt i vårt land, men samtidigt vill jag påstå att i de sju skogslän som vi talar om är sysselsättningsproblemen av alldeles speciell karaktär. Vi får leva där uppe, oavsett om det är högkonjunktur eller lågkonjunktur, med en mycket hög och konstant arbetslöshet. I dagsläget torde vi i skogslänen ha ungefär dubbelt så hög arbetslöshet som man har i andra län. Vi har en mycket skev åldersammansättning. Vi har långa avstånd mellan de stora tätorterna. Vi har svårt att skapa arbete åt människorna därför att arbetsmarknaderna är små och ensidiga. Jag vill därför vädja till sysselsättningsutredningen att – när den tar itu med de här problemen – komma ihåg att dessa områden, skogslänen och speciellt de inre delarna, även i fortsättningen måste prioriteras på något sätt. Jag anser nämligen att det utan tvivel är där som man har de stora problemen, även om jag har respekt för de problem som finns också i andra delar av landet, där man nu har stora svårigheter med sysselsättningen.

Anledningen till att vi reserverat oss på denna punkt är en passus som de borgerliga ledamöterna i utskottet har fört in i sin skrivning och som vi icke kan acceptera. Utskottsmajoriteten säger: "Det är heller inte utan vidare klart att under senare år alla orter inom det allmänna stödområdet har varit i behov av stöd."

Jag vill ställa följande fråga, och den måste jag få svar på innan jag åker hem: Vilka orter är det inom det allmänna stödområdet som den borgerliga utskottsmajoriteten anser ha fått för mycket stöd? Det är en väldigt väsentlig fråga. Är det Ånge, Härnösand, Umeå, Luleå, Sundsvall, Östersund eller någon annan ort inom stödområdet som man tycker har fått för mycket lokaliseringsstöd?

Jag väntar med stort intresse på ett svar på den frågan – den är oerhört viktig för oss som bor i dessa trakter.

Reservation 5, rubricerad System för lokaliseringpåverkan, vill jag också något kommentera.

Regeringen har slutit ett avtal med Industriförbundet som går ut på att de 170 största industriföretagen en gång om året skall lämna informationer om de investeringsplaner de har. Följaktligen bör regeringen när den får kännedom om dessa planer försöka påverka företagen att i största möjliga utsträckning lägga sina investeringar i de regioner som har problem med sysselsättningen. De borgerliga säger i sin skrivning ungefär så här: Eftersom uppgörelsen redan är träffad, så kan vi acceptera den. Man ställer sig alltså litet lamt och tveksamt bakom åtgärden.

Vi föreslår i vår reservation ett tillägg: Om det i framtiden visar sig att detta samråd med Industriförbundet inte avsätter praktiska resultat i form

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

av jämnare fördelning av investeringarna, får vi allvarligt överväga att införa etableringskontroll. Där backar den borgerliga utskottsmajoriteten ut.

Jag skall villigt erkänna att jag förstår moderaterna och folkpartisterna – de vill ha ryggen fri på den här punkten. Men för ett par år sedan satt herr Stridsman och jag och några till i en utredning som kallades styrmedelsutredningen. Vi hade till uppgift att skissera ett system som skulle innebära en etableringskontroll, en större möjlighet för samhället att styra lokaliseringarna till problemområdena. Herr Stridsman och jag samarbetade bra i den utredningen. Jag förstår att han hade sina idéer förankrade i centerpartiet. Vi var fullständigt överens om att vi skulle föreslå ett system med etableringskontroll.

Därefter har förslaget varit ute på remiss. Idéerna i det har mött både motstånd och bifall. Men jag undrar hur det i dag känns för centerpartiet att inte ens våga skriva in i utskottsbetänkandet att vi, om det frivilliga samrådet inte ger avsett resultat, skall överväga en investeringskontroll. Centerpartiet har år efter år motionerat om investeringskontroll. Men nu har man tydligen fått ge sig för kompisarna i den borgerliga regeringen, moderaterna och folkpartiet. Det kan väl inte kännas så trevligt.

Jag har uppfattningen att skall vi få någon fason på regionalpolitiken här i landet måste samhället skaffa sig mycket starkare styrmedel – annars kommer vi ingen vart.

Reservation 10 handlar om planeringsramar för länen. Utskottet godtar de befolkningsramar som presenteras i propositionen. De är som alla vet konstruerade så att de har ett lägre och ett högre befolkningstal. Mellan dessa marginaler vill man ha ett spelrum för att kunna planera för olika utvecklingsalternativ. Men då tillägger den borgerliga majoriteten i sin skrivning att planeringen när det gäller befolkningsramarna i storstadslänen bör inriktas mot den nedre gränsen – så att t. ex. Malmö kommun inte får öka med en enda människa fram till 1985, och hur skall ni klara det? – att planeringen i skogslänen skall inriktas mot den övre gränsen och att planeringen i övriga län skall inriktas mot mittvärdet. Detta innebär ingenting annat än att man ersätter befolkningsramarna och deras intervaller med fasta befolkningstal. Det kan vi inte godkänna.

Jag har roat mig med att utifrån de avrundade siffrorna i betänkandet räkna fram vad förslaget från borgerligheten skulle betyda: fram till 1985 skulle de tre storstadslänen öka med i runt tal 40 000 invånare, skogslänen med 85 000 invånare och övriga län med 88 000 invånare. Jag tror att var och en som tittar på dessa siffror med litet realism i blicken omedelbart kan konstatera att här har man på nytt tappat markkontakten när det gäller planeringsramarna. Det är ju inte bara fråga om att flytta upp folk till Norrlandslänen utan den väsentliga frågan är att styra upp jobben dit. Vi här där en låg förvärvsgrad, och jag tror det är intressantare att försöka höja den än att tala så mycket om väldiga befolkningsökningar i dessa län.

Det luktar centerpartistiskt om dessa befolkningsramar, och jag skulle vilja fråga de borgerliga partierna: Vilka styrmedel har ni i bakfickan för att få till stånd den väldiga befolkningsomflyttning som det är fråga om

när ni skisserar edra befolkningsramar och sedan skall genomföra dessa målsättningar?

Jag vill också ställa en annan fråga: Vad ligger det egentligen för rättvisa i att Gotland inte skall få öka sin befolkning alls fram till 1985, medan exempelvis Östergötland skall få öka med 13 000 invånare? Eller vad finns det för rättvisa och logik i att Skaraborgs län, som vi vet har svårigheter, bara skall få öka med 2 000 invånare medan Hallands län, som är ett expansivt län, skall få öka med 13 000 invånare fram till 1985? Detta blir nämligen det konkreta resultatet av majoritetens förslag. Är det verkligen att skapa ett land i bättre balans, som industriministern sade i Östersund i mitten av november månad?

Övriga reservationer kommer att beröras av andra socialdemokratiska talare. Sammanfattningsvis vill jag bara konstatera att den regionalpolitik som den socialdemokratiska regeringen drivit har varit framgångsrik och avsatt många praktiska resultat. Vi vet att den behöver förändras, förfinas och förstärkas. Vi vet att det behövs en klar politisk viljeinriktning, om regionalpolitiken skall ge önskvärda resultat. Därför vill jag framföra den förhoppningen att den borgerliga regeringen fullföljer den förra regeringens intentioner på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga reservationer vid detta betänkande.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Regionalpolitikens främsta uppgift måste vara att skapa likvärdiga levnadsbetingelser för olika regioner. Jämsides härmed är det givetvis nödvändigt att med regionalpolitikens hjälp utjämna förhållandena inom regionerna.

En utveckling mot likvärdiga levnadsbetingelser för olika regioner och inom regionerna kan inte alltid åstadkommas av egen kraft. Samhällets medverkan kan inte undvaras, om man vill åstadkomma balans mellan och inom regionerna.

De olika regionalpolitiska medel som används i dag är ett uttryck för samhällets ambition att påverka utvecklingen. Det grundläggande för regionalpolitikens inriktning är den vilja som en sittande regering och en riksdagsmajoritet har. I regeringsförklaringen slås fast att regeringen skall föra en politik för sysselsättning och boende i alla delar av landet.

En regering som har målsättningen att människor i olika landsdelar skall ges en allsidig sysselsättning och service samt en god miljö måste givetvis vara beredd att anpassa regeringspolitikens medel och påverkan därefter. Regeringen har också i regeringsdeklarationen bekräftat att man ämnar göra det när man uttalar att regionalpolitiken skall förstärkas. Jag tycker att det är bra att detta uttalar i regeringsförklaringen. Jag tror att det rätt snart behövs en förstärkning av regionalpolitiken för att man skall kunna fullfölja regeringsförklaringens ambitiösa program att i större utsträckning samordna boende, arbete, service och fritidsfunktioner.

Jag vill också peka på det samspel som finns mellan industri- och re-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

gionalpolitik genom att dessa frågor efter regeringsskiftet handläggs av samma departement och samma departementschef. Detta kommer att underlätta en industripolitisk planering i regionalpolitiskt syfte.

Jag vill inte förneka att det kan vara svårt att komma fram till på vilket sätt man skall kunna förmå expanderande företag att förlägga nya arbetsplatser till områden där sysselsättningsstillskott bäst behövs. Därför är jag övertygad om att regeringen i enlighet med den i regeringsförklaringen markerade regionalpolitiska viljan också kommer att aktivera samhällets insatser.

I detta sammanhang uppkommer givetvis frågan om hur samhällets insatser skall kunna förstärkas och vilka möjligheter till detta som finns. Det är mot den bakgrunden jag vill ta upp det resonemang som herr Ingemund Bengtsson i Varberg och även herr Nilsson i Östersund förde om det förslag som avgavs av den s. k. styrmedelsutredningen och speciellt av dess majoritet, som även jag tillhörde.

Vi som tillhörde majoriteten i utredningen föreslog en starkare påverkan i regionalpolitiken i form av en s. k. tillståndsprövning. Utredningens förslag byggde på en yttre ram och gällde åtgärder inom ett företag som utlöste kravet på tillståndsprövning, val av handläggningsorgan samt underlag och former för handläggningsorganets ärendeberedning. Från utredningens sida pekade vi aldrig i förväg ut något geografiskt område eller någon sektor i samhället som skulle beröras av tillståndsprövningen.

Däremot underströk vi gång på gång i betänkandet betydelsen av flexibilitet och smidighet i handläggningen. Vi var i utredningen givetvis öppna för behovet av starkare regionalpolitisk påverkan men ansåg att den ändå skulle bygga i första hand på informationsutbyte och samråd. Betänkandets arbetsnamn – Samverkan för regional utveckling – är betecknande för hur just utredningens s. k. röda tråd var att åstadkomma samråd och informationsutbyte.

Det är glädjande att föredragande statsrådet i den socialdemokratiska regeringen i propositionen om samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik har tagit fasta på utredningens uppslag att i regionalpolitiskt syfte bygga på ett samråd mellan företag och samhälle. Jag tror att en samrådsverksamhet, som vi är eniga om i utskottet, kommer att få positiva effekter.

Enligt min uppfattning bör företag och samhälle i grunden kunna förena sig om gemensamma ståndpunkter i regionalpolitiken. Genom att en överenskommelse har träffats mellan staten och Industriförbundet ges regeringen bättre möjligheter att inleda en mer regelbunden dialog med företagen. Det är viktigt att ett företag före ett investeringsbeslut har fullständigt kunskapsunderlag t. ex. vid valet av lokaliseringsort. Vad som från ett företags synpunkt kan vara den rationellaste lösningen är inte alltid lika ändamålsenligt sett ur samhällets synvinkel. Det är därför orimligt att begära att ett företag utan information från samhället skall besitta kännedom om samhällets önskemål vid valet av lokaliseringsort.

För att nå maximal utdelning och effekt i lokaliseringspolitiskt syfte av den påverkan som överenskommelsen mellan staten och Industriförbundet baserar sig på är det en avgjord fördel om de regionalpolitiska medlen ytter-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

ligare förstärks. I regeringsförklaringen utlovas en förstärkning, vilket är bra – något som jag har sagt tidigare.

I reservationen 5 har reservanterna utan närmare precisering skissat ett förslag till någon form av tillståndsprövning. Enligt reservanterna skulle man redan nu anmäla behov av starkare påverkan, om överenskommelsen mellan staten och Industriförbundet inte ger önskat resultat.

Inom utskottsmajoriteten har vi inte funnit det vara välbetänkt att avisera en ny form för påverkan, innan överenskommelsen mellan staten och Industriförbundet hunnit träda i kraft. Enligt vår uppfattning är det en bättre lösning att utan förutfattade meningar avvakta överenskommelsens lokaliseringspolitiska effekter, innan man tar ställning till hur en förstärkt påverkan skall utformas i framtiden.

Jag vill något anknyta till vad herr Nilsson i Östersund sade, med kanske en direkt fråga till mig som deltog i utredningen. Det är riktigt att herr Nilsson och jag samarbetade mycket bra i utredningen. Vi samarbetade t. o. m. så bra att den före departementschefen, herr Ingemund Bengtsson i Varberg, underkände vårt arbete. Det visade sig i det förslag som han lade fram i proposition 211.

Jag har en fråga till herr Nilsson i Östersund.

Herr Nilsson var väldigt bekymrad över att majoriteten i utskottet varit för generös vid planeringsinriktningen uttryckt i befolkningsramar för skogslänen. Socialdemokraterna vill i stället ha vida ramar för storstadsområdena. De vill inte precisera sig men vill hålla möjligheten öppen för en ny expansionstid där. De vill ge skogslänen vissa möjligheter att ta tillbaka något av den tidigare nedgången men vill inte vara med om en klar skrivning på den punkten.

Då blir min fråga till herr Nilsson i Östersund: Om ni vill ha någon form av kontroll över företagen, är det i så fall i regionalpolitiskt syfte eller är det andra önskemål som ligger bakom? Vill ni ha en kontroll i regionalpolitiskt syfte, måste givetvis herr Nilsson tala om var man skall sätta in den kontrollen.

Enligt reservation 10 vill ni inte dämpa utvecklingen i de största orterna i landet, och ni vill inte uttala er riktigt i klartext för att skogslänen skall inrikta sin planering mot de högre talen. Då blir min fråga givetvis denna: I vilka delar av landet har ni tänkt er att sätta in den här kontrollen? Det vore väldigt intressant att få veta.

Utöver proposition 211 behandlas i utskottets betänkande en mängd motioner som berör olika delar av landet, däribland mitt hemlän Norrbotten. När vi är inne på ämnet sysselsättnings- och regionalpolitik skulle jag som norrbottning inte sakna underlag för en stor redovisning av länets besvärliga sysselsättningsläge. Det är ingen ny situation utan ett sedan decennier kvarstående problem. Nu skall jag i alla fall begränsa mig till det som behandlas i utskottets betänkande.

Det är klart att den framtida utvecklingen i inlandet och Tornedalen knutits även till NJA-verksamheten. Förväntningar har väckts att Stålverk 80-projektet skulle få spridningseffekter över hela länet. Nu har tyvärr för-

skjutningen i planerna för Stålverk 80 försämrat dessa möjligheter. Jag vill i det här sammanhanget säga att jag respekterar NJA-styrelsens beslut att t. v. skjuta på stålverksprojektet. Företagsledningen, de anställdas representanter och styrelsen för NJA har gemensamt de bästa kunskaperna för att bedöma när marknadsutvecklingen initierar ett förverkligande av Stålverk 80-planerna. Vad som allra mest behövs nu är arbetsro för NJA-ledningen så att den kan analysera företagets situation.

Utskottet har visat förståelse för behovet av särskilda regionalpolitiska åtgärder i inlandet och Tornedalen. Därför har utskottet framhållit som svar på motionen av herr Petersson i Gäddvik m. fl. om förhållandena i Tornedalen att de problem som aktualiseras i motionen i hög grad är uppmärksammade. Vi har pekat på riksdagens beslut i våras om ett industricenter i Haparanda och den av industriministern nyligen tillsatta Norrbottensdelegationen.

Utskottet förutsätter att Norrbottensdelegationen tar över de arbetsuppgifter som den tidigare tillsatta Tornedalsgruppen har. Jag instämmer gärna med de kritiska röster som uttalat att Norrbotten inte behöver fler utredningar. Tydligt har i alla fall många nu uppfattat delegationen som en ny utredning för Norrbotten. Så är dock inte fallet. Norrbottensdelegationen skall inte fungera som en fortsättning på en tidigare utredningskvarn. Delegationens uppgift blir att inrikta sitt arbete på konkreta projekt för att öka antalet arbetstillfällen i länet. Arbetet i delegationen skall enligt direktiven i första hand koncentrera sig på industrisektorn för att få företag att etablera sig i Norrbotten. Man skall dock även försöka få andra näringsgrenar än industrin, främst jord- och skogsbruk, att öka sysselsättningen.

En mycket positiv sak är att delegationen i sitt arbete kommer att förfoga över särskilda medel som kan sättas in som extra stimulansstöd utöver de regionalpolitiska.

Herr Petersson i Gäddvik har i sin motion även aktualiserat frågan om malmbrytning i Kaunisvaara. I vår skrivning i utskottsbetänkandet har vi pekat på att statens industriverk arbetar med bl. a. den samhällsekonomiska bedömningen av gruvbrytningens lönsamhet. Man kan säga att som ett brev på posten har vi till dagens kammardebatt fått en samhällsekonomisk redovisning från statens industriverk om möjligheten att öppna gruvdrift i Kaunisvaara. Jag skall inte i detta skede göra värderingar av industriverkets slutsatser, som inte rekommenderar gruvbrytning i Kaunisvaara. Jag vill i stället knyta an till direktiven för Norrbottensdelegationen, att hålla gott samråd med nämnden för statens gruvegendom och i övrigt initiera företag att bryta och utnyttja järnmalm och mineraler.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga punkter i utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! På några punkter måste jag bemöta herr Stridsman.

Jag vill börja med att säga att jag inte riktigt känner igen hans skildring av det arbete som vi lade ned i den s. k. styrmedelsutredningen. Herr

Stridsman ville närmast jämföra det resultatet med den lokaliseringspåverkan som presenterades i propositionen. Men i utredningens förslag var det ändå fråga om en ganska hård styrning. Ett företag som ville bygga nytt, hyra in sig eller flytta in i en ombyggd lokal skulle ha etableringstillstånd när man begärde byggnadslov. Hade man inte detta etableringstillstånd fick man inget byggnadslov.

Det är möjligt att remissinstanserna och de som beredde utredningen tyckte att vi var alltför noggranna, att det blev för mycket byråkrati. I stort har man dock modellen klar, och det är väl den modellen man tänker på nu. Vi får sätta in detta, om inte resonemang på frivillighetens väg med storföretagen lämnar avsett resultat.

Jag ställer frågan till Stridsman varför han inte ansåg sig kunna skriva på reservationen där vi sade att vi får ta fram hårdare styrmedel om vi inte når de resultat vi önskar med det frivilliga samrådet. Jag tycker att det skulle vara helt naturligt för en norrbottning att ansluta sig till oss i en önskan om hårdare styrmedel i regionalpolitiken.

När det gäller befolkningsramarna har jag givetvis ingenting emot att befolkningen ökar i stödområdet eller i Norrland. Men jag tror inte att vi fram till 1985 lyckas med konststycket att öka folkmängden i de sju skogslänen med 85 000 personer. Detta måste ställas emot den faktiska utvecklingen mellan 1970 och 1975. Under denna femårsperiod, som har varit framgångsrik när det gäller lokaliseringstödet, har de här sju länen ökat med 15 000 personer. Vad skulle då inträffa om man skulle orka öka med 85 000 personer under en framförliggande tioårsperiod? Om detta skall ske behövs det väldigt starka styrmedel.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är alldeles riktigt, herr Nilsson i Östersund, att vi som satt i styrmedelsutredningen lade fram ett fulländat tekniskt förslag om hur ett sådant här samråd eller prövningstillstånd skulle kunna tillämpas.

Det är rätt intressant att i debatten höra de socialdemokratiska talarna med en väldig iver upprepa ordet etableringskontroll. Men de har tydligen redan glömt bort detta och jag kan gärna förlåta dem som inte satt med i utredningen. Men utredningsmännen, t. ex. herr Nilsson i Östersund, vet att ordet etableringskontroll bannlystes och inte skulle få förekomma. Det ordet finns inte i hela utredningsbetänkandet. Vi byggde hela tiden på ordet samverkan och på ett system med prövningstillstånd.

Men det intressanta är inte att diskutera den här tekniska lösningen, utan det är herr Nilssons fråga varför jag inte vill skriva på den aktuella reservationen. Vet herr Nilsson själv vad han har skrivit på? Jag skulle vilja efterlysa ett svar på den frågan.

Det vore intressant för mig som norrbottning och även för dem som tillhör delegationen att få veta var herr Nilsson i Östersund kommer att sätta in kontrollen. Vilken del av landet blir föremål för hårdare kontroll, så att vi får nytta av det i Norrbotten? Jag skulle bli glad om jag kunde få veta det.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselettnings- och
regionalpolitik*

Jag tycker att det är förunderligt att socialdemokraterna har gått ifrån sitt ställningstagande från 1972. Då sade ni i utskottsbetänkandet att när det gäller skogslänen skall planeringen riktas mot det högre talet. När nu utskottsmajoriteten säger att vi skall fortsätta den planeringsinriktningen vill ni inte vara med. Vad är anledningen till att ni har hoppat av? Det vore intressant att få veta.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall försöka hinna svara på de här tre frågorna, eftersom herr Stridsman tydligen har missuppfattat mig.

Herr Stridsman frågar om jag vet vad jag har skrivit på när det gäller betänkandet från utredningen om etableringskontroll. Det känner jag mycket väl till. Men jag tycker att herr Stridsman, som också skrev på betänkandet, skulle ha haft råg i ryggen att åtminstone i tre års tid kunna stå fast vid de förslag vi var överens om i utredningen.

Sedan sade herr Stridsman att vi för skogslänen tidigare planerade mot den övre befolkningsgränsen, och det är alldeles riktigt. Men skillnaden är att vi då hade ett väsentligt lägre befolkningstal. Därför kommer vi sannolikt att nå den övre befolkningsgränsen med de gamla befolkningsramarna. Det var nämligen fråga om 30 000 människor under en tioårsperiod, medan befolkningen ökade med 15 000 människor under den första femårsperioden. Det verkar alltså att stämma ganska bra. Till vår lycka röstade riksdagen bort förslaget om det högre befolkningstal som centerpartiet presenterade i en reservation.

En fråga är emellertid obesvarad, herr Stridsman: Vilka orter inom det allmänna stödområdet har fått för mycket lokaliseringsstöd? Som medborgare i detta område bör herr Stridsman väl veta vilka tankar som fanns inom den borgerliga utskottsmajoriteten när den här meningen skrevs in. Det måste ändå finnas några tankar bakom uttrycket i fråga, och vilka orter anser man då ha fått för mycket lokaliseringsstöd? Detta måste ni svara på, så att vi vet var centerpartiet och den nya regeringen står i detta fall.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Om jag sade att herr Nilsson i Östersund inte visste vad han skrev under i utredningen sade jag fel. Jag menar reservationen, men är inte säker på om jag sade "utredningen" eller om herr Nilsson hörde fel.

När nu herr Nilsson frågade mig varför jag inte ville skriva på reservationen ställde jag motfrågan i mitt föregående inlägg om herr Nilsson själv vet vad han skrivit på, ty herr Nilsson måste medge att reservationen är enormt diffus.

Sedan hade jag en annan fråga. Om jag som norrbottning skulle ha skrivit på reservationen 5, kan herr Nilsson då tala om från vilka delar av landet vi skulle få företag till länet. Jag tror inte att ni kan säga detta och därför menar jag att reservationen 5 är så diffus att den inte har något större

värde. Därför är det mycket bättre att satsa på den överenskommelse som träffats mellan staten och Industriförbundet och som alla i utskottet tydligen står bakom. Samverkan var den röda tråd som hela tiden fanns i styrmedelsutredningen i vilken både herr Nilsson och jag var ense. Jag tycker det är bra att vi kan utveckla de här tankegångarna i praktisk handling.

Herr Nilsson sade att befolkningstalen beträffande skogslänen var betydligt lägre för 1972. Men här är det fråga om en politisk vilja. Ni vill nu inte sträcka er så långt som att fortsätta med samma planeringstal, vilket ni förut gjort. Varför vill ni inte det? Jo, därför att samtidigt som ni försöker bevara ett sken av att vilja ge mer till skogslänen – fast utan att ta steget fullt ut – vill ni hålla dörren öppen även för de tidigare koncentrationsområdena, så att de skall få samma tillväxt som under 1960-talet och en bit in på 1970-talet.

Summerar man ihop detta finner man att ekvationen inte går ihop. Därför förstår jag mycket väl att man på socialdemokratiskt håll inte kan göra något annat än en sådan markering som reservationen 10 innebär.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Nilsson i Östersund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fru HÖRNLUND (s):

Herr talman! De frågor som vi nu behandlar berör de flesta medborgare i vårt land, och den långa talarlistan bekräftar väl också att riksdagens ledamöter är intresserade av dessa frågor.

Rätten till arbete och möjligheten att få ett arbete är primära frågor för såväl män som kvinnor, för unga människor såväl som för dem som har kommit upp i en något högre ålder. Vi har en hög sysselsättning i vårt land, och vi kan konstatera att vi inte bara klarat att hålla en hög sysselsättning under de senaste lågkonjunkturåren utan också har lyckats öka antalet sysselsatta under denna tid, vilket kan sägas vara en unik företeelse. Glädjande i detta sammanhang är också att det framför allt är kvinnorna som tagit steget ut på arbetsmarknaden.

Att Sverige som ensam nation har lyckats klara detta beror naturligtvis ytterst på den förda politiken och på att vi på socialdemokratiskt håll alltid haft den fulla sysselsättningen som ett absolut mål och utvecklat den ekonomiska politiken och arbetsmarknadspolitiken från denna grundsyn. Genom att vi under årtionden kunnat bygga ut de arbetsmarknadspolitiska insatserna har vi fått allt bättre möjligheter och ett bredare register för att snabbt sätta in åtgärder för att förebygga arbetslöshet lika väl som att söka bemästra de svåra situationer som ibland uppstår.

Utvecklingen under de senaste åren har således varit gynnsam när det gäller ökningen av antalet sysselsatta. Men ambitionerna har ökat år efter år, och det har blivit alltmer självklart att ytterligare planerade insatser måste till för att undanröja återstående förvärvshinder och för att skapa en bättre

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

balans mellan landets olika regioner.

Det är nu elva år sedan vi antog den första regionalpolitiska propositionen. Vi kan konstatera att strävandena att skapa en bättre regional balans har givit resultat. Tillbakagången i skogslänen har i huvudsak hejdat och i flera län vänts till en ökning. Tillväxten av sysselsättningen i storstadslänen har dämpats, och som en följd av detta har befolkningsutvecklingen blivit mer balanserad. Under 1960-talet lämnade netto mellan 10 000 och 15 000 personer per år det allmänna stödområdet, medan stödområdet hittills under 1970-talet har haft nettoinflyttning.

Vi har alltså från vårt håll framhållit att den förda regionalpolitiken har varit framgångsrik, men vi är också helt på det klara med att det behövs en kraftfull fortsättning och en samordning mellan regional- och sysselsättningspolitiken. Tyvärr försöker nu de borgerliga företrädarna att spolia en viktig del av det regionalpolitiska systemet, nämligen ortsplänen. Tydligt har centern pressat på och delvis fått igenom det som man förut varit ensam om. Det är nämligen väl känt att centern under årens lopp har krävt att ortsplänen skulle bort och ersättas av något som ingen riktigt vet vad det är – kanske inte ens centern själv. Men det är väl centerdrömmen om ett nät av livskraftiga småorter över hela landet som fortfarande spökar.

Nu vet de flesta att vi har begränsade resurser i vårt land och att vi måste använda dessa resurser på ett rimligt sätt. Det är också därför som vi från socialdemokratiskt håll motsätter oss att ortsplänen luckras upp. Ortsplanen skall nämligen ses som en konkretisering av den långsiktiga inriktningen på regionalpolitiken. Principerna för ortsplänen och målet för densamma har vunnit allmänt erkännande från de allra flesta under länsplaneringsarbetet. Det är allmänt vedertaget att förutsättningarna för att nå de regionalpolitiska målen beträffande arbete, service och miljö varierar, inte bara mellan olika delar av landet utan också mellan olika orter. Olika servicefunktioner behöver olika stort befolkningsunderlag för att kunna ge effektiv service. Att det i varje län skall finnas ett väl utrustat centrum med väl utvecklad service, bl. a. i form av tillgång till högre utbildning, en väl differentierad arbetsmarknad, ett väl utvecklat kulturutbud osv., borde vara en självklarhet för de flesta. Det är ju också en förutsättning för en god utveckling i länen över huvud taget och för att befolkningsramarna skall kunna hållas.

Ändå är det just mot primära centra som centern under årens lopp skjutit in sig. Jag har haft anledning att många gånger i de regionalpolitiska debatterna här hävda att även människorna i primära centra har behov av att känna trygghet i sysselsättningen och rätt att kräva arbete. Faktum är att det även i de större orterna kan uppstå väldiga problem genom större nedläggelser och strukturomvandling. Jag kan t. ex. peka på Norrköping och de svåra problem som uppstod där under 1960-talet, när en stor industri lade ner driften. Från samhällets sida gjordes då insatser som jag betraktar såsom varande nödvändiga.

I dag står vi i Borås kommun inför gigantiska problem genom tekokrisen. Jag skall inte gå närmare in på den frågan i dag – jag får väl tillfälle till

det i andra sammanhang – men jag måste ändå fråga: Kan det betraktas som orimligt att satsa ordentligt på sådana orter som redan har en väl utbyggd service på många områden och som har ett stort bostadsbestånd, framför allt av nyproduktion, men där det saknas ett differentierat näringsliv? Det skulle vara ett kapitallöseri av stora mått, om man skulle tvinga boråsarna att flytta i stället för att sätta in regionalpolitiska insatser på ort och ställe.

Nu har ju utskottet enhälligt fastslagit att det behövs fortsatta regionalpolitiska insatser i Boråsregionen, detta som svar på en socialdemokratisk motion som tar upp problemen i Västsverige. Men intresset för att vi skall få behålla ortsplänen tar sig också uttryck i de många motioner som berör just detta avsnitt, och de motionerna kommer i stor utsträckning från borgerliga riksdagsmän. Det finns tydligen också en och annan katt bland hermelinerna, eftersom centerpartisten herr Gustafsson i Stenkyrka gemensamt med min partivän herr Nilsson i Visby kräver att Visby skall bli ett primärt centrum. Jag har stor förståelse för dessa båda motionärers krav, eftersom jag inser att det skulle innebära många fördelar, inte bara för Visby utan för hela Gotland, om Visby får tillgång till högre utbildning, ett rikare kulturutbud och en mer differentierad arbetsmarknad. Det skulle kunna innebära att fler ungdomar stannar kvar på Gotland, att fler kvinnor får arbete osv. Jag tror det finns anledning att återkomma till den frågan så småningom.

Vi har kunnat konstatera att utvecklingen av befolkning och sysselsättning har varit förhållandevis balanserad för de olika ortstyperna sedan ortsplänen kom till, och den inomregionala balansen har förbättrats under 1970-talet – vilket inte heller den borgerliga majoriteten i utskottet kan bestrida. Inte ens centern borde ha skäl att klaga, eftersom befolkningsutvecklingen i kommuncentra har varit överraskande positiv och genomgående ligger över länsstyrelsernas prognoser. Ortsplanen får också, som jag nämnde förut, ses som ett instrument för den långsiktiga planeringen och inriktningen av regionalpolitiken.

Under årens lopp har vi gång efter annan fått lyssna till centerpartister som velat riva upp beslutet om ortsplänen. För några veckor sedan höll industriminister Åsling ett tal i Östersund, i vilket han förklarade att ortsplänen skall avskaffas. Nu säger man i utskottsbetänkandet: "Enligt utskottets mening har ortsplänen sin största betydelse när det gäller planeringen av skilda servicefunktioner." Detta tyder på att man även i fortsättningen skall ha ortsplänen kvar.

Men vad blir det av en ortspan om man samtidigt inte vill behålla systemet för hur en ort skall klassificeras? Det måste enligt min uppfattning leda till att folkpartiet och moderata samlingspartiet traskar över på centerns sida och vill avskaffa ortsplänen. Jag måste fråga om vi i framtiden inte skall ha någon planerad utveckling, om det är meningen att allt skall få flyta litet hur som helst. Vi har t. ex. slagit fast att det alltså finns goda skäl att låta de tillgängliga resurserna i huvudsak komma skogslänen till del, och då främst de inre delarna. Det är min förhoppning att även den borgerliga majoriteten verkligen ställer sig bakom denna uppfattning.

Men hur skall man klara en sådan styrning om inte beslutet om åtgärder

och finansieringen av åtgärderna fattas på samma nivå? Det är över huvud taget ett luddigt resonemang utskottsmajoriteten för när det gäller ortsplanen. Jag ställer därför den direkta frågan: Är det avsikten att slopa ortsplanen eller inte? Vad vill ni från borgerligt håll komma med i stället? Är det centerns gamla dröm om ett nät av livskraftiga småorter över landet som skall realiseras? Skall primära och regionala centra sättas i strykklasse?

Visserligen tycks dock centern ha insett de ekonomiska realiteterna nu, när man har kommit i regeringsställning. Av betänkandet framgår i en passus att man "väljer lösningar som är så decentraliserade som är praktiskt och ekonomiskt möjligt". Även centern har således sent omsider insett att det finns vissa begränsningar för hur långt man kan gå när det gäller att sprida sysselsättning och service. Men hur rimmar detta med den samtidigt framförda åsikten att någon form av servicegaranti bör införas? Skall man klara detta blir det inte lätt att ha några begränsningar.

Herr talman! Från socialdemokratiskt håll har vi inte funnit anledning att göra någon allmän omprövning av det system med ortsplan som riksdagen fattade beslut om 1972. Principerna och målen för ortsplanen bör ligga fast. Det skulle vara djupt otillfredsställande om den fasta förankring som ortsplanen har redan nu i planeringssystemet, inte bara för de kommunala, regionala och statliga organen utan också för industrin, handeln, organisationerna m. fl. intressenter, slopas eller förfuskas.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga reservationer till detta betänkande.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Centerpartiet har nu varit pådrivande i regionalpolitiken under mer än två decennier. Ofta har vi stått ensamma i våra bedömningar och krav. Efter hand har andra slutit upp på vår sida. Det vittnar dagens debatt om: Centerns riksplan från 1972 utsattes för mycken hård kritik. Den karakteriserades som orealistisk. När vi nu efteråt ser på den utveckling som varit visar det sig att vi angav en mycket mer realistisk målsättning än andra för t. ex. den region som är mest utslagsgivande för den regionala utvecklingen, nämligen Stockholmsregionen.

Skillnaderna mellan oss och den dåvarande regeringen låg inte bara i att vi hade en annan målsättning för t. ex. storstadsområdena. De berodde också på att vi drog andra slutsatser av de rådande utvecklingstendenserna. Vi drog slutsatsen att situationen år 1972 var sådan att vi med de regionalpolitiska medel som föreslogs skulle kunna uppnå en mer decentralistisk utveckling än den socialdemokratiska regeringen trodde på. Utvecklingen har gett oss rätt.

När vi nu står inför att granska den förra regeringens förslag till framtida regionalpolitik måste jag konstatera att historien upprepar sig. Jag tycker sålunda inte att den förra regeringen i propositionen 1975/76:211 drar de

rätta slutsatserna av vissa som jag ser det väsentliga inslag i den nuvarande utvecklingen. Detta gör att det, enligt min mening, återigen finns anledning att genomföra och verka för en mer decentralistisk politik utan att dramatiskt ändra på de regionalpolitiska medlen. Jag skall ta några exempel.

1972 års socialdemokratiska politik liksom 1976 års hade som viktig utgångspunkt att det bara är de större arbetsmarknaderna som kan erbjuda den differentiering som välutbildade ungdomar vill ha. Detta synsätt grundades, såvitt jag kan se, i huvudsak på erfarenheterna från slutet av 1960-talet när det gäller ungdomarnas flyttningsbenägenhet och yrkesval. Vi var starkt kritiska till att ha den utgångspunkten 1972, och vi har under de år som gått fått stöd för den uppfattningen. Vi vet att ungdomens yrkesval har ändrats.

Material som redovisats av arbetsmarknadsdepartementet i anslutning till bearbetningen av Länsplanering 1974 visade också på att ungdomarnas flyttningsvanor håller på att ändras. Man flyttar nu inte lika långt. Vår slutsats av detta är att ungdomarnas krav på arbetsmarknadens differentiering har minskat.

Kraven på arbetsmarknadens differentiering har minskat också av andra skäl. Insatserna när det gäller att förbättra arbetsmiljön, öka jämlikheten mellan könen och minska löneskillnaderna mellan olika yrken gör det möjligt för allt fler att få sina krav på arbetet tillgodosedda även på mindre och inte lika väl differentierade arbetsmarknader.

Jag vill ange ytterligare ett skäl till min slutsats att de regionala förskjutningarna de närmaste åren inte blir så omfattande. Den bygger på min erfarenhet av de första månaderna som ansvarig för regionalpolitiken i den nya regeringen. Jag tänker på de strukturförändringar som nu går fram över svenskt näringsliv. De drabbar även större företag, och för den delen också större orter. Om dessa förändringar skulle tillåtas leda till befolkningsomflyttningar i motsvarande grad skulle det krävas stora personliga uppoffringar av de inblandade, som är beroende av dessa företag. Dessutom skulle det leda till att vi gjorde stora samhällsekonomiska förluster, eftersom man i alla de orter som nu berörs har ett stort nedlagt samhällskapital – väl utbyggt samhällsservice, goda bostäder osv.

Omsorgen om de enskilda människorna och önskan att även i fortsättningen utnyttja samhällskapitalet gör att vi måste lösa problemen där de finns. Det är den grundläggande principen för vår fortsatta regionalpolitik. Vi måste acceptera fortsatta strukturomvandlingar, men de måste ske inom ramen för den regionala struktur vi nu har. Regionalpolitiska, näringspolitiska och arbetsmarknadspolitiska medel bör göra detta möjligt.

Det är mot den bakgrund jag här skisserat som man skall se utskottsmajoritetens uttalande att regionalpolitiken bör få en mer decentralistisk inriktning, att den bör förstärkas så att människorna i olika delar av landet ges allsidig sysselsättning och service och en god miljö.

Frågan om den framtida befolkningsfördelningen i landet är för centerpartiet en central regionalpolitisk fråga. Här får väl de justeringar som utskottet anvisat vara till fyllest t. v.

Det största akuta problemet inom regionalpolitiken är emellertid den inomregionala utvecklingen. Här är ortsplänen det planeringsinstrument som den tidigare regeringen stannade vid. Utskottet har nu förordat att en utvärdering av ortsplänens framtida roll i samhällsplaneringen skall göras och föreläggas riksdagen. För att få underlag för en sådan som jag ser det mycket angelägen utvärdering kommer jag att föreslå regeringen att länsstyrelserna får i uppdrag att inom ramen för den fört löpande länsplanering som nu beslutats analysera konsekvenserna av ortsplänen för det egna länet. Analysen skall omfatta såväl relevansen i de mål som är nedlagda i beskrivningen av de olika ortstyperna som ortsplänens reella styrningseffekter. Avsikten är att länsstyrelserna också skall analysera andra tänkbara sätt att prioritera inom regionalpolitiken, grundade t. ex. på befolkningsutveckling, åldersstruktur, förvärvsfrekvenser, näringsstruktur och inkomststruktur.

Detta är kriterier av det slag som centern har fört fram i den regionalpolitiska debatten och som bör göra det möjligt att skapa en bättre balans i de regionalpolitiska instrumenten än den som det nuvarande systemet har kunnat erbjuda. Tanken är att länsstyrelserna efter samråd med kommuner och landsting skall redovisa sina överväganden redan under hösten nästa år.

Av väsentlig betydelse när det gäller den inomregionala balansen och skilda arbetsmarknaders sätt att fungera är i många delar av landet den fysiska planeringens utformning. Det är viktigt t. ex. att det sker en anpassning mellan lokaliseringen av bostäder och arbetsplatser å ena sidan och anordnandet av kommunikationer å andra sidan så att arbetsresorna inte blir onödigt långa. Erfarenheten visar att detta är en förutsättning för att bl. a. de gifta kvinnorna skall kunna delta i arbetslivet.

Enligt min mening bör det vara möjligt att åstadkomma en sådan anpassning utan att bostäderna koncentreras till arbetsplatsområdena – en anpassning i motsatt riktning måste eftersträvas inte bara i storstadsområdena utan även i andra tätbefolkade områden. Det här är frågor som det primärt är kommunernas sak att besluta om, men här finns det också ett statligt ansvar. Jag kommer därför att ge länsstyrelserna i uppdrag att som underlag för den kommunala planeringen och för trafikplaneringen göra en inventering av sysselsättnings- och rese-möjligheter i vissa lokala arbetsmarknader.

I det här sammanhanget vill jag också lägga några synpunkter på glesbygdspolitiken.

I utskottsbetänkandet förs glesbygdsfrågorna på nytt fram i blickfältet. Det är något av ett tioårsjubileum. En första glesbygdsgrupp tillsattes nämligen år 1966. Den efterträddes av glesbygdsutredningen, som när den slutfört sitt arbete följdes av en interdepartemental grupp som vid sin sida hade en referensgrupp med parlamentariskt inslag.

Detta långvariga arbete, som vi i den dåvarande oppositionen var med om att driva på, har gett många för glesbygden värdefulla resultat. Jag behöver i det här sammanhanget bara erinra om det statliga stödet till kommunala sysselsättningsinsatser, bättre social service, dagligvaruförsörjning och skärgårdsföretag.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Nu måste enligt min uppfattning arbetet föras vidare med ökad kraft bl. a. för att ta itu med den i utskottsbetänkandet på nytt aktualiserade frågan om "någon form av statlig garanti för att upprätthålla servicen i vissa orter i de större glesbygdskommunerna". Arbetet bör emellertid inte inskränkas till service utan också gälla för glesbygderna specifika sysselsättningsproblem. Där finns alltså stora olösta frågor att ta itu med.

För detta arbete behövs en något annorlunda organisation än den nuvarande. Jag överväger därför att – i stället för de båda grupper som nu finns – till departementet knyta en särskild delegation, som skulle få till uppgift att samordna och intensifiera glesbygdsinsatserna. I delegationen vill jag gärna ha med partirepresentanter men också representanter för glesbygdskommuner och landsting samt för andra organ som har nära kontakt med glesbygdsbefolkningen och dess problem. Genom en sådan delegation tror jag att regeringen skulle kunna tillföras många värdefulla synpunkter och erfarenheter som grund för den fortsatta glesbygdspolitiken.

Utskottet är enigt om att stödområdesprincipen inte är tillräcklig för att skapa en regionalpolitik för hela landet. Jag vill dock betona att skogslänen, och främst de inre delarna av Norrland, fortfarande har det största behovet av insatser. Men regionalpolitiska insatser behövs också i andra delar av landet. Det möter vi exempel på snart sagt varje dag. Utskottsmajoriteten förutsätter därför att "ett system som bygger på andra kriterier än enbart geografiska avgränsningar kan utformas". Sysselsättningsutredningen har i uppdrag att se över den regionalpolitiska stödverksamheten, och det finns därför ingen anledning att gå in på en detaljdiskussion i detta sammanhang. Viljeinriktningen från utskottsmajoritetens och regeringens sida är klar. Det gäller att finna de tekniska lösningarna. På basis av sysselsättningsutredningens arbete avser regeringen att lägga fram ett förslag till riksdagen i denna fråga senare under mandatperioden.

Ett viktigt inslag i lokaliseringspolitiken kan det samråd i lokaliseringsfrågor bli, varom överenskommelse mellan Industriförbundet och den gamla regeringen träffats. Alternativen för den nya regeringen har varit att antingen fullfölja eller försöka gå ifrån den överenskommelsen. Jag delar här utskottsmajoritetens uppfattning att verksamheten är värd att fullföljas. Jag säger detta också mot bakgrund av den debatt som förts här i kammaren tidigare i dag. Låt oss pröva den här verksamheten och göra en utvärdering efter någon tid. Vi får då ta ställning till hur vi kan gå vidare.

Reservanterna menar att det är en styrka att representanter för socialdemokraterna och centerpartiet ställt sig bakom en lagstiftning om etableringskontroll i den utredning som åberopats här tidigare. Ja, det kan kanske framstå som önskvärt att införa etableringskontroll efter en utvärdering av den pågående verksamheten. Men det kanske inte blir nödvändigt. Det är ju det reella resultatet av den här verksamheten som får bli vägledande för hur vi i fortsättningen skall hantera frågan. Vi kanske kan finna andra typer av insatser som är ännu effektivare. Det är därför onödigt att redan nu läsa sig för hur en eventuell lagstiftning kan komma att se ut. Vad är det som säger att den lagstiftning som skisseras i propositionen är den

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

mest lämpliga? Jag ifrågasätter detta. Låt i stället verksamheten med lokaliseringpåverkan få fortgå en tid! De erfarenheter vi då vinner bör ligga till grund för den fortsatta debatten, och då står vi sannolikt på en stabilare grund och har ett bättre erfarenhetsunderlag att bygga de fortsatta övervägandena på.

För att behovet av sysselsättning i alla slag av orter skall kunna tillgodoses är det angeläget att lokaliseringpåverkan kan fullföljas också på den regionala nivån. Genom systemet för information mellan företag och samhälle får länsstyrelserna den information som de behöver för att på den regionala nivån bedriva förhandlingar likartade dem som etableringsdelegationen i industridepartementet skall bedriva på den centrala nivån.

Reservanterna har under en särskild punkt tagit upp den industripolitiska planeringen. Jag vill i det här sammanhanget understryka behovet av ett väl fungerande samspel mellan industri- och regionalpolitik. Vad som nu händer i vårt svenska näringsliv inskräper ju angelägenheten av detta samspel. Den nya regeringen kommer som ett konkret uttryck för detta att samla industri- och regionalpolitiska frågor inom samma departement. De praktiska förutsättningarna för ett samspel mellan dessa områden ökar därmed.

Länsplaneringen kommer att byggas ut, och industrin är naturligtvis en väsentlig part i detta arbete. Inom sysselsättningsutredningen övervägs hur det näringspolitiska inslaget i länsplaneringen kan förstärkas. Branschråden står inför viktiga uppgifter, och verksamheten kommer att intensifieras. Avsikten är att under mandatperioden lägga fram näringspolitiska program för flera sektorer av näringslivet i samråd med branschråden, som här är mycket väsentliga organ för kontakt mellan näringsliv, fackliga organisationer och samhälle.

Jag har i det föregående nämnt att regeringen avser att ge uppdrag till länsstyrelserna på en rad punkter. Genom att landstingen nu får utse ledamöter i länsstyrelserna kan dessa uppdrag genomföras med än bättre politisk förankring i länen än tidigare. Jag tror att det är en mycket viktig utveckling. Man skapar nämligen därmed större förutsättningar för att de åtgärder av skilda slag som en utökad planeringsverksamhet t. ex. ger upphov till också får en bättre regional och lokal förankring, och det måste vara avgörande för effektiviteten i regionalpolitiken.

Utskottet har för sin del godkänt principerna för länsplaneringens framtida utformning. Jag har på denna punkt självfallet ingen annan uppfattning än utskottet. Emellertid hoppas jag att utredningsarbetet kring en vidgad länsdemokrati kan ske i en sådan takt att nästa fullständiga länsplaneringsgenomgång kan genomföras med ett breddat politiskt ansvar för landstingen.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag betona att vi med dagens debatt och beslut tar ett väsentligt steg mot en samordnad sysselsättnings- och regionalpolitik, som med ökad effektivitet skall användas för att skapa en bättre regional balans och förbättra möjligheterna för människorna att känna en reell trygghet i arbetet. Principiellt är det också ett betydelsefullt steg vi tar i dag, eftersom vi med detta beslut skapar förutsättningar för en

vidare utveckling av regionalpolitikens instrumentarsenal och – vilket också är viktigt – en bättre anpassning till utvecklingen i skilda regioner av vårt land. Målet måste nu vara en effektivare regionalpolitik och sysselsättningspolitik i nära kontakt och intimt samspel med en aktiv näringspolitik.

Herr tredje vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr industriministern sade i slutet av sitt anförande, att syftet med det regeringsförslag och det utskottsbeaktande vi behandlar är att bygga vidare och effektivisera lokaliserings- och regionalpolitiken. Mycket i de länsstyrelseutredningar som industriministern här aviserade har jag ingenting att erinra mot, eftersom det också var tanken i regeringsförslaget som innehåller riktlinjer och mål som måste följas av praktisk handling.

Jag har emellertid ett par invändningar mot industriministerns anförande. Det gäller talet om de lokaliseringssamråd varom frivillig överenskommelse har träffats. Den uppgift som industriministern lämnade var ju mycket allvarlig, att man övervägde att antingen fullfölja eller gå ifrån den överenskommelsen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att i detta hus har ju centerpartiet varit det som tillsammans med socialdemokraterna länge ivrat för att få något bättre instrument, bättre möjligheter att påverka lokaliseringen. Syftet med överenskommelsen är att man skall kunna klara målet för regionalpolitiken, att få en rimlig chans att påverka lokaliseringen så att man kan få sysselsättning till olika delar av landet. Det är ju ändå samhället som har ansvaret. Ingen annan kan ta det på sig, och utan instrument kan inte samhället fullfölja den uppgiften.

Nu kan den överenskommelsen bli ett bra instrument. Den påverkades utan tvivel av omständigheten, som jag nämnde tidigare i dag, att vi i detta hus hade en stor majoritet för någon form av lagstiftning på detta område. Skall företagen själva avgöra var de skall förlägga sin verksamhet, behövs inget instrument. Men samhället har ett primärt ansvar.

Vi kan redan nu säga att om denna överenskommelse inte leder till det resultat som jag hoppas att herr Åsling och jag är överens om att vi skall uppnå, måste man ha någonting annat att vinka med. Då är lagstiftning det enda som kan tänkas. Vad vi i den gamla regeringen ville göra var att tala om att den lagstiftningen skall utformas på ett mycket enkelt sätt. Det var där vi ville ha riksdagens godkännande av en mycket enkel lagstiftning som är lätt att hantera. Klarar inte samrådet det mål som har uppställts skall man tillgripa lagstiftning.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Jag kan utan vidare säga att jag delar herr Ingemund Bengtssons i Varberg uppfattning i den sista frågan. Det var också meningens mitt anförande, att om inte det lokaliseringssamråd som nu utvecklas mellan

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

näringsliv och samhälle ger den avsedda effekten måste man lagstifta.

Jag förstår därför inte riktigt hur herr Bengtsson i Varberg kan anse att det var ett allvarligt påpekande när jag i mitt anförande sade att valet stod mellan att fullfölja de intentioner som den gamla regeringen hade om ett frivilligt samråd med näringslivet och att gå en annan väg och bryta den överenskommelsen. Det är en självklarhet att man hade de två vägarna att välja mellan. Vi valde vägen att fullfölja den här tanken, därför att vi ville inte, som vissa andra debattörer här i dag har gett sken av, avvisa den här metoden innan den över huvud taget hade prövats. Det är en självklarhet att man nu skall avvakta resultatet av dessa lokaliseringssamråd. Där förväntar jag mig naturligtvis att de 170 industrieföretag som berörs av uppgörelsen skall göra sitt yttersta för att medverka och därmed också göra en lagstiftning onödig.

Herr INGEMUND BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Om industriministern med sitt svar menar att valet stod mellan denna överenskommelse och lagstiftning är jag nöjd med svaret, men så skall man väl inte fatta industriministern.

Det var en annan sak i herr Åslings intressanta anförande som jag gärna vill ta upp, nämligen det avsnitt som hade med ortsplänen att göra – den ortsplan som herr Åsling skulle göra sig kvitt. Det har nu stannat vid att man skall göra en utvärdering.

Jag delar inte alls den uppfattning som industriministern förde till torgs, nämligen att vi inte längre behöver stora arbetsmarknader, utan att vi skulle vara i en situation där ungdomen är ointresserad av stora yrkesvalsmöjligheter. Det stämmer inte alls med det resultat som kommit fram i länsplaneringen. Jag menar att det är oriktigt att gå ut och inbilla människor att man kan klara jobben i varje liten by. Skall man satsa på alla orter i det här landet får man dåliga arbetsmarknader. Då får man ett litet urval av jobb till ungdomarna. Då blir det bara ett fåtal jobb som man kan erbjuda. Har man däremot en större arbetsmarknad kan ungdomarna få välja.

Meningen med ortsplänen är ju att man i varje region skall ha åtminstone någon robust arbetsmarknad som inte är så känslig för förändringar som arbetsmarknaden på orter med bara en industri. Länsplanen har klart visat att det är så här man vill ha det. Man vill ha robusta arbetsmarknader här och var i länen – arbetsmarknader som tål förändringar och som kan erbjuda ökad valfrihet åt dem som bor där. Är det så att människorna behöver flytta, behöver de inte flytta från norr till söder, utan de kan flytta inom regionen. Ja, de kanske t. o. m. med bättre kommunikationer kan bo kvar och pendla till de stora robusta arbetsmarknaderna.

Syftet med ortsplänen – det är jag rätt övertygad om – kommer att ligga fast även efter den utvärdering som herr industriministern har tänkt att sätta i gång. Det kommer att bevisas att vårt resonemang kring ortsplänen är helt riktigt. Det måste vara så om vi skall kunna lösa de problem som vi är satta att lösa.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! På frågan, om alternativet till den frivilliga uppgörelsen med industrin var lagstiftning, vill jag svara att det naturligtvis var ett av alternativen. Vi har förutsättningslöst prövat grunden för de förslag och åtgärder som den gamla regeringen har utvecklat. Herr Ingemund Bengtsson i Varberg får ha förståelse för att vi inte är så imponerade av alla de dispositioner och åtgärder som den gamla regeringen vidtagit och att vi därför förutsättningslöst har prövat åtgärderna. Det har vi gjort också i det här fallet, och vi fann i detta sammanhang att det var lämpligt att gå vidare på den inslagna vägen.

När det gäller ortsplanen har utskottsmajoriteten gjort ett logiskt ställningstagande. Inte heller ortsplanen kan man avveckla utan att ha prövat vad som är bra i den. Det kan ju finnas en del inslag som är bra. Den har haft sin tid, tror jag. Jag tror inte att den tillhör de framtida regionalpolitiska instrumenten utan att den måste ersättas av andra. Men innan vi avvecklar detta system får vi väl lov att pröva det – det är det vi skall göra med länsstyrelsernas hjälp.

När man mött herr Bengtssons partivänner ute på fältet har det nästan aldrig varit möjligt att få ett konkret ställningstagande till vilka orter som socialdemokratin vill slå ut. Man har alltid velat prioritera vissa orter, men vi har aldrig fått ett ställningstagande till vilka orter man vill slå ut, och det är ju så att säga den andra sida av ett ortsplanesystem, om man fullföljer det in absurdum.

Herr talman! Vi kan naturligtvis länge diskutera frågan om ungdomens förändrade attityd till arbetsmarknaden. Men det finns en ny tendens – och den är väl dokumenterad – hos dagens ungdom att värdesätta boendemiljön högre än tillgången till en rikt differentierad arbetsmarknad. Den tendensen tror jag inte herr Bengtsson i Varberg kan ifrågasätta. Självfallet är det en strömning i tiden som vi måste beakta. Den minskar trycket på oss att åstadkomma stora arbetsmarknader, med de negativa konsekvenser det å andra sidan kan ha.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Ingemund Bengtsson i Varberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Diskussionen här i kammaren i dag blir lång, och det kanske beror på att diskussionen i utskottet var så mycket kortare. Skrivningarna i majoritetsbetänkandet har tillkommit, inte genom diskussionerna i utskottet utan inom den borgerliga utskottsgruppen. Jag tror inte det har varit lättare att komma överens i den lilla borgerliga gruppen än det varit att komma överens inom hela utskottet före den 19 september 1976! Det tycker jag mig kunna utläsa av skrivningarna på de områden där de borgerliga partierna varit oense i det förflutna. Jag har blivit styrkt i min uppfattning efter att ha jämfört industriministerns och fru af Ugglas syn på lokalise-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

ringssamrådet.

Enligt herr Åsling är det ett viktigt instrument, värt att fullföljas. Han säger att man skall diskutera hur vi kan gå vidare och medger att det kan framstå som önskvärt att införa etableringskontroll. Har herr Åsling med sig de andra partierna i denna uppfattning? Av fru af Ugglas anförande framgick det att det var enbart på grund av att det fanns en överenskommelse som man över huvud taget hade tagit det här steget.

Debatterna om vår framtida regional- och sysselsättningspolitik tilldrar sig alltid stort intresse. Det är naturligt. Under den socialdemokratiska regeringstiden i vårt land har parollen om rätt till arbete för alla omfattats av fler och fler människor. Ja, i dag kanske t. o. m. alla anser att detta krav är berättigat. Däremot finns det väl fortfarande skillnader i uppfattningen om hur detta skall ordnas. En del borgerliga politiker talar fortfarande om att de självläkande krafterna skall ha ansvaret och att människorna skall sätta sin tro till det enskilda näringslivet när det gäller att ordna arbete, bostad, service och utkomst.

Men när vi diskuterar frågan i riksdagen finns det ingen som anser att vi icke skall ha en sysselsättnings- och regionalpolitik genom samhällets försorg och som samhället har ansvaret för. En av de stora vinster som vår politik under efterkrigstiden har medfört är just att alla nu betygar sin uppslutning kring samhällets ansvar för att vi för en politik som skall ge alla arbete. Men då måste man jämt och ständigt ha i minnet att härför krävs ett starkt samhälle och ett samhälle som är berett att ta de kostnader som detta för med sig.

Jag skall, herr talman, endast ta upp ett par frågor kring de reservationer som vi socialdemokratiska ledamöter har fogat vid betänkandet. Men låt mig börja med att ställa en fråga. Jag ställer den inte till herr Stridsman, för han hade två möjligheter att svara herr Nilsson i Östersund på samma fråga – herr Stridsman tillhör ju styrelsen för AMS, och jag vet inte om han har varit motståndare till något lokaliseringsbidrag till orterna inom det allmänna eller det inre stödområdet. Jag ställer i stället frågan till herr Svensson i Skara: Vilka orter i Sverige har fått för mycket lokaliseringstöd? Jag tror att detta är en ganska väsentlig fråga. För skriver man detta har man väl menat någonting med det.

I den regionalpolitiska debatten för på dagen fyra år sedan sade nuvarande utrikesministern fru Söder följande: "Enligt centerns förslag skall målsättningen vara att länet får behålla sitt födelseöverskott och att samhällsplanningen skall inriktas efter detta." Det gällde i det sammanhanget AB län.

I dagens betänkande skriver regeringspartierna följande – herr Nilsson i Östersund har tidigare citerat det, men jag gör det en gång till:

"Bedömningarna av den framtida utvecklingen i storstadslänen är osäkra. Utskottet anser sig dock kunna godta att de föreslagna befolkningsramarna för storstadslänen läggs till grund för planeringen under förutsättning att denna primärt inriktas på de undre delarna av ramarna. En sådan inriktning stämmer för Stockholms län överens med de utgångspunkter landstinget

i länet använder i sin planering.”

I de befolkningsprognoser som ligger till grund för propositionen ligger utöver födelseöverskottet en beräknad nettoinvandring på 10 000 per år. Herr Stridsman säger att vi från socialdemokratiskt håll inte är redo att dämpa tillväxten i storstadslänen, och även herr Åsling var inne på liknande tankegångar. Att vi har minskat tillväxten i storstadslänen är ju en följd av den regionalpolitik som vi har fört. Jag för min del tycker att det är bra, men erkänn då att det är regionalpolitiken som har gjort att vi kunnat dämpa tillväxttakten och vill dämpa den även i fortsättningen. Vad innebär det när ni nu säger att planeringen i storstadslänen skall ligga på det lägre talet? Jo, det innebär att förhållandena till länsstyrelsernas prognoser blir följande.

I AB län hade länsstyrelserna en prognos på en ökning med 60 000. Ni vill ha en ökning på 35 000, alltså en differens på 25 000. I M län är länsstyrelsens prognos 20 000, och det minskas i utskottsmajoritetens planeringstal med 20 000. I O län slutligen vill ni öka befolkningstalet med 5 000, men länsstyrelsens prognos ligger på 20 000, alltså en differens på 15 000.

När man talar om dessa tre län låter det som om siffrorna gällde enbart Stockholm, Göteborg och Malmö. Men planeringsramarna gäller ju också andra orter i dessa län. Varför talar ni inte i detta sammanhang om Norrtälje och Östhammar, om Strömstad – som t. o. m. ligger inom det allmänna stödområdet – och Orust, om Trelleborg och Höö? Vilka styrmedel skall regeringspartierna tillgripa för att hålla befolkningen nere på denna nivå? Sedan vi antog den nuvarande planeringsramen har de tre storstadslänen haft en nettoutflyttning på 10 000 människor. Likväl har folkmängden i dessa tre län ökat på grund av födelseöverskott och invandring. Har ni i regeringspartierna något recept på hur detta skall kunna stoppas? Skall ni förbjuda att det föds barn eller skall ni flytta ut folk? Jag är faktiskt intresserad rent personligt av att få ett svar på den frågan. Jag har två barnbarn i Stockholmsområdet – inte i själva Stockholm – och jag vill fråga om ni tänker flytta dem någon annanstans för att kunna bibehålla det tal ni angivit? Och varför har centern gått ifrån den uppfattning som fru Söder gav uttryck för den 16 december 1972, nämligen att Stockholm skulle få behålla sitt födelseöverskott?

Utskottet säger i sitt betänkande att centrala uppgifter beträffande den regionala planeringen bör föras över på landstingen och att redovisning och förslag skall föreläggas riksdagen. Vad hjälper det när man går ifrån de regionala organens planeringsnivåer? Är det detta som ligger i det uttryck som saknas i detta betänkande men som alltid tidigare har förekommit, nämligen ett ”så långt som möjligt decentraliserat samhälle”? Innebär det att de regionala organen gärna får uttrycka en vilja och sätta upp ett tal men att vi sedan här i riksdagen skall besluta vilket talet skall vara?

I riksdagsdebatten den 24 april 1975 ställde fru af Ugglas en fråga till centerpartiet med anledning av dess reservation under rubriken ”Åtgärdsprogram för Stockholms län”. Fru af Ugglas sade först att hon inte blev klok på reservationen – och jag blir inte klok på det här, så på den punkten

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

är vi överens. Sedan ställde hon frågan: "Är det på grund av sin positiva eller sin negativa inställning till Stockholm som centern har reserverat sig på denna punkt?"

Nu vill jag ställa samma fråga till fru af Ugglas – hon är inte inne i kammaren, men jag gör det i alla fall: Är den här skrivningen i utskotts- betänkandet ett utslag för de borgerliga partiernas negativa syn på berörda län – jag tänker inte bara på Stockholm utan även på Göteborg och Malmö – eller ligger det något positivt i att ni ändrat uppfattning från 1975 och fram till nu?

Sedan några ord om ortsgupperingen, som redan varit uppe i diskussionen. Planen för den regionala strukturen lades fast år 1972. Ortsplanen är en del av denna plan. Bakom planen stod en mycket bred riksdagsmajoritet. Endast två partier, som man i regionalpolitiskt hänseende kan beteckna som ytterlighetspartier – centern och vpk –, gick emot planen. Om det skall vara någon mening med ett sådant instrument som Ortsplanen, måste planens inriktning vara långsiktig. Man bör inte ändra och plöttra i den med korta tids mellanrum.

Mot denna bakgrund måste man ställa sig undrande inför de borgerligas inställning. Å ena sidan behåller man Ortsplanen och går t. o. m. med på att bygga ut den med kommunaldelscentra, någonting som socialdemokraterna föreslog redan i våras. Å andra sidan vill man göra en omedelbar och fullständig utvärdering av planen. Man tänker sig att statsmakterna redan våren 1978 skall pröva frågan på nytt. Hur går det här ihop? Hur tror man att en Ortsplan skall kunna fylla sin funktion, om man undergräver den genom ett uttalande om utvärdering m. m.? Är det f. ö. med majoritetens inställning rimligt att nu införa en ny ortstyp, nämligen kommunaldelscentra? Svaret på denna fråga är självfallet nej. Att det är det riktiga svaret framgår f. ö. av det anförande som Jan-Ivan Nilsson höll här i kammaren i dag.

I frågan om Ortsplanen framgår regeringspartiernas splittring klart. Den är bara ett av tecknen på de grundläggande åsiktsskillnaderna inom regeringen i de regionalpolitiska frågorna. Centern har alltid varit en ensamvarg i regionalpolitiken. Ingen inbillar sig – inte heller jag – att här har skett någon sinnessförändring. Frågan är bara: Skall centern sluka de oskyldiga lammen m och fp, som man nu skall samarbeta med? I varje fall blir det nog svårt att få ett harmoniskt samarbete mellan dessa tre partier.

Det tragiska är att denna splittring kommer att gå ut över vårt lands befolkning. Regionalpolitiken och därmed sysselsättningspolitiken kommer att stagnera till följd av regeringspartiernas handlingsförlamning.

Herr Åsling framhåller att det finns andra tänkbara sätt att ordna ortsguppering, arbetsliv, näringsstruktur, åldersfördelning m. m. och att länsstyrelserna skall sköta detta. Ja, gör gärna någonting men tala då om huruvida vi skall ha en ortsklassificering.

Ortsklassificeringen framhålls ofta som en orsak till att glesbygden avfolkas. Men det finns också en annan orsak som inte har kommit fram. Jag har tittat på alla län men plockat ut tre, som jag vill säga någonting om.

I Kronobergs län har mellan 1970 och 1975 två nya tätorter tillkommit, medan sju andra orter har haft en sådan tillväxt att de har prövats men inte nått upp till 200 invånare. I dag torde ett par tre av dessa orter redan fylla kravet på att vara tätorter. I Jämtlands län har fyra orter tillkommit, medan tre har försvunnit. Även där har man prövat sex andra orter. I Västerbottens län har fem nya orter tillkommit, medan tre har minskat så att de inte längre räknas som tätorter. Sex andra orter har prövats, vilket visar att man har en tillväxt.

Av detta framgår att den rena landsbygden minskar. Men det beror i mycket stor utsträckning på att människorna söker sig till de små samhällsbyggnader som redan finns. Dit flyttar de för att få bättre service och kanske mer mänsklig kontakt, komma närmare affärer o. d. Den utvecklingen är förmodligen riktig.

Till slut vill jag ställa en direkt fråga till herr Åsling, som så mycket pratar om decentralisering i regionalpolitiken. I direktiven till utredningen om kommunal ekonomi står ett par rader, som jag vill citera i detta sammanhang: "Kommittén bör även pröva kostnadsfördelningen mellan stat och kommun." Det skall den givetvis göra, men sedan kommer en viktig mening: "Till grund för denna prövning bör ligga principen att den som har kostnadsansvaret också skall ha beslutskompetensen." Jag frågar: Skall denna regel gälla också regional- och sysselsättningspolitiken?

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund använde en stor del av sin tid till att påvisa hur nuvarande regeringspartier är oeniga i det föreliggande betänkandet, fastän vi har enats på alla punkter. Det är ett ganska konstigt resonemang. Det får naturligtvis stå för honom själv, med den trovärdighet det kan ha.

Vidare kritiserade herr Fagerlund att ingen talare ännu nämnt sådana orter som Norrtälje och Östhammar. Jag ber att få hänvisa till det anförande som herr Granstedt kommer att hålla. Jag tror att han kommer att tala om just dessa orter.

När det gäller andra frågor som herr Fagerlund tog upp vill jag än en gång påpeka att de förslag som vi framlägger i betänkandet innebär en mer differentierad regionalpolitik, som tar hänsyn till skilda förhållanden inom en och samma region.

Ett av de stora problemen inom regionalpolitiken nu är ju den obalans som finns i många län, inte minst inom stödområdet.

Låt oss säga att en ort inom stödområdet är den mest expansiva i hela Sverige. Skall den orten i fortsättningen ha regionalpolitiskt stöd? Det är den hypotetiska fråga som vi har ställt. Det finns exempel på att orter inom stödområdet under kortare tider har varit de mest expansiva i hela landet. Skall dessa orter under den perioden ha regionalpolitiskt stöd?

Nu gäller det ju åtgärder för att uppnå balans inom regionerna, och här kommer frågan om Östhammar kontra andra orter i Mellansverige in, liksom frågan om inomregional balans i hela landet.

Jag vill klargöra detta med anledning av den fråga som herr Fagerlund har ställt och som han inte ansett sig ha fått svar på, även om svaret borde ha framgått av de skrivningar vi har gjort i utskottsbetänkandet.

Fru AF UGGLAS (m) kort genmäle:

Herr talman! Vilken syn har ni? undrade herr Fagerlund med anknytning till befolkningsramarna. Jag trodde faktiskt att synen var gemensam för våra partier, herr Fagerlund, nämligen att den gynnsamma regionalpolitiska utvecklingen skall fortsätta och att vi skall trygga arbete, boende och service i alla delar av vårt land.

När det gäller situationen i Stockholms län som tydligen ligger herr Fagerlund varmt om hjärtat – och mig med som infödd och boende stockholmare – kan jag tala om att jag har haft en god och nära kontakt med mina kolleger i Stockholms läns landsting, ett organ som jag hoppas skall få ännu mera att säga till om i framtiden, och diskuterat de planeringstal som vi nu riktar in oss på. Vi har talat om den undre delen av de ramar som utskottet föreslår, dvs. 1 530 000–1 560 000, och mina kolleger i landstinget försäkrar mig att det här ger dem en god möjlighet att klara sin planeringsberedskap inför 1985.

Tyvärr visar väl den aktuella planeringen i Stockholms läns landsting att det är risk för att man får arbeta med ännu lägre befolkningstal än jag har nämnt att utskottet föreslår till riksdagens godkännande. Den aktuella planeringen gäller 1982, och man kan alltså mycket väl överblicka utvecklingen fram till 1985.

Herr industriministern ÅSLING:

Herr talman! Herr Fagerlund ställde en direkt fråga till mig, om jag delar den uppfattning som kommit till uttryck i direktiven till den kommunal-ekonomiska utredningen. Det gör jag obetingat, men samspelet mellan skilda samhällsorgan är ju av grundläggande betydelse för möjligheten att utveckla en aktiv regionalpolitik. Mot den bakgrunden är ansvarsfördelningen inte ovillkorlig, utan den måste grundas på de reella förutsättningarna till delegation av uppgifter och samspel mellan myndigheter på olika nivåer.

Låt mig sedan göra en allmän kommentar till vad herr Fagerlund sade beträffande utvecklingen i storstäderna. Herr Fagerlund måste när det gäller Stockholms län ha grundat sitt omdöme på länsstyrelsens prognoser. Det låga födelsetal som nu gäller för Stockholms län gör att det behövs ingen utflyttning för att man vid planeringen skall kunna inrikta sig mot den nedre delen av ramen. När det gäller planeringstalen i övrigt i landet är det förfarande som utskottsmajoriteten har valt ett uttryck för en klar regionalpolitisk vilja. Man har alltså valt att konkretisera sina regionalpolitiska mål genom att inrikta sig på mera precisa planeringstal.

Den naturliga kommentaren till herr Fagerlunds inlägg är att herr Fagerlund uppenbarligen inte tror på de planeringsramar som här finns. Man måste väl ändå mena något allvar även på socialdemokratisk sida med de övre delarna av ramarna. Här gäller det då att finna ett mera konkret uttryck

för den politiska viljan till insatser.

Jag tror inte, herr Fagerlund, att ortsplanesystemet i och för sig är den primära orsaken till glesbygdens avfolkning. Jag är övertygad om att ortsplanesystemet nu har kommit in i ett stadium där vi bör utvärdera det. Det finns anledning att allvarligt överväga hur man skall fänslipa den regionalpolitiska medelsarsenalen. Enligt min uppfattning är ortsplanen ett alltför grovmaskigt instrument för att kunna ge avsedd effekt med de regionalpolitiska ambitioner som vi har för framtiden.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fortsätta att fråga vilka orter det gäller. Jag får bara till svar något allmänt om att det kan vara de mest expansiva inom hela landet. Man kunde ju lika gärna säga rent ut vilka de är. Men jag skall inte fortsätta den debatten, jag kan ju hoppas att herr Svensson i Skara kommer och talar om det sedan.

Fru af Ugglas säger att Stockholms län ligger henne varmt om hjärtat. Varför pratar man bara om Stockholm? Det gäller inte bara Stockholm, utan det gäller vad vi har klassificerat som storstadsområde, nämligen AB län, M län och O län. Det gäller alltså hela län.

När jag nämner några orter i dessa områden är det inte för att ta upp just deras speciella synpunkter, utan det gäller hela diskussionen omkring att ordna en bättre strukturell fördelning av arbetsplatser, service och bostäder. Då måste vi också se till att hela länen kommer med i bilden.

Fru af Ugglas säger vidare att hon har en planeringsnivå mellan 1 530 000 och 1 565 000. Jag behöver väl inte läsa upp en gång till vad fru af Ugglas har skrivit under, att primärt skall man planera efter den lägre ramen. Varför tar hon då med den högre i det här sammanhanget?

Jag är tacksam för herr Åslings svar att beslutsfunktionen bör ligga där det ekonomiska ansvaret ligger. Hela denna proposition bygger på ett samspel mellan kommuner, län och stat. Det är ett samspel mellan fackliga organisationer och näringsliv som måste förfinas och utvecklas. Där är vi fullständigt överens. Jag tror att folkrörelserna har en mycket stor betydelse när det gäller att forma vår regionalpolitik.

Herr Åsling hänvisar till att vi nu har låga födelsesiffror. Det gäller hela landet. Skall jag tolka herr Åsling så att vi bör ha kvar dessa låga födelsesiffror för att klara den lägre gränsen när det gäller storstadslänen?

Herr SVENSSON i Skara (m):

Herr talman! De regionalpolitiska mål som utformades av 1972 års riksdag har därefter konkretiserats i ytterligare ett antal beslut. Det övergripande syftet med alla regionalpolitiska åtgärder är, som herr Nilsson i Tvärälund redan påpekat i debatten, att förbättra de enskilda människornas materiella, sociala och kulturella villkor. Jag kan konstatera att det råder total enighet om detta. Det har ju debatten redan visat.

För att nå dessa mål krävs en planering som upplevs som effektiv och adekvat av de människor den berör. En av regionalpolitikens stora svå-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

righeter är enligt min mening att förankra den hos den breda folkopinionen. Vad jag avser är att många människor upplever planeringssystemen för sysselsättnings- och regionalpolitiken som alltför akademiska och svårgräpbara.

Den enda framkomliga metoden för att motverka detta är att föra de regionalpolitiska besluten närmare de människor besluten handlar om. Planeringen får alltså inte göras så detaljerad, så definitiv, att enskilda människors, enskilda företags, enskilda kommuners och landstings olika möjligheter och ambitioner läses.

Regering och riksdag skall med regionalpolitiken ange ramarna för verksamheten. Men, herr talman, detaljplaneringen och verkställigheten bör skötas av kommunala och landstingskommunala organ, enskilda företag och individer.

På länsplanet sker i dag den regionala planeringen i statlig regi. Staten förfogar även över de resurser som krävs för att förverkliga planerna, som t. ex. huvuddelen av de allmänna kommunikationerna, anslagsfördelningen för vägbyggandet, näringslivsstödet och bostadsbyggandets låneramar. Länsstyrelsernas länsprogram blir normerade för länens utveckling av en stor del av samhällsservice, näringsinvesteringar etc. Därmed påverkas på central nivå befolkningsutvecklingen, bostadsbyggandets omfattning, sysselsättningen och samhällsmiljön i övrigt.

Det är dessa förhållanden som aktualiserat principfrågan: Vilken instans skall ha det avgörande inflytandet över de regionala planeringsfrågorna? Ja, enligt ambitionerna att fånga upp, behandla och besluta om problemen så nära som möjligt till de människor frågorna berör, bör landstinget vara den rätta instansen. Av de direktvalda landstingsledamöterna kan dessutom ett politiskt ansvar för deras åtgärder utkrävas, vilket är en bärande princip i en demokrati.

En sådan ordning herr talman, bör enligt min mening åstadkommas genom ett decentraliserat planeringssystem, där landstingen ges rätt att formulera målen för regionernas utveckling och precisera länsmedborgarnas krav på statsmakterna.

Det är bl. a. mot denna bakgrund som regeringsförklaringen från den 8 oktober i år är en viktig utgångspunkt för utskottsmajoritetens ställningstagande. Jag citerar:

”En länsdemokratireform påbörjas. Centrala uppgifter, särskilt vad gäller regional planering, överförs från de statliga länsstyrelserna till de folkvalda landstingen.”

Utskottet erinrar i sitt betänkande även om vad som sägs i regeringsförklaringen om förstärkning av den kommunala självstyrelsen. När länsplaneringsarbetet genomförs och följs upp bör enligt utskottets mening större möjligheter ges medborgarna att genom insyn och offentlig debatt påverka utvecklingen inom den egna regionen. Då dagens regionalpolitik kommer att påverka utformningen av vårt samhälle för lång tid framåt och vi inte med säkerhet kan förutsäga kommande generationers värderingar, såsom fru af Ugglas tidigare uttryckte saken, måste regionalpolitiken

ge ökat utrymme för flexibilitet och valfrihet.

Det är bl. a. mot denna bakgrund som man bör studera utskottets synpunkter på planeringssystemen, t. ex. planeringsnivåerna för länen och planen för utveckling av den regionala strukturen, dvs. tätortsmönstret. Det är viktigt att dessa planeringsnivåer inte läggs fast för långa tider så att flexibiliteten begränsas.

Befolkningsramarna kan inte vara bindande. En anpassning till den faktiska utvecklingen måste rimligtvis ske. Utskottets skrivning på dessa punkter är, som jag ser det, en markering till förmån för en sådan anpassning. Befolkningsramarna i sig – det vill jag säga som svar till herr Nilsson i Östersund – för ju inte utvecklingen närmare de regionalpolitiska målen. Avgörande är de konkreta åtgärder som vidtas. Befolkningsramarna har sitt värde som planeringsinstrument.

Samma bedömning får enligt min mening också gälla planen för Ortsstrukturen. Att riksdagen sedan några år har fattat beslut om att vissa orter skall vara primära centra, regionala centra, kommuncentra etc. får inte innebära att den här indelningen en gång för alla ligger fast.

Servicenivån på olika orter måste självfallet vara olika. Varje ort i ett län kan inte förses med alla de funktioner som en viss klassificering anses innebära. Olika intressen finns givetvis för vad och för vilka former av service som skall lokaliseras till olika orter inom ett län. Utskottet framhåller i detta sammanhang hur viktigt det är att beakta den uppgift som en ort har för sitt omland. Man måste ta hänsyn till hur många människor som betjänas av den service som centralorten i fråga tillhandahåller, eller uttryckt med andra ord: Man måste beakta befolkningsunderlaget inom den klassade ortens influensområde.

Det får inte heller vara så att statliga och regionala insatser begränsas till orter som t. ex. är klassade som primära centra. Det är viktigt att motverka risken för att orter som fått en indelningsgrad som inte helt motsvarar de lokala förutsättningarna blir åsidosatta. Den formella indelningen får, som herr Wirtén också påpekade i sitt inledningsanförande, inte överbetonas eller – som utskottet uttrycker det – vara ensam avgörande för beslut om insatser. Det måste också ges utrymme för förändringar av planen när så är påkallat, t. ex. när en kommun kan påvisa att förutsättningarna har ändrats.

Som instrument för regionalpolitiken har dock planen för Ortsstrukturen varit till nytta. Det vill jag gärna betona. Den inomregionala balansen och balansen mellan länen har i några avseenden blivit bättre. Den omfattande statistik, med bl. a. lägesbestämda uppgifter om arbetsmarknads-, bostads- och serviceförhållanden, som tagits fram ur länsplaneringsmaterialet har blivit en tillgång för såväl offentlig som enskild planering. Det är därför naturligt att systemet skall utvärderas enligt utskottets förslag för att ytterligare kunna förbättras. Utvärderingen skall ske under medverkan av regionala och lokala instanser med tanke på den förändrade beslutsordning som utskottet har förordat.

Målsättningen för länsplaneringen skall också vara att skapa tillgång för

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

alla människor till arbete, service och god miljö. Detta mål kan nås genom bl. a. ett samarbete mellan tätorter av olika karaktär som inbördes kompletterar varandra. Ett uttryck för denna form av samverkan kan t. ex. modellen med flerkärniga primära och regionala centra vara. En sådan lösning bör i första hand eftersträvas i län med en utpräglat decentraliserad tätortsstruktur. Det finns län där de offentliga myndigheterna med framgång decentraliserat sin verksamhet till flera orter och där man naturligtvis vill bibehålla en sådan struktur.

En alltför statisk och akademisk syn på ortsmönstret har enligt min mening medfört att planen inte har blivit allmänt accepterad. På sina håll upplever man att den inte stämmer överens med den faktiska strukturen. Särskilt gäller detta förhållande landsbygdslän med ett stort antal mindre tätorter. Det är därför inte förvånande att åtskilliga krav på förändringar i planen har rests. Många uppvaktningar har även gjorts i detta ärende. Nu föreligger inte mindre än tio motioner i frågan. Eftersom utskottet har förordat en länsdemokratisk beslutsordning i dessa frågor, har utskottet inte ansett det meningsfullt att nu föregripa den omprövning som framdeles kan ske på länsplanet.

Genom att utskottet nu föreslår att landstingen skall få ett avgörande inflytande över den regionala samhällsplaneringen, kommer möjligheterna att göra avvägningar mellan ett läns olika delar under beaktande av lokala förutsättningar och förhållanden att öka.

Den föreslagna länsdemokratireformen innebär också att man skapar klarare arbetsförhållanden. Genom att planeringsansvaret läggs på landstingen elimineras risken för dubbelplanering mellan å ena sidan kommuner och landsting och å den andra sidan länsstyrelserna. Då bör det också vara möjligt att återge länsstyrelsen dess ursprungliga roll, dvs. som statsmaktens kontrollorgan.

Herr Fagerlund riktade tidigare en fråga till mig, och jag konstaterar att frågan är besvarad med de inlägg som sedan följde. Frågan gällde vilka orter som hade fått för mycket stöd, och jag vill göra det påpekandet att den ordalydelsen inte finns i utskottets betänkande.

Herr talman! Det länsdemokratiska reformarbetet måste fullföljas. De för länen och dess kommuner viktiga besluten bör fattas av det folkvalda organet – landstinget! Då först kan de mycket berättigade kraven på ökad insyn, information, ökat medinflytande samt på möjlighet till politiskt ansvarsutkrävande bättre tillgodoses. Det är inget tvivel om att samhället planeras bäst om ansvaret faller på dem som har ett direkt naturligt intresse av hur detta ansvar förvaltas.

En avgörande förutsättning för att målen för regionalpolitiken skall kunna uppfyllas är en framgångsrik ekonomisk politik samt aktiva åtgärder för att säkra en hög sysselsättningsnivå. Jag skall, herr talman, inte gå in på dessa frågor, utan jag kan helt instämma i det anförande som fru af Ugglas tidigare hållit.

Regionalpolitiken kan och behöver förnyas! Den förstärkning av regionalpolitiken som aviseras i regeringsförklaringen – och som herr Wirtén

citerade i sitt anförande – kommer att ge besluten på den regionala nivån allt större betydelse. En konsekvens av detta blir att frågor som måste lösas på regional nivå också skall beslutas av folkvalda representanter. En fullt utbyggt länsdemokrati är därför en viktig förutsättning för en framgångsrik regionalpolitik.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

I detta anförande instämde herr Fridolfsson (m).

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag sade inte att jag citerade direkt ur utskottsbetänkandet när jag ställde min fråga utan jag försökte tolka vad utskottet skrivit: "Det är heller inte utan vidare klart att under senare år alla orter inom det allmänna stödområdet har varit i behov av stöd."

Jag kan inte få det till någonting annat än att några orter måste ha fått stöd som inte har varit i behov av det. Och nu, herr Svensson i Skara, när ni tagit upp den här frågan, så försök inte komma undan med att säga att jag inte citerade direkt "ur boka" utan tala om vilka orter det är som inte varit i behov av stöd och som fått det.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara några ord om befolkningsramarna till herr Svensson i Skara, som jag tycker höll ett mycket sympatiskt anförande.

Jag upprepar att den borgerliga utskottsmajoritetens skrivning skulle betyda att storstadslänen skulle öka med 40 000 människor fram till 1985, skogslänen med 85 000 människor och övriga län med 88 000. Detta skulle innebära den största befolkningskarusell som vi upplevt i det här landet. Jag kan garantera att den statliga utflyttningen skulle komma i skymundan om man lyckades starta denna karusell med 85 000 människor som flyttar norrut.

Då vill jag ställa en fråga – närmast till centerpartiet, men, all right då, även till moderaterna och den nya regeringen: Hur stämmer detta med den ideologi som ofta odlas om att människorna skall få tillfälle att bo kvar på de platser där de är födda och inte irriteras av en massa flyttningar? Här är det ju verkligen fråga om den stora flyttningsrörelsen, om man skulle kunna genomföra den befolkningsmålsättning som har skisserats i utskotts-betänkandet av den borgerliga majoriteten.

Det var bara det jag ville säga.

Herr SVENSSON i Skara (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill återigen påpeka för herr Nilsson i Östersund att det inte är befolkningsramarna som sådana som för utvecklingen närmare de regionalpolitiska målen. Det är de konkreta åtgärderna som är avgörande. Man kan inte förutsäga en bestämd befolkningsökning genom en viss åtgärd, än mindre öka befolkningen till ett angivet befolkningstal. Möjligen kan

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

man koppla en viss åtgärd till ett visst antal nya sysselsättningstillfällen.

När det gäller den faktiska ökningen av befolkningen inom ett bestämt område är det en lång rad andra faktorer som påverkar utvecklingen och inte enbart de regionalpolitiska åtgärderna. Därför måste man se befolkningsramarna som en arbetsinriktning för planeringen av konkreta åtgärder.

Detsamma gäller, herr Fagerlund, systemet med utvecklingen av den regionala ortsstrukturen.

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Det resonemang som herr Svensson i Skara för kan jag acceptera i stora drag. Jag tycker att det ligger mycket vett och förnuft i det.

Men då är det desto mer oförklarligt att moderaterna kunnat binda sig för en skrivning när det gäller befolkningsramarna där man övergått från att skapa intervaller till att skapa fasta befolkningstal. Det är det jag inte kan begripa.

Herr SVENSSON i Skara (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har godtagit de föreslagna ramarna för storstadsområdena, men vi har sagt att det sker under förutsättning att man vid planeringen i första hand inriktar sig på de undre delarna av ramarna. Vi talar alltså fortfarande om ramar. När det gäller Stockholm innebär detta ett instämmande i det som kommit till uttryck i Stockholms läns landstings planering.

Jag vill samtidigt understryka att befolkningsramarna är riktmärken för handlandet. Om inte annat kan de ha den funktionen att de förhindrar att man var för sig ute i länen planerar för en orealistisk befolkningsutveckling.

Fru BERGLUND (s):

Herr talman! Regional- och sysselsättningspolitiken har under en följd av år rönt ett stort intresse hos ett stort antal människor i vårt land. Genom samhällets insatser på det regionalpolitiska området har många människor fått en varaktig sysselsättning, hos andra har dessa väckt förhoppningar om att komma ut i arbetslivet, skapa sig en god försörjning och att komma med i en social gemenskap.

För den enskilde individen är det av största betydelse att ha ett arbete. Arbetslöshet är ett mänskligt gissel, vars konsekvenser vi endast kan ana. Att tolerera arbetslöshet är förkastligt från både mänsklig och samhällsekonomisk synpunkt. Det är mer angeläget att det ekonomiska utrymme som finns används till investeringar i våra basindustrier, som kan trygga sysselsättningen för många människor, i stället för att utnyttjas till större skattesänkningar för sådana som har arbete och god lön.

Herr talman! Jag har inte tänkt börja en skattediskussion, men jag kan inte underlåta att nämna detta eftersom samhällsökonomin är av avgörande betydelse för våra möjligheter att driva en aktiv regional- och sysselsättningspolitik.

Om sysselsättningen är hotad sätter människorna sin tillit till samhället. I Norrbotten exempelvis har den privata industrin i stort sett svikit människornas förväntningar på arbete och utkomst – av de industrianställda arbetar tre av fyra i statliga företag.

Den förda sysselsättnings- och regionalpolitiken har varit positiv för länet. 1973 hejdades utflyttningen. Vid 1975 års folk- och bostadsräkning kunde man konstatera att vårt län aldrig tidigare haft så många människor sysselsatta som då. Optimismen växte. Visserligen fanns en obalans mellan inland och kust, arbetslösheten var större än i andra regioner, speciellt kvinnor och ungdom hade svårigheter att komma ut på arbetsmarknaden, men det fanns en positiv syn på framtiden och man hyste förhoppningar om att öka sysselsättningen.

De senaste månadernas händelser har radikalt förändrat bilden. Våra basindustrier – gruv-, stål- och träindustri – har drabbats av avsättningsproblem, ASSI och LKAB har anställningsstopp, NJA kommer att minska sin arbetsstyrka med ca 1 000 personer, Luleå kommun kommer att skära ned sitt bostadsbyggande. Allt detta betyder att många tusen människors sysselsättning är hotad. Arbetsmarknaden var ömtålig redan tidigare. Det krävs handfasta åtgärder från statsmakternas sida för att klara situationen. "Vänta-och-se-politik" får inte rasera vad man byggt upp under många år.

Det var många norrbottningar som fick en rejäl kalldusch, när en representant för den borgerliga regeringen i TV inte hade något annat förslag till byggnadsarbetare som blivit uppsagda än att de skulle åka söderut. Detta råd oroade många – det var ett första bevis på att allt tal mot "flytlasspolitik" från centerns sida var ord utan innehåll.

Den borgerliga regeringen har visat en oroande passivitet i den situation som uppstått. Den socialdemokratiska riksdagsgruppen har deklarerat sina synpunkter och lämnat konkreta förslag.

Det är nödvändigt att planerna på att bygga ut råstålskapaciteten vid Norrbottens Järnverk i Luleå fullföljs. Som NJA:s styrelse enhälligt har uttalat måste det i längden vara riktigt att en större del av järnmalmen förädlas inom Norrbotten. Det är därför arbetarrörelsens uppfattning att den utbyggnad av NJA:s valsverkskapacitet som NJA-styrelsen aviserat snarast skall komma till stånd. Det är vidare arbetarrörelsens bestämda uppfattning att byggandet av Stålverk 80 skall påbörjas senast vid den tidpunkt då valsverket står färdigt. Det är viktigt att utbyggnaderna i Luleå på alla sätt anpassas till åtgärderna i den övriga svenska stålindustrin. Åtgärderna är en förutsättning för en positiv utveckling för såväl näringslivet i Norrbotten som stålindustrin i övriga Sverige.

Målet för svensk stålindustris produktion måste vara en *ökad förädling* och ett minskat beroende av importerat stål. För detta krävs att vi planmässigt tar till vara alla våra resurser som ligger i människors kunskaper, i anläggningar, råvaror och kapital.

Vidare framhöll mitt parti att det är angeläget att utredningsarbetet inom NJA och planeringsarbetet påskyndas. Den viktiga lönsamhetsbedömningen

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

för NJA måste också vägas mot de samhällsekonomiska konsekvenserna och det ur regionalpolitisk synpunkt betydelsefulla engagemang som den statliga industrin svarar för i Norrbotten.

Investeringsuppskoven vid NJA och LKAB gör det angeläget att statsmakterna stimuleras till investeringar, som företag och institutioner skjutit på framtiden eller f. n. saknar medel till. I det sammanhanget vill jag nämna förslag om lån till LKAB för investeringar i kulsinterverk i Kiruna och krav på igångsättningar av nybyggnader vid tekniska högskolan i Luleå.

Jag vill här uttrycka min tillfredsställelse med att industriministern reagerat snabbt och positivt på förslaget om lån till kulsinterverket i Kiruna.

I utskottsbetänkandet behandlas också en motion av herr Petersson i Gäddvik angående gruvdrift i Kaunisvaara. Utskottet förutsätter att arbetet med den samhällsekonomiska bedömningen bedrivs skyndsamt, så att avgörandet i frågan kan komma snart.

I går presenterade industriverket utredningen vid en presskonferens i Luleå. Enligt uppgifter i massmedia skulle den samhällsekonomiska bedömningen vara negativ. Gruvdriften skjuts på framtiden och andra alternativ skall sättas in för att trygga sysselsättningen i Pajala kommun.

Jag vill inte närmare kommentera utredningen, som jag inte tagit del av. Däremot vill jag peka på en snabb och radikal sinnesförändring som har skett hos herr Stridsman; han kan närmast jämföras med det rytande lejonet som hastigt förvandlades till ett fromt lamm. Den 1 juni i år, då Kaunisvaara diskuterades i denna kammare, var han mycket angelägen om ett snabbt beslut om gruvdrift. Under valrörelsen fick man det intrycket att om centern kom i regeringsställning så var det bara att sätta spaden i marken och börja. Några månader senare yrkar herr Stridsman avslag i utskottet när det gäller snabba beslut. Situationen i Pajala är inte bättre i dag än i juni eller under valrörelsen. Jag har fortfarande den åsikten att det krävs snabba åtgärder i Pajala kommun, som med all säkerhet är den kommun i vårt land som har de största problemen att brottas med.

Studerar man riksdagens protokoll finner man ofta reservationer och debattinlägg från borgerliga ledamöter som i stort sett innebär, att "visst behövs det insatser, men inte detta utan något annat", utan att de preciserar vad det andra är. Det verkar som om detta andra skulle drabba också Kaunisvaara.

Ni har den politiska makten. Alla era löften har väckt många människors förväntningar och krav. Nu är det tid att ta fram alternativen. Jag ställer frågan: Vad är ert alternativ till gruvdriften i Kaunisvaara, det alternativ som industriministern talade om vid frågestunden den 25 november i år?

Herr Stridsman har talat om den politiska viljan i dag. Nu har ni möjlighet att i praktisk handling visa vad ni vill och kan.

Jag vill också i detta sammanhang ta upp den fråga som herr Nilsson i Östersund ställde tidigare men som vi inte har fått ett tillfredsställande svar på. Herr Fransson, som kommer efter mig, kanske vill tala om, vilka orter som har fått regionalpolitiskt stöd utan att vara i behov av det. Det är en väldigt viktig fråga för mig, eftersom den angår hela den region som

jag representerar här.

Jag övergår nu till att säga några ord om serviceförsörjningen i glesbygd. Inledningsvis yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen 9.

Allteftersom lokaliserings- och regionalpolitiken har fått en central ställning i strävandena att skapa likvärdiga förhållanden för människor i olika delar av landet, har det också uppstått ett problem hur man skall tillförsäkra dem som bor i glesbygden en samhällelig service som motsvarar tidens krav.

För tio år sedan, hösten 1966, tillsattes en särskild arbetsgrupp för glesbygdfrågor. Arbetsgruppen tog bl. a. initiativ till inrättandet av de två glesbygdskonsulenttjänsterna i socialstyrelsen. 1969 tillsattes en glesbygdsutredning som övertog arbetsgruppens uppgifter. Glesbygdsutredningen avlöstes av en interdepartemental arbetsgrupp och en parlamentariskt sammansatt referensgrupp. Dessutom har den regionala trafikplaneringen sysslat med glesbygdens trafikförsörjning, och distributionsutredningen har diskuterat bl. a. varuförsörjningen. Jag tar med denna korta historik för att visa att det är många som under årens lopp varit engagerade i att finna praktiska lösningar, komma med förslag och initiera försöksverksamhet på olika områden för att förbättra servicen i glesbygder. Kravet på statlig servicegaranti får bedömas mot den här bakgrunden. Jag vill betona att av grundläggande betydelse för levnadsförhållandena i glesbygden och möjligheterna där är de statliga åtgärderna för att främja sysselsättningen, vare sig det sker genom regionalpolitiska eller arbetsmarknadspolitiska insatser.

I propositionen framhålles att begreppet en tillfredsställande service inte är givet en gång för alla. Förändringar i tekniskt, ekonomiskt och kulturellt avseende, liksom förändringar i befolkningens ålderssammansättning, gör att servicebehoven förändras, nya behov kommer till och andra får mindre betydelse. Det är viktigt att serviceförsörjningen utgår ifrån människornas behov av service. Socialdemokraterna i utskottet ansluter sig till detta.

Det kommunala skatteutjämningsbidraget har varit av avgörande betydelse för många av våra inlandskommuner när det gäller deras möjligheter att upprätthålla den kommunala servicen. Det är ofta så, att en kommun med låg skattesats har höga kostnader till följd av stora avstånd och ogynn- sam åldersfördelning.

Det finns en rik provkarta på olika praktiska åtgärder, vilka vidtagits under årens lopp i syfte att dels göra servicen mer lättillgänglig, dels stödja befintligt serviceutbud för att minska en spontan uttunning av utbudet. I redovisade rapporter kan man se att insatserna har gett resultat och att utbudet förbättrats i framför allt det inre stödområdet.

Det råder inga delade meningar om behovet och nödvändigheten av samhällsinsatser, så att även människor i glesbygd får en tillfredsställande service. Utskottsmajoriteten och reservanterna är också eniga om att kommunerna skall ha planeringsansvaret. Det är i kommunerna man har kännedom om serviceförhållandena och de brister som människorna upplever. Vad vi reservanter inte biträder i majoritetsskrivningen är avsnittet om servicegarantier. Hur skall man praktiskt kunna få ett statligt garantisystem

att fungera? Invånarna i en kommun har inte samma behov, inte ens invånarna i samma kommun del har det. Vilken statlig garantibyråkrati kan fungera så, att den tillfredsställer människornas servicebehov i olika delar av våra glesbygder?

Indragning av skolor exempelvis förorsakar ofta mycket oro och bekymmer. Befolkningsuttunningen märks mycket snabbt inom skolområdet, eftersom det oftast är de unga som flyttar. Undersökningar i vårt län visar att en befolkningsminskning i inlandskommunerna med 10 % betyder att elevunderlaget i skolan minskar med 30 %. I vårt län har också den förändrade familjestrukturen med färre barn betytt att många skolor tappat elevunderlaget. När man hade 10–12, ja, upp till 17 barn i familjerna fanns det underlag för en skola i varje by. Nu när familjerna har ett eller två barn är svårigheterna på många håll stora. Sex kommuner i mitt län har skolor med enbart en klass i årskurs 1–6, och i många av dem är elevantalet under tio. Vilka styrmedel skall staten ha för att garantera ett visst antal barn i en by, så att man kan få en fungerande skola?

Jag kunde ta exempel från andra områden och visa hur svårt det är att ge begreppet "statlig servicegaranti" något reellt innehåll. Det blir bara ord, så länge vi inte finner praktiska lösningar på problemen. Den nya glesbygdsgruppen, som industriministern aviserade, kommer troligen ganska snart underfund med att generella statliga garantier inte löser problemen.

Jag frågar också: Vad är det staten skall garantera? Är det större bidrag till kommunerna? Är det fler bussturer, mer kompletteringstrafik, driftbidrag till butiker, eller vad är det fråga om?

Herr talman! Avslutningsvis vill jag understryka vikten av tillfredsställande service även för dem som bor i glesbygd. Kommunerna skall ha planeringsansvaret, man skall utgå ifrån individens behov av service, insatser måste göras för att finna praktiska lösningar, och vi skall alla solidariskt bidra till omkostnaderna.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Berglund sade att hon var tillfredsställd med de åtgärder som industriministern har vidtagit när det gäller Norrbotten, och det noterar jag med tacksamhet.

Vad gäller Kaunisvaara vill jag säga att vi den 12 februari i år hade en interpellationsdebatt med dåvarande industriministern. Han ställde sig då tveksam till en gruvbrytning i Kaunisvaara. Han aktualiserade att man som alternativ till gruvbrytning skulle kunna tänka sig att få ett företag med 200 anställda förlagt till Pajala. Jag tyckte det var mycket intressant, och jag har upprepat frågan till förutvarande industriministern senare här i kammaren och, tror jag, även i valrörelsen, men jag har inte fått något svar. Jag förstår att det var ett förhastat löfte.

Sedan vill jag också säga att jag inte förstår att utskottet stannat för avslag när det gäller Kaunisvaara. Om jag läser rätt innantill har utskottet ansett att något initiativ inte är erforderligt. Samtliga i utskottet står bakom det uttalandet – ingen har gått på avslag.

Fru Berglund hade älskvärldheten att smickra och kalla mig för ett rytande lejon. Den ende som jag känner till i den här kammaren som haft samband med ett lejon är en viss partiledare, som i en djurpark fotograferats med en lejonunge i famnen. Jag vet inte om denna händelse inspirerat fru Berglund att i sitt inlägg göra jämförelsen med ett rytande lejon.

Fru BERGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen om jag sårade herr Stridsman med att säga att jag upplever hela den här sinnesförändringen så att ett rytande lejon har förvandlats till ett fromt lamm. Det säger jag mot den bakgrunden att jag under valrörelsen lyssnade på herr Stridsman i olika sammanhang, där han hela tiden gav sken av att det bara var att sätta i gång gruvbrytningen. Han har t. o. m. sagt att vi har utrett tillräckligt. Jag skulle vilja citera vad herr Stridsman sade här i kammaren den 1 juni 1976 om SVETAB:s engagemang i Pajala:

”Det är välkommet om 200 personer kan få sysselsättning i Pajala kommun genom Statsföretags eller SVETAB:s försorg. Men jag vill inte att det skall sättas som ett alternativ till gruvbrytning i Kaunisvaara. Det behövs såväl gruvbrytning som ett SVETAB-företag eller ett företag från Statsföretagsgruppen inom Pajala kommun.”

Det sade herr Stridsman den 1 juni 1976.

Vi kanske inte skall diskutera brytningen i Kaunisvaara i dag, men jag tycker ändå att det finns all anledning att notera skillnaden mellan herr Stridsmans agerande i dag och för bara några månader sedan.

Herr STRIDSMAN (c) kort genmäle:

Herr talman! Fru Berglund var rädd att hon hade sårat mig när hon kallade mig ett rytande lejon. Nej, jag borde väl snarast känna mig morsk när hon uttrycker sig på det sättet.

Till saken! Jag står fast vid vad jag sade i kammardebatten den 1 juni. Vi behöver ett företag med 200 anställda till Pajala, som Rune Johansson lovade i en interpellationsdebatt den 12 februari i år. Vi skall inte ställa det som ett alternativ till en gruvbrytning. Jag vill se utredningen.

Vad jag har sagt om gruvbrytningen är följande.

När LKAB bedömde frågan om gruvbrytning i Kaunisvaara utgick man från en företagsekonomisk kalkyl som visade på en förräntning på ungefär 8 %. Den tyckte man var för låg. Dåvarande industriministern sade att man skulle behöva en normal avkastningsränta på investerat kapital. När jag frågade vad normalräntan var för att få företagsekonomisk lönsamhet fick jag inget svar. Dåvarande industriministern hänvisade bara till normal räntevkastning. Då sade jag: I så fall får vi ta in även den samhällsekonomiska lönsamheten i bilden för att få en samlad bedömning.

Nu har vi fått den samhällsekonomiska delen kartlagd. Låt – som jag sade tidigare i dag – norrbottensdelegationen titta på det här, så får vi se vad vi kan göra åt det.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Fru BERGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig helt kort.

Herr Stridsman säger att han har samma åsikt nu som han hade den 1 juni 1976. Herr Stridsman tillhör regeringspartiet, centern. Jag hoppas att han har respons för dessa åsikter i sin grupp och i den borgerliga regeringen. Ni har nu den politiska makten, ni kan förverkliga era idéer och åsikter. Jag väntar med stort intresse på vad som skall hända i fråga om regionalpolitiska insatser i Pajala, Tornedalen och hela vårt län.

Herr FRANSSON (c):

Herr talman! Min avsikt är att beröra det avsnitt i utskottets betänkande som behandlar de ungas situation på arbetsmarknaden.

I centerns partimotion till 1975 års riksmöte aktualiserade vi de här betydelsefulla frågorna och kunde konstatera att trots högkonjunkturen under år 1974 hade ungdomarna ändå svårigheter att få arbete. Arbetslösheten var större bland ungdomen än bland andra arbetstagare. I motionen framförde vi förslag om att sysselsättningsutredningen med förtur skulle behandla de ungas situation och påpekade också det angelägna i ett ökat samarbete mellan skola och arbetsliv. Riksdagen ställde sig bakom de tankegångar som vi framförde i motionen och gav regeringen detta till känna.

Att ha ett arbete är en självklar rättighet i ett välfärdssamhälle och måste betraktas som en central utgångspunkt för det politiska reformarbetet. Utan tvivel är kraftfulla åtgärder för att bekämpa ungdomsarbetslösheten också av stort värde för att förebygga sociala problem. Erfarenheter tyder på att en arbetslöshetsperiod som kommer i 15–17-årsåldern för ungdom som av olika skäl har lämnat utbildningen kan få förödande konsekvenser i framtiden. Man kan därför säga att sysselsättning, dvs. att ha något meningsfullt att göra, är av oerhörd betydelse för ungdomens utveckling. Dessutom torde insatser från samhällets sida i detta skede innebära att samhället i framtiden inte behöver gå in med social rehabilitering i samma utsträckning som annars.

Det finns också anledning att påpeka att intensiva åtgärder fordras inte bara för att anpassa dessa ungdomar till arbetsmarknaden utan också för att anpassa lämpliga sektorer av arbetsmarknaden till dem. För att underlätta för unga människor att komma in på arbetsmarknaden fordras en långtgående samordning av insatserna från särskilt skolan och arbetsmarknadsmyndigheterna. Arbetsmarknadens parter har ett stort gemensamt ansvar för ungdomens introduktion på arbetsmarknaden. Alla ansträngningar måste göras för att uppnå målet att alla ungdomar som slutar grund- eller gymnasieskolan skall erbjudas arbete, praktik eller utbildning.

I detta sammanhang finns det anledning hoppas på att den sittande gymnasieutredningen, som bl. a. skall utreda frågan om varvad utbildning, mycket snabbt kommer med ett positivt förslag i den riktningen. För egen del tror jag att ett sådant inslag vore mycket betydelsefullt och värdefullt för ungdomen. De åtgärder som har vidtagits från samhällets sida under det gångna året har varit av mera temporär karaktär och har tillkommit efter

förslag från den sittande sysselsättningsutredningen.

I propositionen 1975/76:211 och i utskottsbetänkandet understryks vikten av att eleverna i grundskolan får en väl tilltagen studie- och yrkesorientering, sammanvävd med en praktisk arbetslivsorientering. Jag vill understryka den stora betydelse detta kommer att få i det praktiska livet. De planeringsråd som skall inrättas i varje kommun fr. o. m. budgetåret 1977/78 kommer också att få en stor uppgift att fylla, och det är viktigt att man redan nu ute i kommunerna förbereder detta arbete på ett sådant sätt att det redan från starten blir ett reellt och fruktbringande samarbete för rådets verksamhet.

Antalet praktikplatser hos statliga myndigheter har redovisats i propositionen. Av denna redovisning framgår att det f. n. finns ca 5 000 praktikplatser tillgängliga, där man kan bereda arbetslösa ungdomar beredskapsarbete. Det är viktigt att man från samhällets sida gör en utvärdering av erfarenheterna av denna verksamhet. Utskottet har understrukit vikten av att det upprättas en plan för statsförvaltningen där man anger hur många praktikplatser vi kan räkna med i framtiden. Målsättningen och ambitionen bör naturligtvis vara att man även ute i kommuner och landsting liksom på den privata sektorn upprättar liknande planer, som kan ställas till arbetsmarknadsmyndigheternas förfogande.

Jag har tidigare nämnt vikten av att nå målsättningen att samtliga ungdomar skall kunna beredas möjligheter till arbete, praktik eller utbildning. Jag vill än en gång understryka detta. Det är viktigt att man från samhällets sida följer utvecklingen med största uppmärksamhet och vidtar de åtgärder som erfordras för att kunna förverkliga denna målsättning. Det kan då bli fråga om insatser av olika slag: stimulansåtgärder, praktikarbeten av olika slag, utbildning och beredskapsarbeten.

Så, herr talman, några ord om ersättningen vid halvskyddad sysselsättning. Stimulansbidraget för nyanställning av handikappade får enligt utskottets förslag en förstärkning, som är angelägen och värdefull. Genom den konstruktion som föreslås bör förutsättningarna för anställning av handikappade öka, eftersom stimulans effekten är kraftigt förstärkt i initialskedet. Utskottet har enhälligt föreslagit en ändring i förhållande till propositionen, nämligen den att bidrag skall kunna utgå även efter det fjärde året. Jag bedömer det som värdefullt att denna ändring har kommit till stånd. Här har anpassningsgrupperna ute på arbetsplatserna en viktig uppgift, eftersom den anställdes arbetsförmåga och möjlighet till placering på arbetsplatsen måste bedömas av de lokala anpassningsgrupperna. Det bör vara deras bedömning som ligger till grund för om det skall utgå ersättning från samhället även i fortsättningen.

På ytterligare en punkt har utskottet frångått propositionen. Det gäller frågan om bidrag till placering av redan anställd i halvskyddad sysselsättning. Här anser utskottet att ersättning skall kunna utgå men att det bör vara en restriktiv tillämpning. Även på den punkten är jag övertygad om att utskottets ställningstagande är riktigt, eftersom det skapar förutsättningar att bereda arbetstagare arbete i halvskyddad sysselsättning.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Avslutningsvis vill jag understryka vikten av att det förs en sådan sysselsättnings- och regionalpolitik att det skapas förutsättningar för att bereda alla grupper i samhället möjlighet till allsidig sysselsättning, service och en god miljö, oavsett i vilken landsdel man bor.

Med detta, herr talman, yrkar jag på alla punkter bifall till vad arbetsmarknadsutskottet hemställt.

Fru LEIJON (s):

Herr talman! Sysselsättningspolitikens två övergripande mål är att dels undanröja hinder som står i vägen för dem som vill förvärvsarbeta, dels öka sysselsättningen så att arbete kan erbjudas alla som vill delta i arbetslivet. Jag tänker uppehålla mig vid det förstnämnda av dessa mål och särskilt ta upp kvinnornas situation.

Arbetsmarknadspolitikerna har omformats från att i huvudsak vara inriktad på att lösa de arbetssökande männens problem till att numera bli ett verksamt hjälpmedel även för kvinnorna. Med arbetsmarknadsutbildningens hjälp har tiotusentals kvinnor kunnat få arbete. Beredskapsarbeten, som förut var en i det närmaste exklusivt manlig angelägenhet, har under de senaste åren kunnat bli till stöd i besvärliga lägen också för arbetslösa kvinnor. Genom åtgärder som initierats av jämställdhetsdelegationen har många kvinnor kunnat få arbete – och bättre arbete – än som annars varit möjligt. Skatter och socialförsäkringar har reformerats för att bättre svara mot ett samhälle, där i de flesta familjer även kvinnorna har ett arbete utanför hemmet.

Vi kan alltså peka på en rad åtgärder och reformer, som verksamt bidragit till att öka jämställdheten mellan kvinnor och män. Men fortfarande kvarstår stora skillnader – eller rättare sagt orättvisor – som inte kommer att utjämnas av några automatiskt verkande krafter utan kräver ett planmässigt arbete inom skilda samhällssektorer.

I propositionen, som utformats efter socialdemokratiska värderingar, slås klart fast att huvuduppgiften för sysselsättningspolitikerna under de närmaste åren måste vara att medverka till att systematiskt bryta ner en lång rad hinder som stänger människor ute från arbetslivet.

Den borgerliga majoriteten tar i sin skrivning upp åtgärder för att underlätta övergången från skola till arbetsliv och för att anpassa arbetsplatserna. Men propositionen behandlar också en rad andra åtgärder för att undanröja förvärvshinder. Om detta säger den borgerliga majoriteten: "Anledning för riksdagen att göra några uttalanden på grund av förevarande delar av propositionen kan inte sägas föreligga."

Vi socialdemokrater framför i reservationen 3 en annan mening. Vi anser att utskottet i stället bort säga att det delar propositionens synsätt och utgår från att det blir vägledande i den praktiska politiken.

Ingemund Bengtsson tog i förmiddags upp en del av detta och ställde frågan: Finns det verkligen inte någon som är beredd att säga att en förbättrad barnomsorg är en synnerligen viktig insats för att kvinnorna skall kunna delta i arbetslivet på samma villkor som männen?

Till det som den borgerliga majoriteten har hoppat över och inte tyckt

att det finns någon anledning för riksdagen att nu uttala sig om hör också frågan om bebyggelseplanering. Bebyggelseplanering och jämställdhetspolitik hör nära samman. Men först på senare tid har detta ägnats något större intresse i samhällsdebatten. Diskussionen har mest handlat om hustyp och jämställdhet. Småhuset har fått klä skott för kritiken, men som påtalas i propositionen gäller kravet på en förändrad bebyggelseplanering inte bostadsformen utan bebyggelsens lokalisering i förhållande till kommunika-tioner, arbetsplatser m. m.

Den snabba utbyggnaden av en rad nya småhusområden utan egna arbetsplatser, utan kollektivtrafik och med undermålig service överensstämmer inte med utan motverkar i stället målet att varje människa skall ha rätt till ett meningsfullt arbete. Det försvarar för föräldrarna att förena yrkesarbete med ett aktivt föräldraskap.

Konkurrensen kommunerna emellan om skattebetalarna tar sig ofta uttryck i att helt nya "glesorter" utan arbetsplatser och service skapas. Det är frågor som t. ex. länsstyrelsen i Karlstad uppmärksammat. Man påvisar också att förvärvstalen för kvinnorna sjunkit i ytterområden som fått karaktär av sovstäder.

Från slättbygderna i Skåne, från Halland, från Stockholms och Göteborgs omgivningar, från Värmland kan vi hämta många avskräckande exempel på bebyggelsestrukturer som går tvärs emot en rad av de mål som alla partier enats om för samhällsutvecklingen. Det socialdemokratiska kvin-noförbundets tidning Morgonbris ägnade problemen ett särskilt temanum-mer i våras. Ett exempel man tog upp var Håbo kommun med tätorten Bålsta, 5 mil från Stockholm och Uppsala. Tre fjärdedelar av invånarna bor i småhus. De flesta har sitt förvärvsarbete utanför bostadsorten, oftast i Stockholm. Bara fyra av tio kvinnor förvärvsarbetar. Fler människor sjuk-skriver sig där än på andra håll.

Förespråkare för småhusorterna framställer dem ofta som bra för sam-manhållningen i familjerna. Men verkligheten talar ett annat språk. Skils-mässornas antal ökar i vissa kommuner där inflyttningen till perifera småhus varit stor. Kungbacka är ett sådant exempel.

I de två betänkanden som i huvudsak ligger till grund för propositionen, nämligen "Arbete åt alla" och "Politik för regional balans" ställs kravet att sysselsättningsaspekterna måste behandlas mer ingående i den planering som ytterst bestämmer bebyggelsens lokalisering. En satsning på en spridd bebyggelsestruktur skulle också, som sysselsättningsutredningen påpekar, leda till en fortsatt befolkningsavtappning från de mera glest befolkade de-larna av landet. Det kan inte accepteras att de expansiva regionerna i södra och mellersta Sverige skall hämta manlig arbetskraft från utlandet eller från glesbygdslänen och samtidigt ha en undersysselsättning bland kvinnor därför att man bygger på ett sådant sätt att kvinnorna inte kan ta sig till arbets-platserna. Utredningarna ställer frågan om vi inte kan flytta ut jobben till de många småhusorterna som nu byggts upp. Svaret blir nej. Staten som har ansvaret för regionalpolitiken kan inte rimligtvis ta på sig den gigantiska uppgiften att omlokalisera stora delar av näringslivet för att i *efterhand* kor-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

rigera den ur sysselsättningssynpunkt felaktiga Ortsstruktur som marknads-krafterna skapat.

Det man oftast nämner för att klara de negativa effekterna ur jämställdhetssynpunkt är en förbättrad kollektivtrafik. Och visst kan mycket göras här, men det är knappast realistiskt att räkna med att vi skall klara de betydande kostnader som blir följderna om alla de nya småorterna skall få en riktigt bra kollektiv trafik. I alla händelser är det omöjligt om vi i rask takt fortsätter att bygga sådana nya samhällen. Dessutom blir ju faktiskt konsekvensen att pengar förs över från dem som har litet till de mer väl-situerade, för de nya småorterna har ingen allsidig sammansättning av hus-hållen. Tvärtom, de lågavlönade bor på andra ställen.

Herr talman! Dessa för vår framtida sysselsättningspolitik allvarliga frågor behandlas i propositionen i ett av de avsnitt som den borgerliga majoriteten i utskottet inte anser att riksdagen bör uttala sig om. Men i detta avsnitt finns inte bara redovisningar för den aktuella utvecklingen, utan värderingar och ställningstaganden som enligt vår mening bör bli vägledande i den praktiska politiken.

Jag hade tänkt ställa en fråga till utskottets ordförande, men eftersom han inte är här kan jag göra det till hans partikamrat fru Winther, som har ordet efter mig: Varför motsätter ni er det här? Varför vill ni inte vara med på att de ställningstaganden och värderingar som finns i det här avsnittet skall vara vägledande för den framtida politiken? Eller är det helt enkelt på det sättet att ni har så dålig kontakt med verkligheten att ni inte har insett hur väsentliga dessa frågor i själva verket är?

Det är grundläggande frågor som dessa som måste angripas för att man skall kunna hävda kvinnornas rätt till arbete på goda villkor. Det är lätt att som den borgerliga majoriteten göra allmänna uttalanden om påskyndat arbete för jämställdhet. Betydligt svårare är att genomföra den i praktiken.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

Fru WINTHER (fp):

Herr talman! Enigheten är stor om målsättningen att det skall finnas arbete åt alla och att rätten till arbete också skall gälla kvinnorna och de arbetshandikappade.

Den klassiska nationalekonomin räknar arbetet som en av produktions-faktorerna vid sidan av jord och kapital. Enligt Nordisk familjebok är arbete en beteckning för mänsklig verksamhet i allmänhet för så vitt denna har till ändamål något annat eller åtminstone något mera än nöje av själva sysselsättningen. Alltså: har vi nöje av sysselsättningen kallas det inte arbete, åtminstone inte enligt den gamla uppslagsboken. Det roliga bör vi tydligen uppleva på fritiden.

Dessa definitioner på vad arbete är kan diskuteras. De flesta av oss får säkert andra idéassociationer när vi hör ordet arbete. Gemensamt för oss här i kammaren är emellertid att vi vill att varje människa skall få känna att hon eller han har ett meningsfullt arbete, en meningsfull uppgift, och att arbetets lön inte får vara ohälsa och en utsliten kropp.

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

I bondesamhällets tidevarv före industrialiseringens genombrott skedde det mesta av arbetet och produktionen inom hushållets ram. Vuxna och barn arbetade tillsammans. Sönerna lärde sig pappans arbete, döttrarna lärde sig mammans. I vår tekniskt utvecklade och specialiserade tid har många arbetsuppgifter försvunnit eller förändrats och nya har tillkommit. Arbeta har blivit ett mångtydigt begrepp. Det omfattar inte bara produktion utan också tjänster.

Men fortfarande är arbetet, detta att kunna få ett jobb, att ha en uppgift i samhället, att kunna försörja sig själv, så oerhört viktigt för varje människa. Den som inte kan få ett jobb förlorar inte bara lönen; den människan, gammal eller ung, man eller kvinna, förlorar också väldigt lätt sin självkänsla.

Därför är det så viktigt att nå målet arbete åt alla. Utskottet framhåller att behovet av fler arbetstillfällen är stort. Enligt en intervjuundersökning som SCB utfört i mars – april 1975 önskade 250 000 kvinnor i åldern 25–64 år få förvärvsarbete omedelbart eller efter en viss tid. Ungdomsarbetslösheten är fortfarande hög. För att klara sysselsättningsproblemen på längre sikt fordras att samhällsekonomin är i balans och att industri- och näringspolitiken får en inriktning som främjar investeringar och tar vara på utvecklingskraften i företagen.

Sysselsättningspolitikens uppgift måste vara att undanröja förvärvshinder och öka sysselsättningen så att alla som vill förvärvsarbete kan få göra det. Var och en skall ha möjlighet att göra en arbetsinsats efter sin förmåga.

Den sysselsättnings- och regionalpolitik som hittills förts har givit ett ökat tillskott av arbetstillfällen och har bromsat utflyttningen från skogslänen. Vi har fått en bättre balans mellan länen, medan det inom speciellt skogslänen finns en uttalad obalans när det gäller möjligheten att få arbete. Utflyttningen från de inre delarna av länen till kusten, till de större orterna där det finns jobb, fortsätter och är på flera håll alarmerande.

Denna obalans i tillgången på arbete innebär att kvinnorna i skogslänen inte kan förvärvsarbete i samma utsträckning som kvinnor i andra delar av landet. Det visar sig också att förvärvsfrekvensen för män i de nordligaste riksområdena ligger lägre än riksgenomsnittet. Och om man jämför Norrbotten med Jönköpings län när det gäller förtidspensionerade män, så är 5 % av totalantalet sysselsatta män i åldern 55–64 år i Jönköpings län förtidspensionerade, medan hela 15 % av samma åldersgrupp är förtidspensionerade i Norrbotten.

Det här är några exempel på att de regionalpolitiska medlen måste förstärkas och förbättras om den regionala obalansen skall hävas. Sysselsättningsutredningen har fått denna uppgift och kommer så småningom med sina förslag. I direktiven ingår att utredningen skall pröva om systemet med stödområden bör vara kvar eller om det kan förändras. Utskottet uttalar att ett mer flexibelt system som knyter an även till andra kriterier bör utredas. Därför har också alla motioner som rör stödområdesindelningen avstyrkts. Min uppfattning är att vid den bedömning av systemet som skall göras måste man ta stor hänsyn till de speciella förhållanden som råder i de inre delarna av skogslänen med långa avstånd och hårt klimat.

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Från Norrbotten vet jag mycket väl vilka problem inlandskommunerna har, och det viktiga är nu att den inomregionala obalansen hävs.

Den plan för en utveckling av den regionala strukturen som riksdagen antog 1972 kompletteras i dag med 22 kommundelseentra. De är med två undantag när belägna i det inre stödområdet och de är avsedda att tillsammans med kommunernas huvudorter vara stödjepunkter för försörjningen av lokal service i de ystora kommunerna. Insatser måste också göras för att få en väl fungerande persontrafik till dessa orter. Jämsides med inrättandet av kommundelseentra föreslår utskottet att stödet till vissa orter bör utvecklas genom införande av någon form av servicegaranti. Detta är ursprungligen ett folkpartiförslag och servicegarantin innebär konkret att om t. ex. en Orts enda livsmedelsaffär inte kan drivas på grund av för liten omsättning, så skall den kunna få ett driftstöd så att den inte behöver läggas ner. Olika slag av kommunal service skulle kunna få ett glesbygdstöd. En sådan servicegaranti skulle ge större möjligheter för människor att bo kvar på sin ort och kunna bidra till att hålla orten levande.

Om man vill komma till rätta med arbetslösheten räcker det inte med att skapa nya arbetstillfällen. Det gäller också att göra de arbetsuppgifter som finns tillgängliga för de människor som söker arbete. Olika förvärvshinder måste undanröjas. Detta var ju Anna-Greta Leijon inne på alldeles nyss. Det gäller att varje människa skall få möjlighet att göra en insats efter sin förmåga.

Det finns många olika slag av förvärvshinder. Det kan vara arbetsplatsens utformning och dålig arbetsmiljö, det kan vara arbetstidens förläggning och det kan vara svårigheter att komma till arbetet på grund av bristande barnomsorg och dåliga kommunikationer.

Kvinnors svårigheter att ta ett jobb är ofta kopplade direkt till förvärvshinder av olika slag.

En ensidig arbetsmarknad med enbart tung industri har ofta satt stopp för många kvinnors önskan om jobb. Det vet jag inte minst från min egen kommun. Här behövs ett fortsatt informations- och utbildningsarbete jämsides med att man försöker få bort fördomar om vad som är manligt eller kvinnligt jobb. ALU-kurserna och yrkesrådgivningen i skolorna är viktiga instrument. En anpassning av arbetsplatserna som tar bort tunga arbetsmoment ger kvinnor möjlighet att ta jobbet och stoppar onödig förslitning av den manliga arbetskraften.

Samhällsplaneringen måste inriktas på att bostadsområden och arbetsplatser skall ligga relativt nära varandra. Den kollektiva trafiken skall vara utbyggd när man flyttar till ett nytt bostadsområde. Kollektivtrafiken måste byggas ut över huvud taget. De flesta familjer har en bil och den brukar mannen lägga beslag på. Fungerar då inte den kollektiva trafiken stannar kvinnan ofta hemma. Barnomsorgen måste byggas ut i enlighet med de förslag som riksdagen tagit om 100 000 nya daghemsplatser fram till år 1980.

En flexiblare arbetstidsförläggning och kortare arbetstid för småbarnsföräldrar skulle underlätta för många familjer där båda föräldrarna vill förvärvsarbeta.

En satsning på kollektivhus skulle i många fall öka möjligheten och underlätta för kvinnor att förvärvsarbeta.

Det ställs helt naturligt större krav på arbetsmarknaden nu än förr. Nu skall den tillgodose två personer per familj med förvärvsarbete mot tidigare bara en person. Det måste dock vara i samhällets intresse att varje människa får sin egen ekonomiska trygghet.

De ungas sysselsättningsproblem har ökat under senare år. Särskilt gäller det den yngsta gruppen i åldern 16–19 år. Folkpartiets förslag att samhället skall ge alla ungdomar möjlighet till arbete, praktik eller utbildning har tidigare bifallits av riksdagen. Nu följs tankegångarna från tidigare beslut upp. Skolan, kommunerna, arbetsförmedlingarna, arbetsgivar- och löntagarorganisationer måste var och en ta sin del av ansvaret. En förbättrad planering kan ge fler praktikplatser i enskild, statlig och kommunal tjänst. I propositionen framhålls hur viktigt det är att eleverna i grundskolan får en väl tilltagen studie- och yrkesorientering. Jag vill gärna understryka att det behövs mer tid för syo-konsulenterna om de skall kunna ge en meningsfull studie- och yrkesrådgivning. Det är säkert också behövligt att stärka syo-konsulenternas kontakt med arbetslivet, och jag tror personligen att det är nödvändigt att deras utbildning förstärks med inslag av könsrolls- undervisning så att de kan ge både flickor och pojkar goda och realistiska råd inför yrkesvalet.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis säga att en aktiv sysselsättningsplanering tillsammans med en balanserad ekonomi och en väl fungerande närings-, arbetsmarknads- och regionalpolitik är en förutsättning för att alla de människor som vill ha ett jobb också skall kunna få det.

Innan jag slutar skall jag försöka svara på fru Leijons fråga till mig. Utskottet har tagit ställning till yrkanden på de avsnitt där propositionen har yrkanden. Därmed är inte sagt att det inte finns många värderingar och synpunkter i andra avsnitt som vi är överens om, och som jag även hoppas att mitt inlägg är ett bevis för.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Utskottet har tagit ställning till de olika krav som framförts i propositionen, men inte enbart det – man har i många sammanhang diskuterat de olika värderingar och ställningstaganden som finns utan att de förs upp i en direkt hemställan.

Men när det gäller avsnittet om skilda förvärvshinder har man inte velat göra det. Där säger man helt enkelt att det inte finns någon anledning för riksdagen att nu uttala sig om detta. Men det är inte, som man vill göra gällande i den borgerliga skrivningen, bara fråga om en redovisning av vad som hänt, utan här finns värderingar och ställningstaganden som enligt vår mening skall vara grundläggande för den praktiska politiken. Jag kan inte förstå varför den borgerliga majoriteten gjort detta ställningstagande. Är man ointresserad av dessa hinder? Har man inte förstått eller är man inte överens?

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Fru WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi är verkligen inte ointresserade, fru Leijon. Jag är litet förvånad. Om detta var ett så viktigt krav som fru Leijon hävdar, varför har då inte den socialdemokratiska regeringen och föredraganden tagit upp ett yrkande rörande de här frågorna i propositionen?

Fru LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Nu försöker fru Winther turnera detta på samma sätt som herr Wirtén gjorde i förmiddags när Ingemund Bengtsson tog upp de här frågorna.

Man ger sken av att inte ha gått in på dessa frågor därför att, som man säger, propositionen inte tagit så allvarligt på dem. Men det naturliga i alla andra sammanhang om man tycker att en proposition tar lätt på frågorna är att i stället ta dem så mycket allvarligare från utskottets sida. Utskotten har ju initiativrätt.

Men, fru Winther, propositionen har inte tagit lätt på de här frågorna. Det finns många värderingar och ställningstaganden. Det talas om hur det fortsatta arbetet med bl. a. bebyggelseplaneringen och bebyggelselagstiftningen skall inriktas, men det vill tydligen inte den borgerliga majoriteten ställa sig bakom. Jag kan inte tolka det här på något annat sätt, och då blir de borgerligas tal om att riva hindren för bl. a. kvinnornas förvärvsarbete inte annat än tomt tal.

Fru WINTHER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att vi kommer att fortsätta arbeta för en förbättrad barnomsorg och för en bebyggelseplanering och kollektivtrafik som kommer att underlätta för kvinnor att förvärvsarbeta.

Herr tredje vice talmannen anmälde att fru Leijon anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Jag har under stor del av mitt vuxna liv varit fackligt engagerad, och jag skulle av den anledningen vilja ta upp föreliggande betänkande ur den synpunkten. Jag är f. n. ordförande i sydöstra LO-distriktet med ca 100 000 medlemmar. Det omfattar Gotland, Kalmar län och Blekinge län.

För ca 14 dagar sedan beslöt den borgerliga majoriteten här i riksdagen om en ändring av valen till länsstyrelserna. Landstingen skall i fortsättningen välja ledamöterna till dessa. LO-distrikten har tidigare haft nomineringsrätt till länsstyrelserna. Den nya ordningen innebär således att de fackliga representanterna i länsstyrelserna sparkas ut – och detta görs under sken av att det skall vara ett decentralistiskt system. Man säger att det är demokratiskt, t. o. m. länsdemokratiskt på något sätt. Jag skulle vilja fråga: Hur kan det vara det? Det nya systemet har lovordats här av flera talare, bl. a. av industriministern. Man slår sig för bröstet och tycker att man har

uträttat något väldigt bra. Men endast 34 av landets 277 kommuner har tillstyrkt ändringen. Är det då länsdemokrati att genomföra den här ordningen?

Man fortsätter också på den inslagna vägen, trots att vi från de fackliga organisationerna med skärpa har protesterat. På s. 55 i utskottets betänkande skriver den borgerliga majoriteten följande beträffande planeringsfrågorna: "Samverkan måste därvid ske mellan alla för sysselsättningsutvecklingen betydelsefulla orter ---.

--- I samband med genomförande av en länsdemokratireform, som kan väntas innebära ändrad ansvarsfördelning för länsplaneringen genom att landstingen tar över centrala uppgifter, kan dock de nu godtagbara principerna komma att behöva omprövas."

Det var just det här med betydelsefulla parter på arbetsmarknaden! Otvivelaktigt är länsstyrelsen ett viktigt organ för länets planering, för sysselsättning, för samordning osv., och i den senaste länsplaneringen lade de fackliga organisationerna ned ett mycket betydelsefullt och omfattande arbete. Det LO-distrikt som jag representerar utförde ett mycket omfattande arbete i samband därmed. Jag kan också avslöja för kammarens ledamöter att samarbetet i allmänhet gick mycket bra mellan de olika kommunerna och de fackliga organisationerna. Men det fanns några undantag. Det var i borgerligt styrda kommuner som vi hade betydande svårigheter att över huvud taget få uppgifter och vara med och påverka – och alldeles speciellt i centerpartistiskt styrda kommuner, där man t. o. m. nekade att lämna ut uppgifter. Det är att beklaga att det blev på det sättet.

Jag konstaterar nu att den borgerliga majoriteten inte längre anser att fackföreningsrörelsen är en betydelsefull part, eftersom man avser att sparka ut dess företrädare. Vi tar självfallet det här med utestängningen från länsstyrelserna och möjligheterna till planeringspåverkan som en utmaning, och jag lovar att vi från den fackliga sidan avser att återkomma i frågan.

Men det har inte varit nog med detta. Valen av de nya länsstyrelserna har nu börjat – f. ö. under stor tidsnöd. Enligt propositionen bör de fackliga organisationerna vara representerade i de kommande länsstyrelserna. Hur har nu det utfallit? Jag vet inte hur det har blivit i andra län, men jag känner till mitt eget.

Genom det socialdemokratiska partiet fick vi möjligheter att ifrån sydöstra LO-distriktet nominera ledamöter till Kalmar läns länsstyrelse. LO-distriktet nominerade bl. a. mig. För några dagar seda förrättade landstinget valet av den nya länsstyrelsen. Den borgerliga majoriteten föreslog därvid att jag inte skulle väljas.

Nu är det inte så viktigt med personen Bernt Nilsson, självklart inte. Men här gällde det en representant för 100 000 LO-anslutna medlemmar som den borgerliga majoriteten ville sparka ut och peta undan. Med andra ord: Den borgerliga förföljelsen av fackföreningsrörelsen fortsätter uppenbarligen ute i landet. Nu lyckades inte det här, snöpligt nog för den borgerliga majoriteten. Men den ville alltså utestänga 100 000 medlemmar och deras familjemedlemmar från att delta i planeringen i fortsättningen.

Jag skulle vilja säga till framför allt centerpartisterna och kanske i synnerhet herr Fiskesjö, som lovordade den här konstruktionen under debatten som vi hade för 14 dagar sedan: Sluta upp att tala om länsdemokrati i de här sammanhangen. Jag skulle också vilja varna för införandet av det federala system som ni tydligen är på väg att införa. Det sker i så fall helt emot fackföreningsrörelsens synpunkter och önskemål. Och det sker emot en stor majoritet av landets kommuner om det genomförs. Snarare är det kanske så att vi bör diskutera landstingens vara eller inte vara.

Herr talman! Jag skall övergå till ett annat avsnitt i den borgerliga majoritetsskrivningen som oroar mig mycket. På s. 33 tas den industripolitiska planeringen upp. Där vill den borgerliga majoriteten inte ha någon uppfattning i frågan.

Reservationen 6 tar emellertid upp problemet, och där sägs det bl. a.: "Utskottet delar de uppfattningar som redovisas i detta avsnitt och vill särskilt stryka under föredragandens åsikt att den industripolitiska planeringen måste byggas ut om det skall bli möjligt att nå de sysselsättnings- och regionalpolitiska målen."

Jag tror att det här är utomordentligt viktigt. Hur skall man nå den samordning och det maximala resultat som man vill komma fram till om man inte vill ha en industripolitisk planering? Jag säger detta mot bakgrund av de förhållanden som råder i sydöstra Sverige, där det enligt min uppfattning måste bli en styrning av industri och service. Nu har emellertid utskottsmajoriteten funnit det angeläget att minska planeringstalen i befolkningsutvecklingen för Kalmar län med 5 000 personer, och jag skulle vilja fråga: Av vilken anledning?

Vi har ett löneläge som ligger en bra bit under riksgenomsnittet i sydöstra Sverige och framför allt i Kalmar län och på Gotland. Tillgången på arbetskraft har varit så god att man inte behövt betala mer än man gjort. Det har direkt verifierats av vissa företag. Med andra ord har arbetstillfällena varit för få i förhållande till den arbetskraft som finns. En industriarbetare i Kalmar län tjänade under 1975 2 600 kronor mindre än riksgenomsnittet. Motsvarande industriarbetare på Gotland tjänade 5 000 kronor under riksgenomsnittet. Det här är orimligt, och det är i allra högsta grad orättvist och måste därför rättas till.

LO-distriktet har räknat ut att 1975 fick LO-kollektivet i Kalmar län "avstå" 126 milj. kr. i förhållande till det riksgenomsnitt jag talade om. För Gotland rör det sig om 40 milj. kr.! Förutsättningarna att driva företag kan knappast vara sämre i detta område än i landet i övrigt, snarare bättre. Vi tror inte heller att företagen är sämre som företagare. Vi vet också att varorna som tillverkas i länet inte säljs billigare. Då kan man ställa frågan: Vart har dessa pengar tagit vägen? Vi har försökt att klara ut det och dess värre visar det sig att de inte har investerats vare sig på Gotland eller i Kalmar län.

För både Kalmar län och Gotland gäller att industrins byggnader och maskiner är avsevärt äldre än riksgenomsnittet. Vi vet vidare att på det insatta kapitalet i industrin är det dubbelt så många som arbetar på resp.

kapital i förhållande till riksgenomsnittet. Detta är utomordentligt oroande för Kalmar läns och Gotlands utveckling i fortsättningen. Vi vet att vi på grund av det låga löneläget får högre skatt än riksgenomsnittet, avsevärt högre t. o. m. – i vissa fall högst i landet! Vi vet också genom undersökningar att priser på varor dess värre är höga, för Gotlands del t. o. m. anmärkningsvärt höga i vissa sammanhang.

För att råda bot på detta måste åtgärder till snarast! Vi måste få fler sysselsättningstillfällen, förbättrad infrastruktur osv., men här pekar den föreliggande propositionen åt rakt motsatt håll. Utskottsmajoriteten säger sig inte ha någon uppfattning om den industripolitiska planeringen och det är allvarligt. Man säger ingenting om hur man skall påverka, hur man vill utforma resultaten.

Inom sydöstra LO-distriktet är vi utomordentligt oroade för utvecklingen och allvarligt oroade för den fortsatta sysselsättningen. Vi har i dag flera varsel som tyder på minskning av sysselsättningen i stället för den ökning vi behöver. Hur vill ni inom regeringspartierna klara detta? Ni säger att ni inte har någon uppfattning om detta nu, men centerpartiet måste väl ändå ha en uppfattning i denna mycket vitala fråga. Ni har lovat 400 000 nya jobb i landet. I centerpartiets länsprogram för Kalmar län lovar man 20 000 nya jobb fram till år 1985. Det innebär 2 000 nya jobb varje år. Kom fram med dem nu, därför att de behövs verkligen i allra högsta grad. Inte minst gäller det också på Gotland. Ni bör väl veta och kunna ge besked om hur och när detta skall realiseras.

Frågan har ställts tidigare i dag av Jörn Svensson i Malmö, men vi har inte fått något besked om hur ni tänker bära er åt. Jag vill understryka att jag representerar 100 000 medlemmar och det är de som frågar och vill ha ett besked och en uppfattning om hur det skall bli i framtiden. Ni tänker väl inte dagtinga och ändra er på den här punkten också och svika de vallöften ni har gett? I länsdemokratins namn bör ni ge besked om hur jobben skall komma fram och hur ni vill realisera det hela.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till samtliga reservationer.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! En avgörande förutsättning för att man skall kunna uppnå målet arbete åt alla är givetvis att man ser till att utvecklingen inom näringslivet och inom den offentliga sektorn blir sådan att där finns en rik tillgång på arbetstillfällen. Det är detta som har uttryckts av centerpartiet i målsättningen 400 000 nya jobb.

Herr Nilsson i Kalmar frågade avslutningsvis när vi skall realisera de här 400 000 nya jobben. I valrörelsen har vi sagt att vi tycker att man bör arbeta för att nå ett sådant mål åtminstone under första hälften av 1980-talet. Men det är givet att innan vi på allvar kan sätta i gång den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden måste vi först städa upp efter den socialdemokratiska näringspolitiken under de senaste åren. Det är ju konsekvenserna av den som vi nu har fått se dugga tätt i form av larmrapporter från olika branscher. Den nya regeringen har händerna fulla med att försöka

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

lösa ärvda problem. Sedan kan vi ta itu på allvar med att vända utvecklingen till någonting mera positivt. Herr Nilsson i Kalmar får alltså ge sig till tåls litet grand.

En annan viktig förutsättning för att grundsatsen arbete åt alla skall kunna realiseras är att man får en god fördelning av arbetstillfällena, så att arbetsplatserna finns där människorna finns. Detta är i varje fall vår utgångspunkt: hittills har kanske arbetsmarknadspolitiken mera gått ut på att flytta människorna till arbetsplatserna.

Men även andra problem har kommit att tas upp i det här skedet av debatten, och jag har tänkt beröra dem något. Det är vad man brukar kalla förvärvshinder, sådana faktorer som gör att människor inte kan ta arbeten trots att sådana finns tillgängliga. Självfallet måste det vara en väldigt viktig uppgift för arbetsmarknadspolitiken att se till, att förvärvshindren av olika slag kan undanröjas. Det finns särskilt utsatta grupper för vilka behovet av insatser är speciellt stort; det gäller handikappade, det gäller äldre, det gäller också kvinnor.

Här är utbildningen en viktig del av problemet, inte minst för ungdomen. Vi vet att ungdomsarbetslösheten i mycket stor utsträckning drabbar ungdomar som har slutat skolan utan att få en ordentlig yrkesutbildning. Därför är det väsentligt att vi fortsätter att öka möjligheterna för sådana ungdomar att i efterhand få den yrkesutbildning som erfordras för att de skall kunna vinna fotfäste på arbetsmarknaden.

Tanken på en återkommande utbildning – ett system där man kan komplettera sin utbildning undan för undan – tror jag är ett av de mera konstruktiva uppslagen när det gäller att nå en bestående lösning av de här problemen.

För kvinnor som kanske har hemarbetat under en lång tid är utbildningsmöjligheterna väldigt viktiga för att de skall kunna återkomma till arbetsmarknaden utanför hemmet.

Ett annat viktigt förvärvshinder är naturligtvis framför allt för kvinnorna för handen, om man inte kan lösa barntillsynsfrågorna. Därför är det självklart att en utbyggd barntillsyn är en mycket viktig åtgärd för att öka kvinnornas möjligheter att komma ut på arbetsmarknaden. Om detta råder en bred enighet. Riksdagen har också med bred enighet kunnat besluta om målsättningen 100 000 nya barnstugeplatser.

Fru Leijon stod här i talarstolen för en stund sedan och var indignerad över att inte vi i utskottsmajoriteten hade skrivit in i betänkandet att vi ansluter oss till propositionens synpunkter, bl. a. när det gäller barntillsynen och en del liknande frågor.

Denna indignation är förvånansvärd därför att propositionsförfattarna, bl. a. fru Leijon, inte har bett om riksdagens anslutning. Det finns ingenstans i propositionen ett önskemål från regeringens sida att riksdagen skall uttala sin anslutning till dessa synpunkter. Man bara redovisar synpunkter, men det finns ingen hemställan i propositionen i det här fallet. Det är alltså litet väl sent påtänkt av fru Leijon att nu vara upprörd över att inte utskottet har föreslagit något riksdagsuttalande, när inte regeringen efterlyste något

sådant på de här punkterna.

Jag tycker att det i och för sig är naturligt att regeringen inte efterlyst några riksdagsuttalanden om frågor där det råder stor samstämmighet och där riksdagen i vissa fall redan har fattat beslut.

Däremot tror jag att det socialdemokratiska partiet går litet väl långt när det tydligen numera anser att man enbart skall kunna få bo i mycket starkt koncentrerade bostadsområden. Fru Leijon beskrev i mycket mörka ordalag livet i mindre orter och livet i glesbygd. Den vision jag fick var ett framtidssamhälle där vi alla skall bo i storstäder.

Självfallet är det nödvändigt att vi skapar goda kollektiva förbindelser som gör det möjligt för både män och kvinnor att ta sig till sina arbetsplatser helst utan att behöva anlita bil i någon större utsträckning. Men om man driver den tesen så långt att man avvisar glesbygdsboendet och småortsboendet – och det framskymtar i propositionen – har man låtit sina ambitioner gå ut över den mänskliga valfriheten när det gäller boendemiljö. Då är inte vi beredda att instämma längre – den saken är helt klar. Bebyggelseplaneringen skall självfallet ta hänsyn till och sträva efter att skapa närhet mellan bostäder och arbetsplatser, men det är också viktigt att bebyggelseplaneringen tar hänsyn till hur människorna vill bo – vilka boendemiljöer människorna vill ha.

Jag skulle vilja kommentera herr Nilssons i Kalmar anförande på några punkter.

Jag vet inte om herr Nilsson möjligen hade förväxlat manuskript, eftersom det var ett tag sedan vi här i riksdagen behandlade länsdemokrati. I den frågan har vi redan fattat beslut. Att ägna en lång tid av anförandet i den regionalpolitiska debatten åt detta beslut och dess konsekvenser kanske var litet malplacerat.

Herr Nilsson i Kalmar kom också in på dagens debattämne i slutet av sitt anförande och gjorde en del förvånansvärda uttalanden. Exempelvis ville han ge vid handen att utskottsmajoriteten inte vill ha någon industripolitisk planering. Något sådant påstår inte utskottsmajoriteten. Vi konstaterar bara att de mycket allmänna synpunkter på den industripolitiska planeringen som framförs i propositionen inte är av den arten att de fordrar några särskilda kommentarer från riksdagens sida. Självfallet kommer den nya regeringen att presentera sina synpunkter på den industripolitiska planeringen, men det kommer att ske på ett betydligt mer seriöst och utförligt sätt och inte som i den här propositionen, där det framförs synpunkter av ganska allmän karaktär, vilka, som sagt, är av den arten att det inte behövs några särskilda kommentarer.

Vidare påstod herr Nilsson i Kalmar att vi hade skrivit ned befolkningstalen med 5 000 människor, jämfört med den förra regeringens förslag. Det stämmer naturligtvis inte alls. Vi har angett riktvärden inom de ramar som den gamla regeringen föreslog. Det innebär ju inte att vi skrivit ned några tal. Herr Nilsson skulle i så fall med lika stort fog kunna säga att vi har skrivit upp talen, därför att mitten ligger precis lika långt under det högsta talet som den ligger över det lägsta talet. Det är en litet väl enkel argu-

mentation att bara räkna åt ett håll.

Till sist vill jag säga några ord om storstadsområdena, som också behandlas i det här betänkandet. Genom den markering som görs i utskottsmajoritetens skrivning, där det alltså påpekas att utvecklingen i storstadsområdena skall inriktas på de lägre talen i befolkningsramarna, har man sagt ifrån att vi inte vill ha någon ny befolkningsexplosion i storstadsområdena. F. n. upplever vi inga större problem i form av en snabb befolkningsutveckling i storstadsområdena, snarare tvärtom. Men samhället har markerat en viljeinriktning att vi även i fortsättningen skall ha en lugn befolkningsutveckling i storstadsområdena, en utveckling som ligger nära den naturliga befolkningsutvecklingen, vilket de här talen faktiskt ger uttryck för. Jag vet att herr Fagerlund har ifrågasatt detta förut, men det beror på att man vid tidigare beräkningar har felbedömt befolkningspyramiden, i varje fall i Stockholms län. De här talen ger alltså utrymme för ungefär den naturliga befolkningsutvecklingen i exempelvis Stockholms län och en lugn befolkningsutveckling som gör det möjligt att skapa goda boendemiljöer för dem som skall bo här, undvika nya, svåra köproblem osv. Vi tycker att det är mycket positivt att den här markeringen har kommit till stånd i riksdagen.

Det är också mycket viktigt att vi arbetar för en inomregional balans, inte bara i glesbygdslänen utan också i storstadslänen. Staten har ett stort ansvar i det fullt, eftersom staten i synnerhet i Stockholmsområdet är en mycket stor arbetsgivare. Det sätt på vilket de statliga arbetsplatserna fördelas i regionen är av mycket stor betydelse för sysselsättningsbalansen här. Det är med tillfredsställelse jag noterar det svar som utskottet har gett på min motion i detta fall. Utskottet framhåller just vikten av att fördelningen av de statliga arbetsplatserna sker med hänsyn till de regionalpolitiska aspekterna. Från regeringens sida har man också uttalat att man nu är beredd att ta de här regionalpolitiska hänsynen, när i framtiden statliga arbetsplatser skall fördelas inom Stockholmsregionen.

Även i storstadsområdenas närhet finns orter som behöver ett särskilt stöd för att få i gång sysselsättningen. Jag tänker för Stockholmsregionens vidkommande på t. ex. Norrtälje kommun, som har mycket uttalade glesbygdproblem, och på Stockholms skärgård. Det är glädjande att kunna konstatera att den lösning till stödområdesgränser som vi en gång hade nu successivt mjukats upp. Inte minst i det betänkande som vi i dag har att behandla framhålls med ännu större kraft att de sysselsättningsskapande åtgärderna skall sättas in med hänsyn till var problemen är störst och inte så mycket vara bundna till fixerade ramar och principer. Det bör därför finnas ökade möjligheter till samhälleliga insatser även inom de problemorter och problemkommuner som ligger i storstadsområdenas närhet. Detta är också ett framsteg.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan, vilket innebär avslag på samtliga reservationer.

Herr NILSSON i Kalmar (s) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen är det rätt överflödigt att debattera med herr Granstedt – han har sitt eget sätt att lägga fram saker och ting. Uppenbarligen har han inte heller läst utskottsbetänkandet i alla dess delar.

Det var intressant att höra att de 400 000 nya jobben skulle finnas 1985. Industriministern har någon gång sagt att de skulle finnas i slutet av 1970-talet, och nu glider det uppåt.

Det må så vara. Men även om det är 1985 de skall finnas, innebär det för Kalmar län 2 000 nya jobb varje år. Var så snäll och ta fram dem nu då! Vi har mycket stort behov av dem – det försäkrar jag.

Herr Granstedt sade att de borgerliga partierna först skulle städa upp efter den socialdemokratiska regeringen och lösa ärvda problem. Vad är det för problem? Vad är det ni skall städa undan? Är det arbetslösheten som fanns när ni tog över? Den var kanske den minsta vi har haft någon gång. Jag tycker det är ett underligt resonemang. Nog bör väl herr Granstedt i alla fall precisera sig litet.

Herr Granstedt talade om att fördela arbetstillfällena till de platser där de bäst behövs. Ja visst. Hur tänker ni göra det då? Varför har ni inte i det här viktiga betänkandet framfört någon uppfattning om hur den industripolitiska planeringen skall gå till? Det har ni uraktlåtit.

Här har förut talats om det höga kostnadsläget. Det skulle vara intressant att höra om det möjligen är det ni skall städa undan. Tycker ni att det har utgått för höga löner och är det detta som skall ändras? Är det industriarbetarna i Kalmar län som tjänar för mycket? Eller på Gotland?

Herr Granstedt tyckte det var malplacerat att jag tog upp frågan om länsdemokratin. Men nu är det på det sättet, herr Granstedt, att den står omnämnd på s. 55 i betänkandet – jag säger det för att herr Granstedt skall kunna ta reda på det. Den finns också omnämnd här och var i betänkandet i övrigt.

Herr Granstedt påstår att man inte skrivit ned befolkningstalen för Kalmar län. Jag skulle vilja rekommendera herr Granstedt att läsa den sammansättning som finns på s. 42 i betänkandet. De siffror som där anges innebär en sänkning med 5 000 för Kalmar län.

Herr GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först säga till herr Nilsson i Kalmar att jag har läst betänkandet i alla dess delar.

Det var intressant att höra vad herr Nilsson sade om de 400 000 nya jobben. Jag har faktiskt inte haft tillfälle att höra att industriministern skulle ha sagt att den siffran skall uppnås i slutet av 1970-talet. Jag citerade vad centerpartiet sagt i valrörelsen, då vi talade om början av 1980-talet. Har industriministern efter valet höjt ambitionen är det bara positivt, och den saken bedömer han naturligtvis bäst själv. Om han tror sig kunna överträffa vad vi sade i valrörelsen är det bara glädjande för oss alla. Jag refererade alltså de utfästelser vi gjorde i valrörelsen.

Herr Nilsson i Kalmar frågade vad det är för problem vi ärvt av den

gamla regeringen. Läser inte herr Nilsson tidningar? Tittar herr Nilsson aldrig på TV, lyssnar herr Nilsson aldrig på radio? Det är nämligen så att under den här hösten har samtliga massmedia varit fyllda av informationer om de problem som vi har i bransch efter bransch. Det är förvånansvärt att det tydligen gått herr Nilsson i Kalmar spårlöst förbi. Tillåt mig därför bara att försäkra att vi har bekymmer i ett antal branscher i det svenska näringslivet.

Så tog herr Nilsson upp ett resonemang om lönerna och frågade om vi skulle sänka lönerna. Nu är ju herr Nilsson fackligt aktiv och framhåller gärna sin roll som facklig företrädare. Jag tror därför att herr Nilsson mycket väl vet att det inte är riksdagen eller regeringen som beslutar om industriarbetarlönerna. Det sker genom förhandlingar mellan LO och SAF. Vi kommer alltså inte från riksdagens sida att försöka ingripa i de förhandlingarna, och jag tror inte att regeringen heller har någon som helst tanke på att göra det. Jag förutsätter att nästa avtalsrörelse också kommer att leda till väsentliga löneförbättringar. Det är självklart inte den typen av recept som vi förordar.

Det är riktigt att vi nämner länsdemokrati i betänkandet, men vi går inte in på konstruktionen av den länsdemokratiska modellen, och det var det som herr Nilsson talade om. Däremot framhålls i betänkandet att i framtiden vill vi genom folkvalda organ ge invånarna i de enskilda länen större inflytande över regional- och sysselsättningspolitiken. Det är att flytta besluten närmare människorna. Det är en sant decentralistisk politik. Det är ett viktigt inslag i den framtida regionalpolitiken.

Herr LORENTZON i Kramfors (vpk):

Herr talman! Motionen 1975/76:2157, som väcktes under den allmänna motionstiden, har vid tidigare tillfällen behandlats av riksdagen. I motionen yrkas inledningsvis att riksdagen uttalar sig för ett åtgärdsprogram i syfte att till Västernorrland förlägga industrier och åstadkomma sysselsättnings-tillfällen, varvid förutsätts inriktning på framtidsbetonade industrier med insättning av medel ur AP-fonderna.

I motionen ställdes sju konkreta yrkanden, av vilka fem tidigare har behandlats i denna kammare. I dag återstår två av dessa sju yrkanden, nämligen yrkandet b) att flera statliga verk flyttas till Västernorrland samt yrkandet c) att Svenska träforskningsinstitutet förläggs till Sundsvall. Arbetsmarknadsutskottet menar att motionsyrkandena inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Alltså ett avstyrkande från utskottet.

Anledningen till att dessa två konkreta krav ställdes i denna motion om sysselsättning till Västernorrland var bl. a. att regeringen vid skilda tillfällen hade behandlat Västernorrland rätt styvmoderligt. Jag tänker här i första hand på domstolsverket som på sin tid skulle utlokaliseras.

Utlokaliseringen av statlig förvaltningsverksamhet innebar givetvis sysselsättningsökningar. Men utlokaliseringen av statliga verk till Västernorrland var för liten i förhållande till behoven. Detta hade man i olika förberedande instanser klart för sig. Jag hänvisar i detta sammanhang till dele-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

gationen för omlokalisering av statlig verksamhet, som på ett tidigt stadium föreslog Sundsvall som lokaliseringssort.

Dävarande inrikesutskottet, där jag själv var ledamot, uttalade sig enhälligt såväl år 1972 som år 1973 för att domstolsverket borde förläggas till Sundsvall. Trots dessa rekommendationer förbigick den gamla regeringen Sundsvall och föreslog Jönköping.

I Jönköping rådde då en överhettad arbetsmarknad. Brist på arbetstillfällen var det däremot i Västernorrland och även i Sundsvall. Ur sysselsättnings-synpunkt hade det alltså varit mera motiverat att regeringen den gången hade stannat för Sundsvall. Så blev dock inte fallet. Regeringen gick emot även inrikesutskottet, som vid två skilda tillfällen enhälligt hade uttalat sig för Sundsvall. Sysselsättnings- eller regionalpolitiska skäl fick inte vara avgörande.

Den utlokalisering av statliga verk till Sundsvall som skedde har naturligtvis haft sin betydelse för att ge kvinnlig arbetskraft sysselsättning. Behovet av sysselsättning för kvinnor är fortfarande stort i denna stad. Av en undersökning som Sundsvalls kommun låtit göra framgår att omkring 2 000 arbetstillfällen för kvinnor behövs fram till år 1980.

Vad beträffar yrkandet under punkten b i motionen 1975/76:2157 att Svenska träförskningsinstitutet skall förläggas till Sundsvall anser motionärerna denna stad vara ett naturligt centrum för en dylik utlokalisering.

Motionen bygger i detta speciella fall på vad tekn. lic. Eskil Block – tidigare knuten till FOA – haft att anföra i detta sammanhang. Block förklarade redan år 1972 i en artikel i Veckans Affärer att Sundsvall borde bli ett idealliskt centrum för ny industri. En teknisk specialskola vore här på sin plats. Teknik behövs bl. a. just vid stora trävarutransformationer, där flera genombrott är att vänta. Detta gäller bl. a. nedbrytande av ligninet, framhåller herr Block, som även rekommenderar att ny industri förläggs till råvarurika områden. Sundsvall är, säger samme man, i det fallet ett naturligt centrum.

Jag vill i detta sammanhang yrka bifall till yrkandena b och c i motionen 1975/76:2157.

Västernorrland tillhör de områden av vårt land som under de s. k. goda åren var utsatta för en omfattande folkutflyttning. Det var under dessa år det talades om att Sverige hade full sysselsättning – ja, överfull sysselsättning. Det bedrevs då en illusionspolitik, som grep långt ut i arbetarleden. Det var fullsysselsättningssamhället som hade skapats, sades det. Kapitalismen hade blivit krisfri. Blandekonomin var lösningen.

Samtidigt som folkutflyttningen från dessa områden pågick som bäst till storfinansens företag söderut i landet, pågick en omfattande strukturförändring av framför allt skogsindustrin. De jättevinsterna, som inhöstades i exempelvis Västernorrland och Norrland i övrigt, fick inte stanna kvar i dessa områden för nyetablering av företag och ersättningsindustrier för de företag som storfinanserna lade ner. Dessa vinster exporterades i stor utsträckning till utlandet.

Man blir rätt överraskad då man i dagarna tar del av vad chefen för

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

Svenska Cellulosa AB, herr Bo Rydin, framför i Veckans Affärer, nämligen att lönerna är för höga i Sverige och att detta är orsaken till kapitalexporten från Sverige. Kapitalexporten är inte någonting nytt för dagen. Den har pågått i många år. Enbart under 1970-talet är summan av kapitalexporten från Sverige till utlandet 20 miljarder kronor. Då Svenska Cellulosa AB under mitten av 1960-talet till Canada exporterade 65 milj. kr. var dessa pengar enligt dåvarande chefen för SCA, Eije Mossberg, ett resultat av att bolaget under tre år bortrationaliserat 3 200 arbetare och att skogsindustrins arbetare enligt samme Eije Mossberg inte begärde ett öre i kompensation för dessa bortrationaliserade arbetare. Allt fick SCA behålla, och det exporterade man till Canada.

Lönerna var inte så höga. I stället var den lönepost som SCA fick betala ut för liten.

Kapitalexporten tycks öka år för år. Enligt tillgängliga uppgifter uppgick detta kapitalutflöde år 1973 till 2,3 miljarder och år 1974 till 2,4 miljarder, och det senaste året hade det stigit till 3,5 miljarder kronor. Alla dessa miljarder har under åren satsats utomlands i stället för att användas för att skapa nya arbetstillfällen i Sverige, framför allt i skogslänen.

Men i Sveriges riksdag förefaller det som om de övriga partierna inte vill kännas vid dessa realiteter. Högkonjunkturen kommer nog snart, säger man – det har framskymtats även i dagens debatt. Dessutom finns det så stora varulager – företagen har ju erhållit 1,5 miljarder av staten i lagerstöd. Gratis pengar! Tänk, har det sagts i dag, när dessa lager en gång skall säljas – vilken strålande framtid kommer inte det svenska folket då att gå till mötes!

Vad man fått bevittna i dag påminner mera om en danse macabre.

Herr LIDGARD (m):

Herr talman! Jag skall försöka hålla mig så strikt som möjligt till ett par frågor som jag och några andra moderater från Stockholmsregionen har tagit upp i en motion och som syftar just på förhållandena i denna region. Vi har i vår motion föreslagit att det sedan 1970 gällande s. k. lokaliseringsområdet, som redan har upphört att gälla för industriföretag, skall avskaffas även i övrigt, dvs. beträffande partihandel och annan handel, bankverksamhet, finansverksamhet, försäkringsverksamhet och en del annat. Det är möjligt att vårt förslag inte har någon överväldigande betydelse i detta sammanhang, men någon nytta tror vi ändå att det för med sig. I varje fall bedöms det så av ledande landstingspolitiker.

Utskottet vill emellertid inte vara med om detta utan hänvisar till att en överenskommelse har träffats med 170 stora industriföretag om ett nytt system för lokaliseringspåverkan. Jag kan i och för sig inte inse att dessa två frågor har något större sammanhang, men jag skall inte utveckla den tanken. Däremot vill jag gärna säga att jag känner en viss tvekan inför denna överenskommelse. Nu är det dock en överenskommelse. Sådana skall man hålla, och därför skall jag åtminstone inte f. n. polemisera mot den.

På en punkt är jag emellertid ganska bestämd, nämligen efter att ha tagit

del av beskrivningen av hur samrådet skall äga rum mellan industrier och myndigheter. Man kan givetvis säga att det är alldeles utmärkt med enkla former och muntliga överläggningar, men jag vågar ändå hoppas att man, när man skall dra i gång denna verksamhet, skall finna att det föreligger behov av att man dokumenterar vad som händer under överläggningarna i ordentliga protokoll och i handlingar, som ger klart besked om vad som förekommit och vad man har kommit överens om och som man kan gå tillbaka till om motsättningar eller missförstånd uppstår.

Innan man vidgar detta system, som är avsett för riksplanet, till att omfatta även länsplanet bör man ha tillgång till den utvärdering av försöksverksamheten som utskottet har uttalat sig för. Det är inte alldeles säkert att det som passar 170 stora och starka industriföretag på riksplanet är riktigt lämpligt också för mindre företag på länsplanet.

Så, herr talman, skulle jag gärna vilja komma till det som i detta sammanhang känns både värmande och glädjande för en Stockholmsregionens företrädare, som under många år har varit van vid att få nöja sig med smulor och egentligen släppa till rätt mycket till landet i övrigt. Jag skall citera direkt vad utskottet lovar, så att det inte blir något fel: "Det bör emellertid framhållas att det nya systemet med lokaliseringpåverkan inte i och för sig är riktat mot någon viss region i landet." Jag skall inte spinna på temat "nej, fattas bara" – jag skall tacka och ta emot, för det kan väl inte gälla någon annan region än Stockholm. Det är bra om det äntligen kunde bli slut på de inte alltid riktigt vänliga försök som har förekommit från andra regioners sida att främja sina intressen på Stockholmsregionens bekostnad.

Jag skulle också vilja säga några få ord om de s. k. befolkningsramarna för länsplaneringen. Utskottet konstaterar att man för Stockholms läns del gjorde en påtaglig felbedömning år 1972. Vad man då antog om befolkningen för 1980 ligger väsentligt över vad som nu föreslås för 1985. Men hittills, fram till nu, har man ju arbetat med den felaktiga prognosen. Regionens bärkraft och utvecklingstakt har väl bedömts mot bakgrund av denna felaktiga prognos, och det är därför inte alltför osannolikt att en del felaktiga ställningstaganden beträffande Stockholmsregionen kan ha förorsakats av prognosen.

Det sades nyss här från talarstolen att vad man vill undvika är en ny befolkningsexplosion för Stockholmsregionens del. Jag tror inte att risken är så förfärligt stor. I dagsläget är situationen i själva verket den att det är tveksamt om befolkningsökningen inom regionen kommer upp ens till födelseöverskottet. Samtidigt får befolkningspyramiden, särskilt för Stockholms kommuns del, en allt bredare topp. Det är av de anledningarna som vi motionärer hävdar att en särskild hänsyn måste tas till Stockholmsregionens problem.

I motionen har vi också berört frågan om den inomregionala obalansen i Stockholms län. Den problematiken blev rätt ingående behandlad i en interpellationsdebatt i måndags. Den har också varit föremål för något inlägg här i dag, på ett sätt som inte ger mig anledning till några invändningar.

Därför skall jag bespara kammaren mina funderingar på det området, men jag vill ändå understryka den betydelse som staten har när det gäller den inomregionala obalansen. Stockholms läns landsting har genom sin regionplanenämnd uppvakttat byggnadsstyrelsen om en bättre fördelning av de statliga investeringarna inom regionen. Dessa aktiviteter från länets sida har hittills varit föga framgångsrika. De statliga investeringarna i Stockholmsregionen hänför sig i första hand till regionens inre delar. I de yttre delarna har det i huvudsak varit fråga om ett polishus i Södertälje och ett polishus i Norrtälje, i övrigt praktiskt taget ingenting.

Nu vill jag gärna erkänna att jag är medveten om att problematiken med en inomregional balans eller obalans inte alltid är så lätt i praktiken som när man står här och talar om den. Det ena goda konkurrerar ofta med berättigade önskemål av annat slag, och prioriteringen kan ha sina besvärigheter. Utskottet har i betänkandet tagit upp ett typiskt exempel på ett svårartat problemkomplex, när man uttrycker sin tillfredsställelse över att regeringen initierat en ny förutsättningslös prövning av frågan om var en ny postterminal skall förläggas. Jag kan väl säga att också jag hör till dem som kan känna sig tillfredsställda. Det är bra om man ytterligare kan belysa och få mer kött på benen i en kontroversiell fråga. Men det måste ske under de bestämda förutsättningarna att ett utredningsarbete inte drar ut alltför långt på tiden, att det ges snäva gränser och att frågan får en lösning som gör det möjligt för postverket att på effektivt sätt fullgöra sina samhällsfunktioner.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag skall koncentrera mitt inlägg till några synpunkter på den något nötta frågan om sysselsättningen i Vindelälvsområdet.

År 1973 motionerade Karl-Erik Häll och jag i riksdagen om att en samarbetskommitté för Vindelälvsområdet skulle bildas. Vi menade att denna kommitté skulle föreslå åtgärder och samordna de planerade insatserna för utveckling i kommunerna inom Vindelälvsområdet. Bakgrunden till vårt förslag var dels att statsmakterna uttalat sig mot en vattenkraftsutbyggnad i Vindelälven, dels det förslag som turistsakkunniga hade lämnat.

Riksdagen ställde sig positiv till vårt förslag om en samarbetskommitté. Efter två års arbete inlämnade kommittén ett förslag till åtgärdsprogram. Kommittén konstaterade inledningsvis att en utbyggnad av Vindelälven för vattenkraftsändamål skulle ha inneburit ett betydande antal arbetstillfällen under avsevärd tid inte bara för invånarna i själva älvdalen utan även i kringliggande bygder.

Jag är angelägen att här återge detta uttalande från kommittén. Ledamöter i kommittén var främst kommunala företrädare. De vet vad de talar om i det här sammanhanget. De flesta av dem upplever stor besvikelse över att en vattenkraftsutbyggnad inte kommit till stånd. Jag kan också tillägga att många av dem hoppas att sista ordet i denna fråga inte är sagt.

I motionen 1975/76:248 framhåller vi motionärer att de åtgärder som vidtagits sedan riksdagen uttalade sig emot utbyggnad av älven inte har

varit av den omfattningen att motsvarande sysselsättningseffekt har uppnått. Vi som kämpade för en vattenkraftsutbyggnad i Vindelälven har alltid lyssnat med en viss oro på talet om ersättningsysselsättning. Anledningen till det är helt enkelt att vi har svårt att se någon motsättning mellan vattenkraft och andra sysselsättningsåtgärder. Utbyggnad av vattenkraft hade gett sysselsättning dels direkt i själva kraftverksbyggena, dels indirekt genom utbyggnad av vägar, turistanläggningar och servicenäringar.

Vi som skrivit under motionen 248 har den uppfattningen att det varit bäst för den berörda bygden, om en vattenkraftsutbyggnad hade kommit till stånd i Vindelälven. Vi framhåller också att den närmast berörda befolkningen anser sig ha gått miste om en utveckling av näringslivet i bygden genom beslutet att avstå från kraftverk i berörda älv.

Alldeles oavsett vilka framtida ställningstaganden som sker beträffande vattenkraftsutbyggnad i älven är det angeläget, att det åtgärdsprogram för sysselsättning som nämnda samarbetskommitté föreslagit snarast genomförs. Jag vill här betona att dessa åtgärder inte står i någon motsatsställning till framtida beslut om utnyttjande av Vindelälven för vattenkraftsändamål.

Vår motion 248 inlämnades den 12 januari i år. Arbetsmarknadsutskottets skrivning med anledning av motionen är positiv, och det är naturligtvis bra, men det har gått mer än elva månader. Eftersom bl. a. utskottsledamoten herr Nilsson i Tvärälund i sin motion i samma ämne begärt att regeringen skulle vidta åtgärder redan under våren 1976 är jag litet förvånad över att utskottet enhälligt har uppskjutit behandlingen av ärendet så länge. Herr Nilsson klagade här i debatten tidigare över att samarbetskommitténs förslag legat i kanslihuset mer än ett år. Men samma förslag har legat i arbetsmarknadsutskottet nästan lika länge. Varför har herr Nilsson och hans utskottskolleger inte lagt fram förslaget här i kammaren tidigare? Herr Nilsson motiverade om att regeringen skulle lägga fram förslag under våren 1976. Hans eget utskott har medverkat till att riksdagen så sent som möjligt under hösten 1976 får ta ställning till våra motioner.

Utskottets enhälliga uttalande har av utskottets ordförande i pressen tolkats så att vissa åtgärder kan komma till stånd under våren 1977. Detta anser herr Nilsson i Tvärälund nu vara ett glädjebud. Så uttryckte han sig i debatten tidigare.

Låt mig i anledning av detta erinra om att när före arbetsmarknadsministern Ingemund Bengtsson under valrörelsen utlovade åtgärder så snart riksdagen behandlat motionerna, ansåg borgerliga debattörer detta vara ett sätt att förhala. Jag kan således konstatera att herr Nilsson i Tvärälund mäter med olika mått. Löften från en socialdemokratisk minister betraktas som förhaling. När nu riksdagen ber en borgerlig minister infria samma löfte, då tycker herr Nilsson att detta är ett glädjebud.

Jag vill avslutningsvis uttrycka en enträgen förhoppning om att de åtgärder som nu föreslås kommer till stånd utan ytterligare dröjsmål. Men jag vill också markera att dessa åtgärder inte utgör en slutlig lösning av utvecklingsproblemen i Vindelälvsdalen. Byggnad av vägar och insatser för turismen är naturligtvis viktiga, men Norrlands inland inklusive Vindelälvs-

Torsdagen den
16 december 1976

*Samordnad
sysselsättnings- och
regionalpolitik*

området är i behov av en fortsatt industriell utveckling. Det är den som skall lägga grunden till bygdens framtid.

I detta anförande instämde herr Brännström samt fru Normark och fru Hansson (samtliga s).

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag påpekade i mitt första anförande att frågan om åtgärder för Vindelälvsdalen har legat i kanslihuset i mer än ett helt år. Herr Andersson i Lycksele är inte särskilt väl informerad. Jag har i arbetsmarknadsutskottet, det dåvarande inrikesutskottet, yrkat att vi skulle behandla motionerna om Vindelälven och åtgärderna i det området redan under våren 1976. Jag ansåg i utskottet att den här frågan inte behövde vänta tills riksdagen behandlade propositionen om de regionalpolitiska riktlinjerna. Ingen socialdemokrat i utskottet hjälpte mig och ingen annan heller, utom alla centerpartisterna, som var med på att vi skulle ha tagit upp den här frågan tidigare i vår. Då hade vi möjligen kunnat ha en proposition redan nu.

Det dröjsmål som uppstått i utskottet beror på andra partier. Endast centern inom utskottet yrkade på att den här frågan skulle tas upp. Herr Andersson i Lycksele får därför i första hand vända sig till sina egna partikamrater i utskottet och fråga varför.

Nu har frågan behandlats så att utskottet har rekommenderat tidigaste möjliga behandling med hänsyn till den försening som bl. a. socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet är orsaken till.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund försöker göra en historieskrivning av vad som förevarit i arbetsmarknadsutskottet. Jag tillhör inte det utskottet, men jag har fått mig berättat en annan historia.

Utskottet lär enhälligt ha föreslagit uppskov med behandlingen av motionerna till hösten. Därefter inträffade det förhållandet att borgerliga ledamöter i kammaren röstade mot förslag om ett antal miljoner till vägutbyggnader mellan Sorsele och Ammarnäs och lyckades vinna lottningen i den frågan. Därefter lär herr Nilsson i Tvärålund ha gått till utskottet igen och begärt att få ompröva det tidigare enhälligt fattade beslutet om uppskov med dessa motioner till hösten. Slutligen lär – för att ge den version av historien som jag fått mig berättad – herr Nilsson i Tvärålund, när han inte fick någon med sig på den intentionen, ha tagit tillbaka sitt yrkande. Det skulle alltså icke ha förevarit någon omröstning i utskottet i denna fråga.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tog upp den här frågan i utskottet när den var under behandling. Allra sist tog jag upp den när vi skulle justera utskottsbetänkandet.

Det är riktigt att jag inte fick några andra än centerpartisterna med mig i utskottet. I vårt utskott brukar vi inte ha reservationer när det gäller att uppskjuta eller behandla motioner. Jag fann att jag inte kunde vinna gehör för mina önskemål och avstod från att reservera mig i den här frågan. Jag vet inte om det över huvud taget förekommit att någon reserverat sig i sådana här frågor.

Herr Andersson i Lycksele tar upp frågan om pengarna till Sorselevägen. Det har sedan den nya regeringen tillträtt visat sig att pengar funnits hela tiden, ända sedan tidigt på vintern, för upprustning av Sorselevägen. Men den socialdemokratiska regeringen har icke utnyttjat möjligheten trots att pengar redan funnits för ändamålet. Först när vi fått en ny regering har pengar utanordnats för upprustning av den väg som så väl behöver detta.

Herr Anderssons i Lycksele historieskrivning, som han hört händelsen berättas, kan jag alltså inte skriva under på.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Nilssons i Tvärålund sista inlägg på intet sätt dementerar den historieskrivning jag gjort av utskottets behandling av det här ärendet. Jag kan bara beklaga att tjänstgörande talmannen inte kan vittna, eftersom det var han som var fungerande ordförande i utskottet vid den tiden, om jag minns rätt. Jag konstaterar att min historieskrivning alltså står oemotsagd, och jag är inte överraskad över det.

De försöken att släta över detta agerande och skylla fördröjningen enbart på den socialdemokratiska regeringen och i viss mån på socialdemokratiska ledamöter i arbetsmarknadsutskottet är helt misslyckade. Herr Nilsson i Tvärålund har varit med om att fördröja detta ärendes behandling i riksdagen, trots att han själv i motion föreslagit att åtgärder skulle vidtas redan under den gångna våren.

När det gäller lottningen av pengarna till Sorsele–Ammarnäs-vägen tror jag att befolkningen i den bygden vid det här laget är väl underrättad om förhållandet i den frågan. Deras dom har uttalats i många sammanhang. Även där tror jag att herr Nilsson i Tvärålund är ute i ogjort väder om han försöker slingra sig undan den skuld till förseningen som han, såvitt jag ser det, bär.

Herr tredje vice talmannen anmälde att herr Nilsson i Tvärålund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 10 Anmäldes och bordlades

Proposition

1976/77:29 med förslag till godkännande av tilläggsavtal rörande ändring i avtalet den 27 juni 1973 mellan Sverige och Finland för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet samt det till avtalet fogade protokollet

§ 11 Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1976/77:8 med anledning av propositionen 1975/76:208 om ändrade beskattningsregler för vissa äldre tjänstepensionsförsäkringar m. m.

1976/77:14 med anledning av propositionen 1976/77:48 om ändrade avdragsregler för kostnader för tryggande av pensionsåtaganden, m. m. jämte motion

1976/77:15 med anledning av propositionen 1976/77:45 om sänkning av sjömansskatten, m. m., jämte motioner

Lagutskottets betänkande

1976/77:10 med anledning av motioner om sjörättsligt skadeståndsansvar

§ 12 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 16 december

1976/77:64 av herr *Lindblad* (fp) till herr försvarsministern om vissa åtgärder i samband med indragningen av militära förband:

Riksdagen beslöt 1975 att flygflotiljerna i Nyköping (F 11) och Kalmar (F 12) skall läggas ned 1980. I början av 1980-talet skall pansarregementet i Enköping (P 1) utgå, och i stället flyttar signalregementet i Uppsala (S 1) till Enköping. I det senare fallet visar en enkät att en stor del av personalen vill bo kvar i Uppsala och pendla till Enköping.

Indragningar av fredsförband är nödvändiga för att undvika kraftig obalans hos försvaret i en tid då antalet kvalificerade krigsförband – brigader, divisioner, fartygsförband etc. – minskar i snabb takt. Det är knappast något tvivel om att stora fördelar skulle vinnas om ytterligare ett antal fredsförband kunde läggas ned under första halvan av 1980-talet. Pengar som frigörs genom sådana nedläggningar – under förutsättning att dyrbara nybyggnader inte samtidigt sätts i gång på andra håll – kan användas för att vidmakthålla kvalitativ nivå på materiel och utbildning för allsidigt användbara förband.

Förbandsindragningarna är alltså nödvändiga – ja, rent av önskvärda

– för att undvika svår obalans i försvarsmakten. Det är då viktigt att indragningarna görs i former som blir så skonsamma som möjligt för berörd personal. Allt bör göras för att inte de anställda vid nedläggningsförband tvingas till orimliga uppoffringar för åtgärder som är nödvändiga för hela försvarets bästa. Det är angeläget att de aktuella nedläggningarna sköts så väl att personalen får förtroende för statens förmåga att ordna försvarets omstrukturering. Risker är annars att för framtiden nödvändiga fortsatta förbandsindragningar blir svåra att besluta. Avvecklingen av flygflottiljen i Göteborg (F 9) 1969 utsattes för omfattande och välmotiverad kritik från personalorganisationernas sida, medan avvecklingen av förband i Stockholmsområdet 1974 gick väsentligt bättre.

Påfrestningarna vid förbandsindragningar – liksom över huvud när arbetsplatser läggs ned – är störst för äldre personal och för personer som har svårt att flytta till följd av familjens situation i övrigt. Det synes mig som om staten inte hittills har gjort tillräckligt för att beakta detta i fråga om de nu aktuella förbandsindragningarna.

Den personal som måste lämna främst Kalmar och Nyköping kan jämföras med de grupper som måste lämna Stockholm till följd av utflyttning av statliga verk. I Stockholm finns många andra statliga jobb, och det är nog ingen överdrift att säga att den enskilde som drabbas av förbandsindragningarna i Kalmar och Nyköping har svårare att få nytt arbete på orten än vad statsjämsmännen i Stockholm haft. Ett rimligt krav bör då vara att de drabbade i Kalmar och Nyköping får samma förmåner som gäller för tjänstemän som utlokaliseras från Stockholm. Detta är dock inte fallet. Chefen för flygvapnet begärde för nära ett år sedan att personal vid F 11 och F 12 skulle få sådana förmåner, främst rätten till fria resor för tjänstemännen med familj före och efter omstationeringen samt förmånligare rätt till omvänt anstånd. Den tidigare regeringen avskog i somras denna begäran.

För militär personal har pensionsåldrarna höjts till 60 år, från att tidigare ha varit 50 eller 55 år. Den enskilde över viss ålder hade rätt att fram t. o. m. utgången av 1971 välja om han önskade den nya eller den gamla pensionsåldern. I Kalmar och Nyköping finns åtskilliga fall där befattningshavare valde den högre åldersgränsen. Bara några månader därefter blev det bekant att flottiljerna sannolikt skulle komma att läggas ned. Det är helt uppenbart att flera skulle ha valt den lägre pensionsåldern om de vetat att de inte skulle få tjänstgöra på hemorten ända fram till pensioneringen.

Det finns mycket starka skäl för att vara generös mot de enskilda som vill avgå med pension vid nedläggningstillfället, även om vederbörande då har några år kvar till 60 år. Försvarets rationaliseringsinstitut har föreslagit att rätten till s. k. årlig ersättning – varmed avses att vederbörande får full pension även om något eller några år återstår till den officiella pensioneringsdagen – för övertalig personal skall kunna nyttjas i större utsträckning. Chefen för flygvapnet har begärt att sådan rätt till årlig ersättning, alltså tidigare pensionering, skall erbjudas an-

Torsdagen den
16 december 1976

*Anmälan av
interpellation*

ställda i Nyköping och Kalmar i anslutning till flottiljernas nedläggning. Också denna begäran har avslagits av den förra regeringen.

För både den enskilde och staten bör en generös användning av årlig ersättning vara till fördel. I annat fall tvingas människor i 55-60-årsåldern att mot sin vilja flytta från hemorten. En hel del av dessa är då berättigade till traktamentsersättning på den nya orten, om vederbörande t. ex. bor inneboende och har familjen i övrigt kvar på den tidigare orten. Kan det verkligen vara rimligt att personal skall behöva leva under sådana förhållanden ett par år innan pensionering sker?

En stor del av de anställda i Kalmar torde få flytta till Ronneby (F 17), medan personal från Nyköping i första hand torde komma till Norrköping (F 13). Dessa båda flottiljer kan därför antas komma att ta emot klart fler anställda än det finns arbetsmässiga behov av. Flera av de förflyttade kan därför väntas vara "övertaliga", dvs. sakna meningsfulla arbetsuppgifter. Det är ytterligare ett starkt skäl för att låta dem som så önskar få stanna i Kalmar och Nyköping med årlig ersättning fram till ordinarie pensionstidpunkt.

Ännu finns ingen beslutad ersättning i Nyköping, Kalmar eller Uppsala för det bortfall av arbetstillfällen som förbandsindragningarna medför. I Kalmar och Nyköping har statliga organ ålagts att inte besätta lediga tjänster utan att först meddela nedläggningsflottiljernas personal. Erfarenheten tycks dock vara att det är svårt - särskilt för äldre personal - att komma in vid t. ex. länsstyrelsen, posten, televerket och lantbruksnämnden. Utbildning och yrkeserfarenhet från försvaret är kanske inte lämpad för de aktuella jobben, och till detta kommer ett måhända begripligt motstånd från myndigheterna att ta in folk "från sidan" och därmed försvåra den egna personalens befordringsmöjligheter.

Anställda vid nedläggningsförband bör stimuleras till omskolning. Men tyvärr tycks det vara svårt att få pengar för detta. Vuxenstudiestöds nämnderna uppges vara återhållsamma i dessa fall, och staten har inte ställt några särskilda medel till förfogande för omskolning av denna personal.

Enligt uppgift har heller inte anställds make eller maka rätt till omskolningsbidrag om han eller hon slutar sitt arbete och flyttar med den anställde vid ett nedläggningsförband till en ny förbandsort.

Särskilda problem uppstår också för personer som är föremål för rehabilitering, t. ex. efter alkoholsjukdom. Det kan finnas medel för en personlig tjänst, men när förbanden läggs ned leder det till högre pensionsålder om vederbörandes tjänst överflyttas till annan myndighet där pensionsåldern är högre.

Jag har ett starkt intryck av att personalen vid de aktuella nedläggningsförbanden inte anser sig ha fått rimliga besked om framtiden. En del problem skulle lösas om man t. ex. kunde ange vilken verksamhet som skall finnas kvar efter flottiljnedläggningarna, exempelvis för skötsel av byggnaderna, för militär basberedskap och för civil flygtrafik. Då skulle viss personal kunna anvisas arbete i dessa funktioner.

För personer som 1980 är i åldern 55–59 år bör rätt till tidigare pensionering vara en mycket rimlig lösning för att undvika tvångsförflyttning i dessa åldrar. Därmed minskas det antal som flyttar till flottiljerna i Ronneby och Norrköping, vilket i sin tur gör att man slipper alltför stor övertalighet av personal där under första halvan av 1980-talet.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga försvarsministern:

Är statsrådet beredd att verka för att anställda vid F 11 och F 12 ges rätt till årlig ersättning, dvs. full pension, vid flottiljnedläggningarna 1980, även om vederbörande har upp till fem år kvar till ordinarie pensions-tidpunkt?

Anser statsrådet att de förmåner som ges till statstjänstemän i Stockholm i anslutning till utlokaliseringen av statliga verk skall ges även anställda på orter ute i landet där försvaret lägger ned sin verksamhet?

Anser statsrådet att civila myndigheter i Kalmar och Nyköping bör stimuleras att ta emot ytterligare personal från F 12 och F 11 då flottiljerna läggs ned?

Anser statsrådet att särskilda åtgärder behövs för att underlätta om-skolning för anställda och anhöriga inför förbandsnedläggningarna?

Anser statsrådet att ytterligare insatser behövs för s. k. rehabiliterings-fall?

Delar statsrådet min uppfattning att generös behandling av anställda vid förbandsnedläggningarna i Nyköping och Kalmar är av värde också för att minska oron hos personal på andra orter om och när ytterligare förbandsindragningar blir nödvändiga för att motverka obalans i försva-ret?

§ 13 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 16 december

1976/77:161 av fru *Karlsson* (c) till herr statsrådet *Johansson* om naturgasfyndigheterna i Östergötland:

Sedan länge har det varit känt att det förekommer naturgasfyndigheter i Östergötlands berggrund. Man har även från Sveriges geologiska un-dersöknings (SGU) sida medgett att detta kan vara av betydande intresse.

Motioner och interpellationer har framställts och positiva skrivningar och svar har erhållits, men inga större undersökningar har gjorts. Fram-ställningar om koncession för att utvinna gas har fortfarande icke fått något svar.

Är statsrådet beredd att ställa erforderliga resurser till förfogande för att kunna göra en genomgripande undersökning om förekomster av na-turgas på Östgötaslätten?

Nr 47

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 18.00.

Torsdagen den
16 december 1976

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert